

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

ETICKÉ ASPEKTY UŽÍVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SÍTÍ U ŽÁKŮ II. STUPNĚ
ZÁKLADNÍCH ŠKOL V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Vedoucí práce: Mgr. Jana Šimečková

Autorka práce: Bc. Václava Novotná

Studijní obor: Etika v sociální práci, kombinované studium

Ročník: III.

2014

Motto
„Velký bratr Tě sleduje“
(Georg Orwell, 1984)

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v odpovídajícím seznamu.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

31. března 2014

Václava Novotná

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. Janě Šimečkové a PhDr. Romanu Míčkovi, Th.D. za cenné rady, připomínky, podporu a metodické vedení práce. Zvláštní poděkování patří mé rodině za trpělivost, lásku a výjimečnou podporu poskytovanou po celé studium.

OBSAH

Úvod.....	7
1. Definice cílové skupiny.....	9
1.1. Starší školní věk/pubescence	9
1.1.1 Hledisko biologické.....	9
1.1.2 Hledisko psychologické	10
1.1.3 Hledisko sociální	10
1.2 Komparace cílové skupiny dle vývojové psychologie	13
2. Sociální síť	14
2.1 Definice sociální sítě	14
2.2 Facebook.....	16
2.3 Komparace statistik Facebooku.....	17
2.4 Zabezpečení Facebooku	18
3. Specifika virtuální komunikace.....	20
3.1 Jazykové proměny ve virtuální komunikaci	20
3.2 Rysy internetové komunikace	22
4. Výzkum	23
4.1 Cíl výzkumu	24
4.2 Základní výzkumné otázky a hypotézy	24
4.3 Metody výzkumu.....	25
4.4 Výběr cílového vzorku - adresáti dotazníkového šetření	25
5. Kdo a proč nás sleduje	26
5.1 Monitoring sociálních médií – firmy a nástroje	27
5.2 Specifické situace a etické otázky	28
5.3 Reflexe monitoringu cílovou skupinou	29
6. Bezpečnostní rizika užívání Facebooku	31
6.1 Časová náročnost.....	34
6.2 Virtuální identita versus pravdivé informace	38
6.3 Kyberšikana	41
6.3.1 Informovanost cílové skupiny o kyberšikaně.....	42
6.3.2 Zkušenost cílové skupiny s jakoukoliv formou obtěžování	43
6.4 Zabezpečení profilu	46
6.4.1 Míra informací sdělovaných na FB.....	47
6.4.2 Omezení přístupu k osobním údajům cílovou skupinou.....	51
6.5 Životnost údajů zveřejněných na Facebooku	54
7. Svoboda slova v síti Facebook versus odpovědnost za ně žáky II. stupně	56
7.1 Sebereflexe užívání Facebooku u cílového vzorku	57
7.2 Odpovědnost provozovatele Facebooku.....	59
7.3 Následky užívání Facebooku v budoucím životě.....	62
Diskuse.....	64
Závěr.....	69
Zdroje	73

Seznam příloh.....	78
Dotazník pro žáky II. stupně ZŠ v ČB	79
Top 10 značek podle počtu českých fanoušků	81
Top 10 médií podle počtu českých fanoušků	82
Top 10 značek podle Engagement Rate příspěvků	82
Abstrakt	86
Abstract	87

Úvod

Sociální sítě jsou fenoménem posledních let. Jejich užívání se řeší skoro na všech platformách, zabývají se tím sociologové, filosofové, obchodníci, psychologové, církevní představitelé, národní i nadnárodní bezpečnostní složky a mnozí další. Vypadá to, že po 10 letech provozu Facebooku se setkáváme s naprosto novou „zcela propojenou“ generací lidí. Vývoj těchto sociálních médií je velice rychlý a zatím velmi pružně reaguje na jakékoliv změny v uživatelské základně. Je však otázkou, zda svoboda a rychlý rozvoj odpovídají také míře odpovědnosti uživatelů a zda stejně pružně reaguje i etika užívání.

Ve své práci jsem se proto zaměřila na etické aspekty užívání sociálních sítí. Jako cílovou skupinu jsem si vybrala žáky II. stupně základních škol. Děti ve starším školním věku, jsou již fyzicky vyzrálé a prochází pocity dospělosti. Na druhé straně jejich rozumový vývoj je ve větším či menším rozporu s nedostatkem zkušeností, děti jsou zrovna v období emoční lability a je otázkou, zda neomezená míra svobody jim nabízená sociální sítí, se rovná uvědomování si rizik a všech důsledků jejich jednání. Diskutovaným jevem je třeba i kyberšikana. Tato cílová skupina není z převážné většiny ještě trestně zodpovědná, je proto dobře, že na většině škol již existuje prevence ve formě přednášek o této problematice, což se nakonec i ve výsledcích výzkumu potvrdilo.

S ohledem na nutnou relevantnost výsledků, jsem oslovila místní základní školy v Českých Budějovicích. Všechny zúčastněné školy zahrnují ve svých řadách žáky různých etnik, žáky ze sociálně vyloučených lokalit i ekonomicky slabších rodin (v daných lokalitách o těchto školách obecně známý fakt). Moji snahou bylo rovněž získat důkazy o reálné úloze odpovídajícího technického vybavení, která se již zřejmě dnes nejeví jako klíčová. Na sociálních sítích jsou až na výjimky všechny zúčastněné děti, pouze s tím rozdílem, že děti z ekonomicky silnějších rodin využívají sociální sítě i na tzv. „chytrých telefonech“, kdežto děti z ekonomicky slabších rodin mohou využít počítače ve škole či nízkoprahových zařízeních pro děti. Pro úplnou jistotu a srovnání jsem si tuto informaci ověřila i přímo v NZDM Jiloro a V. I. P. (nízkoprahová zařízení pro děti v Českých Budějovicích).

Mezi řešenými otázkami je hlavně otázka bezpečnosti a to nejen z pohledu přímého obtěžování, ale i uvědomění si, kdo všechno nás prostřednictvím sociálních sítí „sleduje“ a co všechno mu svým uživatelským chováním naše děti řeknou. Různými marketingovými firmami zabývajícími se prodejem produktů či jen analýzou trhu počínaje a budoucím zaměstnavatelem konče. Postupují tyto firmy podle nějakého etického kodexu? A je správné,

že neuváženosti z dětských let mohou mít důsledky v dospělosti – např. při výběru povolání? Neopomenutelným bezpečnostním rizikem jsou hlavně uživatelé sami a tuto domněnku se budu snažit ve své práci potvrdit.

Zdroje, na jejichž základě jsem začala práci zpracovávat, zahrnovaly dokument Papežské rady pro sdělovací prostředky o etice na internetu¹ a Úřední věstník Evropské unie². Oba dokumenty se zabývaly riziky spojenými s užíváním sociálních médií. Mne, jako řadového občana, překvapilo, že problematika užívání sociálních sítí se již řeší na platformách jako je Evropská unie či Papežská rada. Nejvíce zdrojů o sociálních sítích najdeme pochopitelně na internetu, mým častým zdrojem je internetový portál Lupa.cz, kde jsem čerpala zejména z článků Daniela Dočekala, neposledním zdrojem dat je samozřejmě sám Facebook. Vodící prací, kde jsem získala inspiraci na většinu zdrojových dat, byla bakalářská práce Veroniky Janouškové. Tématem je obsah spíše technicky zaměřen (na samotné zabezpečení), avšak použitá literatura byla pro mne stěžejní.

Mezi tištěnými zdroji považuji za klíčovou publikaci od Zuzany Ulbertové Karáskové pro Sdružení Linky bezpečí (2012) a knihu Vojtěcha Bednáře – Marketing na sociálních sítích: Prosad'te se na Facebooku a Twitteru(2011). Co se cílové skupiny týče, čerpala jsem převážně z Vývojové psychologie od Langmeiera a Krejčířové (2006) a Základů psychologie od Nakonečného (2004).

¹ FOLEY, J., P. Dokument: Etika na Internetu: Papežská rada pro sdělovací postředky 22.2.2002.*Pastorace.cz: Podklady pro pastoraci a duchovní život* [online]. 2002. vyd. 2002 [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: <http://www.pastorace.cz/tematicke-texty/dokument-etika-na-internetu-papezska-rada-pro-sdelovaci-postredky-2222002.html>

² HERNÁNDEZ BATALLER, B. EVROPSKÝ HOSPODÁŘSKÝ A SOCIÁLNÍ VÝBOR. *Úřední věstník Evropské unie C 351/31: Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k zodpovědnému používání sociálních sítí a předcházení souvisejícím problémům (stanovisko z vlastní iniciativy)*. 15.11.2012. Brusel, 19.9.2012. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:351:0031:0035:CS:PDF>

1. Definice cílové skupiny

1.1. Starší školní věk/pubescence

Jako cílovou skupinu pro své šetření jsem si vybrala žáky II. stupně základních škol. Věkově spadají do staršího školního věku (12 – 15 let). Jde o období vnitřních i vnějších konfliktů, revolty vůči rodičům a učitelským autoritám. Prožívají nejistotu v oblasti sexuality, více se zajímají o sebe sama. Do světa dospělosti vtrhají s vervou a vzdorem, ale i vnitřní přecitlivělostí. A právě proto je dle mého názoru tato cílová skupina na sociálních sítích nejvíce ohrožena.³

1.1.1 Hledisko biologické

Starší školní věk nebo také pubescence je v rozmezí 12 – 15 let, v jednotlivých fázích jsou jedinci různě vyspělí. Rozdíly jsou vidět hlavně ve vývoji chlapců a dívek. Nejdříve definuji toto období z pohledu biologie. Fyzicky je období pubescence započato prvními známkami pohlavního zrání (pubescere = obrůstat chmýřím, dozrát), u dívek k němu dochází o něco dříve. Má dvě fáze: prepubertu a pubertu. V prepubertě se objevují sekundární pohlavní znaky, dívky dostávají menstruaci, chlapci mají noční poluce. Dochází k růstovým skokům (zejména u chlapců), zrání mozku (jsou znát změny v EEG)⁴, mění se funkce žláz s vnitřní sekrecí.⁵ V pubertě už dochází k dosažení plné reprodukční schopnosti.

Zajímavým jevem v oblasti biologického zrání je sekulární akcelerace, kdy se za poslední století v Evropě urychlil nástup dospívání i růstu.⁶ Dochází tak k často diskutovanému sociologickému fenoménu posledních let a to, že se zkracuje doba dětství a oddaluje se nástup plné dospělosti. Což jinými slovy znamená, že přichází brzo nástup pohlavního zrání a dosažení reprodukčních schopností, ale po sociální stránce dochází k oddalování osamostatnění se, převzetí plné odpovědnosti a založení vlastní rodiny. Často

³ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 368s. ISBN 80-247-1284-9.

⁴ LOVE, R., J. *Mozek a řeč.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 372 s. ISBN 978-80-7367-464-9.

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž.

dnes mladí lidé žijí u rodičů do třiceti let a užívají všech výhod rodičovské péče (zvláště materiálních – nízké náklady na bydlení).

1.1.2 Hledisko psychologické

Po stránce psychologické dochází k období emoční lability. Langmeier s Krejčířovou ve své *Vývojové psychologii* (2006) zmiňují, že původně se psychologové domnívali, že za výraznou emoční labilitou v tomto období stojí pouze rychlý fyzický vývoj. Postupem času se však teorie různí. Psychoanalytické teorie poukazují na biologické změny a to zvláště v oblasti libida – genitální fáze. Jiní autoři zase jako stěžejní uvádějí otázky sebeuvědomění⁷ a hledání sebe sama. Mně se nakonec byla nejbližší definice, kde se uvádí, že k emoční labilitě dochází s příchodem nových pudových tendencí, z nejistoty plynoucí z rozporu postavení mezi světem dětí a dospělých (pocit dospělosti, kritičnost) a ze sociálního statusu, který dospívajícím společnost přiznává.

V kognitivním vývoji přechází pubescent z fáze konkrétních operací do fáze formálně logického myšlení. Chápe již abstraktní pojmy jako spravedlnost, pravda. Při řešení problémů již zvažuje různé alternativy řešení. Je v období zvýšené kritičnosti k autoritám, již od nich nepřijímá všechny informace jako fakta, ale dělá si vlastní dedukce. Vytváří si vlastní žebříček hodnot, zabývá se otázkami morálky. Dozrálo zrakové vnímání, klesá eidetická schopnost, vyvíjí se řeč v oblasti slovní zásoby a složitosti větné stavby.⁸

1.1.3 Hledisko sociální

V neposlední řadě se zmíním o změnách v oblasti sociální, kde se jedná zejména o vztahy. Mění se vztah k dospělým a zejména k rodičům jako autoritám. Pubescent už se snaží rozšiřovat svá práva, „uvolňuje se z přílišné závislosti na rodičích“⁹ a domáhá se úcty ke své osobnosti, chce důvěru a větší samostatnost. Pokud snaha o osamostatnění selhává, dochází

⁷ NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha 2: Academia, 2004, 590 s. 7938. ISBN 80-200-1290-7.

⁸ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 368s. ISBN 80-247-1284-9.

⁹ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 368s. ISBN 80-247-1284-9.

k revoltě, hrubosti, ale i přehnané interní sentimentalitě, Langmeier s Krejčířovou (2006) toto nazývají jako „emancipace od rodiny“, kde zvládnutí této fáze ovlivňuje celkové nastavení rodiny.

Mezi pohlavími jsou výrazné rozdíly, dívky jsou v tomto období mnohem vyspělejší než chlapci a jsou vzhledem k rychlejší sociální dovednosti považovány za diplomatičtější ve vztahu k autoritám, chlapci více revoltují. Objevují se první lásky, výběrová kritičnost i nekritičnost a „černobílé“ myšlení, rychlé mravní soudy.

Nejdůležitějšími jsou v tomto období pro dospívajícího vrstevníci, vztahy s nimi mají v tomto období svou specifickou funkci. Důležité vztahy jsou zejména ve skupině, kde si dítě vytváří adekvátní sebehodnocení (zdroj sebevědomí či komplexů). Dospívání připravuje děti na emoční vztahy v dospělosti. Navazování vztahů k vrstevníkům má několik fází, u každého jednotlivce trvají jinak dlouho a nemusí navazovat v přesném pořadí¹⁰:

- **Skupinová izosexuální fáze** – skupiny jsou složeny z jedinců stejného pohlaví, bývají poměrně stabilní a hraje zde roli loajalita. Chlapci odmítají dívky, protože jsou „uřňukané“ a dívky zase chlapce, protože jsou hrubí. Vytváření „part“ je markantní zejména u chlapců, ti touží být jako dospělí muži a tak je napodobují, zvláště formou soupeření, silových sportů, začínají s manifestním kouřením a pitím alkoholu.
- **Individuální izosexuální fáze** – potřeba intimního přátelství ve dvou, časté upnutí se na jednoho přítele/přítelkyni, sdílení všech zážitků a strastí. Chlapci vytvářejí přátelství spíše přes společné zájmy, dívky zase přes hlubší emoční náklonnost. Přátelství z této doby mohou překlenout až do dospělosti.
- **Přechodná etapa** – zde dochází již k zájmu o druhé pohlaví, ale zatím je jen nejistý a z „bezpečné vzdálenosti.“ Vrstevníci se začínají chlubit svými sexuálními zážitky, avšak přehnaně zveličenými či naprosto vymyšlenými.
- **Heterosexuální fáze polygamní** – nastává na rozhraní pubescence a adolescence, jde již o reálné vztahy (nazývané první lásky), které jsou nestálé a proměnlivé. Hlavní motivací je zvědavost a touha po ocenění vlastní přitažlivosti. Jedinci nejdříve flirtují, sexuálně fantazírují a přecházejí k přímým sexuálním zážitkům.
- **Etapa zamilovanosti** – zpravidla až na konci adolescence, již je tu záměr setrvat v trvalém vztahu, prožitek hlubšího porozumění a oddanosti.

¹⁰ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 368s. ISBN 80-247-1284-9.

Specifickou oblastí pro tento věk je sexualita. „Normy sexuálního chování dospívajících bývají v současném měnícím se světě často značně rozdílné.“¹¹ Do velké míry je to ovlivněno výchovou, sociálními a kulturními podmínkami. Masturbace je mezi dospívajícími hojně rozšířena (více u chlapců – až 82% u 15letých)¹² a dochází k prvním zkušenostem u heterosexuálních styků (14 až 16 let) – první polibky s jazykem, petting a někdy dochází i k prvním koitům (v ČR nejčastěji mezi 17-18 rokem). Motivací v sexualitě v tomto věku je převážně zvědavost a to shledávám jako rizikový faktor právě na sociálních sítích. Děti na FB sdílejí informace, jsou zvědavé, láká je zkoušet nové věci. Momentálním hitem jsou u dětí tzv. „selfies“, což jsou fotky sebe sama sdílené na sociálních sítích, není výjimkou, že se jedná, zvláště u dívek, o fotky ve spodním prádle (jde o to, abyste vypadali, co nejpřirozeněji a často bez make-upu, což bývají dívky nejčastěji ráno nebo večer po odlícení). Právě nejistota, zvědavost a nezkušenost této cílové skupiny je lákadlem pro pachatele trestné činnosti.

Starší školní věk je také typický změnami v oblasti zájmů a trávení volného času. Jak už jsem zmínila výše, roste tendence k vytváření vrstevnických skupin, kde se dospívající domáhá pochopení a uznání a ukotvuje si svůj společenský status. Mezi dětmi je zvýšený zájem o prožitkové aktivity, kde se mohou navzájem výkony porovnávat a vítězové se stávají středem pozornosti. V kolektivních činnostech jsou již schopni kvalitní týmové práce. V rámci nízkoprahových zařízení i různých zájmových kroužků typu Skauta se osvědčili hry zahalené tajemstvím, skupinovými symboly, na letních táborech jsou velmi oblíbené stezky odvahy a večerní táborové ohně.¹³ Začínají se také rozvíjet zájmy o hudbu, výtvarné umění a literaturu.

Dnešní dospívající mají společenskou situaci ztíženou i v kontextu změn rodinných struktur. Padly tradiční vzorce rodiny, přibývá rozvodovosti, omezuje se mezigenerační soužití. Zvyšuje se počet domácností s jedním rodičem. Tradiční model rodiny a pozice otce jako živitele je narušena, z čehož plyne zmatenost přebíraných rolí. S krizí tradičního modelu rodiny přichází i úpadek křesťanských hodnot. Společnost se stává více konzumní a je zavalena obrovským množstvím „vzorů“, informací z internetu, takže jedinec již má

¹¹ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 368s. ISBN 80-247-1284-9.

¹² Tamtéž

¹³ BAKALÁŘ, E. *Nové psychohry: Společenské hry pro všestranný rozvoj osobnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 224 s. ISBN 80-7178-235-1.

oslabenou orientaci, jelikož je zahlcen a tato přemíra různorodých informací oslabuje i procesy rozhodování, co je dobré a co špatné.¹⁴

1.2 Komparace cílové skupiny dle vývojové psychologie¹⁵

- Freud – Freudova psychoanalýza shrnuje vývoj člověka do pěti stádií, cílová skupina žáků II. stupně ZŠ spadá do 5. stádia, jež nazývá genitálním. Freud veškerá stádia zakládá na pudové energii, takže genitální období vykládá jako počátek navazování vztahů mimo rodinu, sexuální tužby se mění z incestních na neincestní a jedinec hledá společnosti tolerované heterosexuální vztahy.
- Piagett – u Piagetta se cílová skupina nachází již ve výše zmíněném přechodu z konkrétních operací k formálním operacím, což je nejvyšší stádium vývoje inteligence. Toto stádium začíná s počátkem pubescence a kolem patnáctého roku dosahuje vrcholu. Dítě je schopné pohlížet na svůj život i okolní dění z nadhledu, analyzovat to a kriticky hodnotit. Mezi jednotlivými jedinci jsou však markantní rozdíly, které jsou dány jejich vrozenými dispozicemi i výchovou a podnětným prostředím.
- Ericsson – dělí období života podle zvládnutí psychosociálních konfliktů, které s sebou přináší každý stupeň vývoje. Pubescenti patří do období hledání vlastní identity a konflikt, který musí řešit, je vlastní identita versus pocity nejistoty o své vlastní roli. Děti řeší otázku, kdo jsou a jaký je smysl života a zároveň je pro ně velmi důležité, jak je vnímají ostatní. Neustále přitom srovnávají hodnocení sebe sama s hodnocením ostatních.

Shrnutí

Cílová skupina žáků II. stupně spadá do věku 12- 15 let. Momentálně se nachází v období pohlavního zrání, po biologické stránce je již téměř dospělá. Dochází ke stadiu formálních operací, což je nejvyšší forma myšlení. Fyzicky zralý vzhled však nekorresponduje se zralostí

¹⁴ ŠRAJER, J., MUSIL, L. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. 1. vyd. České Budějovice: ALBERT, 2008, 152s. ISBN 978-80-7326-145-0.

¹⁵ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 368s. ISBN 80-247-1284-9.

psychickou a sociální, kde dochází k mnoha převratným změnám. Jedinci jsou emočně nestabilní a svou roli ve společnosti si teprve utváří. V procesech rozhodování je omezují chybějící zkušenosti a determinuje je i rodinné prostředí, ze kterého pocházejí. Nejdůležitějším prvkem z pohledu sociálního je utváření vztahů s vrstevníky a vytváření skupin. Proto je pro tuto skupinu účast na sociálních sítích, které umožňují sdružování vrstevníků napříč celým světem, důležitá a jejich pohyb ve virtuálním prostředí tak opředen různě skrytými riziky. Hlavně ve formě naivity a vysoké důvěřivosti.

2. Sociální sítě

Jak už jsem zmínila v úvodu, sociální sítě jsou fenoménem posledních let, a kdo se tohoto „boomu“ neúčastní, jako by nebyl a zvláště to platí u mladé generace. Sociální sítě nám umožňují sdílet nepřeborné množství informací (riziko je právě v tom „nepřeborném“) s velkým množstvím lidí. Pružně se již přizpůsobují i mnohé firmy a služby, které už své akce či výrobky inzerují převážně na sociálních sítích.

2.1 Definice sociální sítě

Na začátku bych definovala sociální sítě z několika různých úhlů. Z pohledu sociologie je sociální síť propojením lidí: „kteří se navzájem ovlivňují, přičemž mohou, ale nemusí být příbuzní. Sociální síť se tvoří na základě společných zájmů, rodinných vazeb nebo z jiných více pragmatických důvodů...“¹⁶ A když budete chtít něco popsat složitě, tak v Matouškově analýze (2010) se zase o sociální síti hovoří jako o: „...*společenské struktury jednotlivců, kteří mají vazby daného druhu na další jednotlivce zapojené do stejné struktury. Jejich vazby pak představují grafové struktury tvaru sítě. V širším slova smyslu se pak jedná také o softwarové prostředky, nejčastěji v podobě webových portálů, nazývané také sociální weby, které sociální síť umožňují formovat a spravovat. V porovnání s dříve popsány portály přidávají sociální sítě k poskytovaným službám ještě osobní rozměr, kdy uživatelé-členové komunikují v rámci portálu navzájem a mohou například doporučit druhým informace a zdroje, které sami preferují. Neméně důležitou možností je sdílení dalších doplňujících informací - kontaktů, referencí, zkušeností, či nepublikovaných prací na osobní*

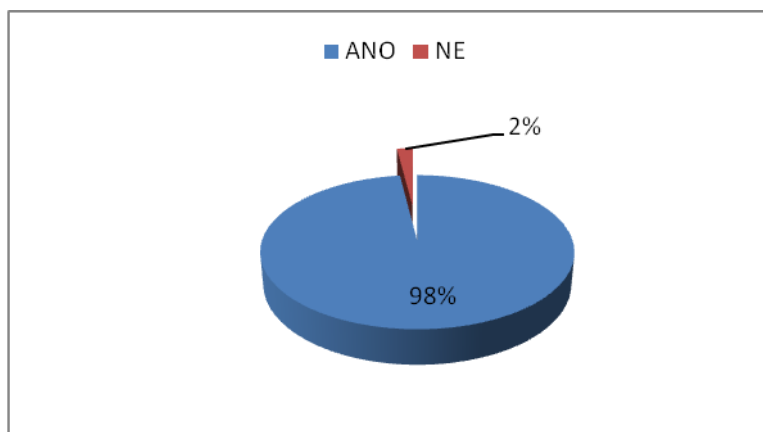
¹⁶ Nová média a wec 2.0, Antonín Pavlíček – str-94-95

bázi. Toto vše v rámci sociální sítě představuje aspekty spolupráce (nechceme k tomu účelu použít občas uváděný dříve zprofanovaný výraz kolaborace). Sociální weby patří k aplikacím, které řadíme do konceptu Webu 2.0“.¹⁷

Skoro shodnou, i když o dost jednodušší definici najdeme přímo v encyklopedii¹⁸, a ta představuje sociální síť jako podmnožinu sociálních médií, kde jde o online komunitu jednotlivců, jež sdílí a vyměňují nějaké informace, popřípadě na něčem spolupracují. Pokud bychom chtěli složitější definici, doporučuji knihu od Barabásiho¹⁹, ale v této práci jsou definice ohledně uzlů, vazeb a kroků bezpředmětné, poněvadž se nejedná o pohled na sociální síť z té technické stránky. Mezi nejčastěji skloňované sociální sítě patří Facebook, Twitter, MySpace, v České republice pak například Spolužáci.cz, Lidé.cz, Líbím se Ti.cz. Jasnou předností sociálních sítí je možnost být s více lidmi najednou, klidně i na různých kontinentech. Můžou se zde sdílet fotografie, informace, videa, učební materiály. Největší předností je jejich „bezbariérovost“ a nenákladovost (Facebook je zdarma a „žije“ z reklam).

Z mého výzkumu je jasně vidět (graf č. 1), že v cílové skupině žáků II. stupně základních škol je účast na sociálních sítích skoro 100%, ze vzorku 243 dětí nevyužívaly žádnou sociální síť pouze 3 jedinci (jen pro zajímavost uvádím, že byli mužského pohlaví).

Graf č. 1 Užíváte sociální sítě? (ot. 1)

¹⁷MATOUŠEK, K., DOLEŽAL, J. *Analýza portálů sociálních sítí pro vědu, výzkum a inovace* [online]. Praha 6: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta elektrotechnická, katedra kybernetiky, 2010, 223 s. [cit. 19-3-2014]. Dostupné z: http://www.sosirecr.cz/download/CVUT_matousek-analyza-portalu-socialnich-siti-pro-vedu-vyzkum-a-inovace.pdf.

¹⁸ Facebook. *Britannica Online Encyclopedia* [online]. [cit. 2013-12-26]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1366111/Facebook>.

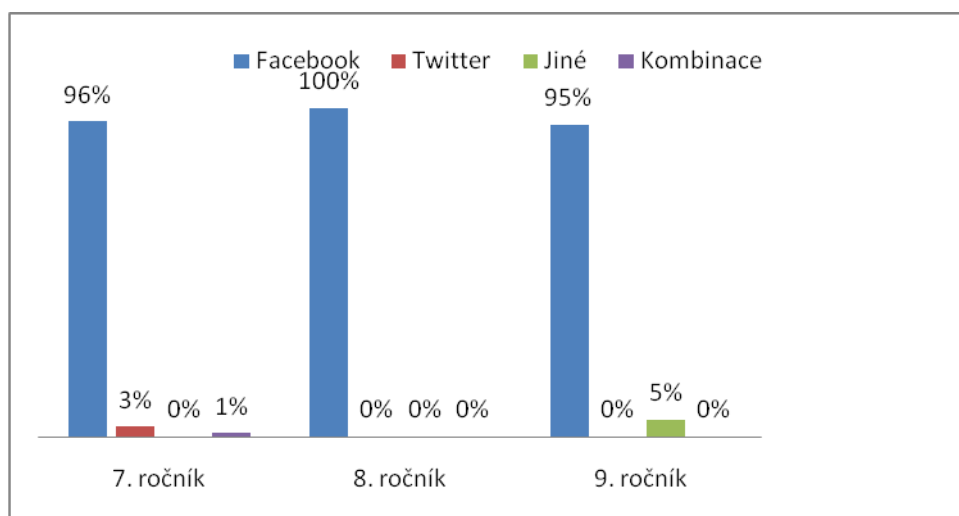
¹⁹ BARABÁSI, Albert-László. *V pavučině sítí*. Vyd. 1. V Praze: Paseka, 2005, 274 s. ISBN 80-7185-751-3.

2.2 Facebook

Facebook letos oslavil 10 let, za tu dobu se stal skutečným fenoménem, o jeho vzniku dokonce natočili film, který byl oceněn třemi Oscary. I když v poslední době jsem četla i článek o tom, že pomyslný vrchol už má tato síť za sebou.

Facebook je americká společnost se sídlem v Menlo Park, založená 4. 2. 2004 harvardskými studenty (Mark Zuckerberg, Dustin Moskovitz, Chris Hughes, někde se ještě uvádí Eduardo Saverin a Andrew McCollum)²⁰ původně jen pro potřeby studentů Harvardu. Mottem této společnosti je: „Facebook vám pomáhá navázat kontakt s lidmi ve vašem životě a sdílet s nimi své příspěvky.“²¹ Facebook je oficiálně přístupný od 13 let, což jak se ukázalo v šetření, nedodržuje většina žáků z cílového vzorku (výsledky k ot. 3). Ve svém šetření jsem se v otázce č. 2 ptala, jakou sociální síť žáci nejčastěji užívají. U této otázky žáci skoro ze sta procent zaškrtovali Facebook, jen šest jich bylo na jiné sociální síti, pouze 3% uvedli Twitter, do kolonky „Jiné“ uváděli síť „Líbím se ti, Lidé.cz“. Zajímavý je rozdíl mezi třídami, kdy v osmých třídách je zastoupení Facebooku 100%.

Graf č. 2 – Jaké sociální síť užíváte?

Vzhledem k tomu, že z mého výzkumu (graf č. 2) vyšla tato sociální síť jako jasně marginální, což koresponduje i s výsledky statistik v celé České republice²², nebudu se pro případnou roztržitost práce zabývat jinými sociálními sítěmi.

²⁰ Anatomy of Facebook. *Facebook* [online]. [cit. 2013-12-30]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/notes/facebook-data-team/anatomy-of-facebook/10150388519243859>>.

²¹ Tamtéž.

²² Srov. ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s. MK ČR E 10548. Dostupné z: http://www.uouu.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542

2.3 Komparace statistik Facebooku

Statistiky Facebooku nejsou tak přehledné a aktuální, jak jsem čekala. De facto se neví přesný počet skutečných uživatelů, zvažíme-li možnost falešných profilů. Ze statistiky z roku 2012 vyplývá, že měl Facebook přes 800 miliónů aktivních uživatelů, je přístupný ve více jak 70 jazycích²³. Statistika z roku 2011 uvádí dokonce 845 milionů aktivních uživatelů.²⁴ Jeden ze třinácti lidí na světě je na FB (Facebooku), 71,2 % ze všech uživatelů internetu v USA jsou lidé na FB, 70% všech uživatelů je mimo USA.²⁵ Z pohledu genderu je na FB 44% mužů a 56% žen (žen je prostě celkově víc). Věkově je nejvíce zastoupená skupina od 25 do 29 let (graf

č. 3), více jak 50% tvoří lidé od 20 do 39 let. Zajímavá je statistika nejnižší věkové skupiny (13 – 17), té je na světě z celkových uživatelů 20%²⁶, avšak nikde nevidím zohledněnou skutečnost, že většina dětí ve školním věku se na sociální síť registruje v průměru v 11 letech (viz výzkum níže – ot. 3). Sice v grafu č. 3 je zahrnuta skupina 0-15, ale žádný ze statistiků si nemůže být jistý, na jaký datum narození si vlastně děti před třináctým rokem falšují své profily. V České republice jsou na FB necelé 4 miliony profilů.²⁷

²³ Facebook. *Britannica Online Encyclopedia* [online]. [cit. 2013-12-26]. Dostupné z: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1366111/Facebook>>.

²⁴ JANOUŠKOVÁ, V. *Teorie sítí a sociální média*. Brno, 2012. 74 s. Bakalářská práce.

Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce PhDr. Michal Lorenz, Ph.D.

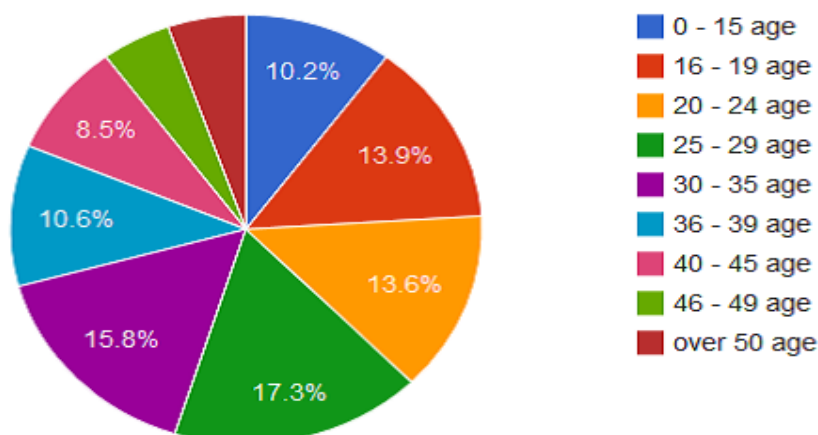
Dostupné z: http://is.muni.cz/th/360760/ff_b/Teorie_siti_a_socialni_media.pdf.

²⁵ DOČEKAL, D. Sociální síť si podmanily svět (fakta a čísla hlavně o Evropě). In: *Lupa.cz: server o českém internetu*. [online]. 26. 9. 2011 [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/socialni-site-si-podmanily-svet-fakta-a-cisla-hlavne-o-evrope>.

²⁶ Anatomy of Facebook. *Facebook* [online]. [cit. 2013-12-30]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/notes/facebook-data-team/anatomy-of-facebook/10150388519243859>>.

²⁷ Srov. ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s. MK ČR E 10548. Dostupné z: http://www.uouu.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542

Graf č. 3 – demografická struktura uživatelů FB²⁸

2.4 Zabezpečení Facebooku

Nikde jsem nenašla stanovená oficiální pravidla, která by ochraňovala informace soukromé povahy, je na uživateli sociální sítě, jaké informace o sobě poskytne. Facebook mu pouze v právech a povinnostech doporučí, jak se má v sociální síti zabezpečit. Informační etika zde dosti zaostává, protože i když Facebook přichází s novými a novými možnostmi zabezpečení profilu, je holým faktem, že provozovatel sítě všechny informace a „kliknutí“ uchovává²⁹ a jsou jeho vlastnictvím na neomezenou dobu.³⁰ Na Facebooku si v nastavení můžete nastavit omezení sdílení informací a fotek, avšak „přátelé“, kterým dovolíte tyto informace sdílet, už je nijak chráněné, mít nemusejí a mohou si s nimi nakládat dle svého uvážení.

²⁸ VĚTVIČKA, V. Co říká vědecká studie o tlačítku To se mi líbí. In: *DSL.cz* [online]. © 2003 - 2014 DSL.cz [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.dsl.cz/clanek/2853-co-rika-vedecka-studie-o-tlacitku-to-se-mi-libi>

²⁹ JANOUŠKOVÁ, V. *Teorie sítí a sociální média*. Brno, 2012. 74 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce PhDr. Michal Lorenz, Ph.D.

³⁰ ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s. MK ČR E 10548. Dostupné z: http://www.uoou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542

Při přihlašování uvádíte následující typy informací:³¹

- Základní informace – jméno, bydliště, datum narození
- Profilový obrázek – viditelný pro všechny
- Přátelé a rodina – rodinný stav, příbuzenství, přátelství
- Vzdělání a zaměstnání – vzdělávací instituce, zaměstnavatel
- Filosofie – náboženství, politické názory
- Umění a zábava – hudba, filmy, knihy
- Sport – druh sportu, oblíbený tým či sportovec
- Činnosti a zájmy – zde se uvádí „hobby“
- Kontaktní údaje – e-mail, telefon, adresa, web

Výše uvedené údaje lze nastavit, aby je viděli buď „všichni, přátelé, přátelé kromě známých, pouze já, vlastní nastavení“. Dále si lze v kolonce „nastavení soukromí“ ještě trochu upřesnit, s kým chci sdílet informace. Velká výhoda je v možnosti nastavení „blokování osob a aplikací“, jež vás dokáže zbavit např. obtěžujícího nápadníka. Není potřeba vyplnit všechny informace a všichni školitelé v oblasti prevence bezpečného pohybu na internetu to ani nedoporučují. Dal by se z toho vytáhnout už ucelený obraz vaší osobnosti.³²

Je však třeba stále přemýšlet, koho počítáme do kolonky „přátelé“, protože průměrně jich mají uživatelé Facebooku přes sto (někde uvádí až 190) a z toho vyplývá, že vysoce pravděpodobně některé ani osobně neznají.³³

Daniel Dočekal píše ve svých článcích o vývoji zabezpečení na Facebooku od roku 2005 až do roku 2010. Ve své první reakci na článek o vyšším zabezpečení Facebooku uváděl, že uživatelé nemají až tak velký zájem si své profily více zabezpečit a dbát tak více na své soukromí.³⁴ Mají sice tu možnost, ale dle statistik ji nevyužívají. V roce 2012 tu ale už

³¹ JANOUŠKOVÁ, V. *Teorie sítí a sociální média*. Brno, 2012. 74 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce PhDr. Michal Lorenz, Ph.D.

³² DOČEKAL, D. *Infografika: Typologie uživatelů sociálních médií*. In: *JustIT.cz* [online]. 8. 6. 2011, (c) 2012 [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: <http://www.justit.cz/wordpress/2011/06/08/infografika-typologie-uzivatelu-socialni-medii/>

³³ WOLF, K. Soukromí a bezpečnost v sociálních sítích prakticky: Facebook díl 1. *Lupa.cz* [online]. 11. 2. 2009[cit. 2013-12-25]. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/soukromi-v-socialnich-sitich-praktickyfacebook/>.

³⁴ DOČEKAL, D. Nové nastavení soukromí na Facebooku nechává vše při starém. *Lupa.cz* [online]. 2010[cit. 2014-02-27]. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/nove-nastaveni-soukromi-na-fb-vse-pristarem/>.

Dočkal přichází s tvrzením, že uživatelé se již zajímají, co na svých profilech zveřejňují a alespoň některé informace skrývají.³⁵ Což příkládám za důsledek i tomu, že si zvykli informace z profilů na Facebooku čerpat nejen „budoucí“ zaměstnavatelé, ale i výběrové školy (vlastní zkušenost).

3. Specifika virtuální komunikace

Překlenutí přes rok 2000 nám do životů přineslo nástup internetového rozmachu a neověřitelný rozvoj komunikačních technologií. Dnes už ani nemusíte sedět u počítače, abyste mohli být stále na internetu – tzv. „online“, můžete si vzít tablet či svůj „chytrý“ telefon a „online“ můžete být kdekoliv a kdykoliv. Tato skutečnost má pozitivní přínos, ale má i svá rizika a ta rizika jsou nejvíce patrná u dospívajících. Využívání neustálého přísunu neověřitelných informací a zábavy z internetu, jako skoro jediného zdroje, může být dle Kadlecové³⁶ ohrožující a to především z důvodu naprosto nekontrolovatelného zdroje dat, kde různé protichůdné informace od „odborníků“ mohou v hlavách dospívajících, kteří jsou hladově otevřeni všem novým informacím, nadělat velké zmatky. Díky mobilním telefonům jsme stále „dostupní“ pro komunikaci a i vypnutí telefonu podává volajícímu určitou informaci (nechci či nemám čas s Tebou mluvit).³⁷

3.1 Jazykové proměny ve virtuální komunikaci

Díky rychlosti a jednoduchosti komunikace v internetovém prostředí se náš jazyk dle Vybírala³⁸ dosti proměnil a to v syntaxi, sémantice, stylu i kompozici. K zjednodušení jazyka ve virtuální komunikaci dochází z těchto důvodů:

- □ „*když účastníci reagují rychle, bez promýšlení, bez korektur;*

³⁵ DOČEKAL, D. Uživatelé Facebooku dbají více na své soukromí. JustIT.cz [online]. 2012[cit. 2014-03-09]. Dostupné z: <<http://www.justit.cz/wordpress/2012/02/23/uzivatele-facebooku-dbaji-vice-na-svesoukromi>

³⁶ KADLECOVÁ, J. a kol. *Rodičům aneb o rizikovém chování*, s. 23.

³⁷ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 134. a EGERMAIEROVÁ, Václava. *Virtuální komunikace a její využití v rámci nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, Katedra psychologie. Vedoucí práce PhDr. Ing. Marie Lhotová, Ph.D. Dostupné z: <http://theses.cz/id/apdl5v/>.

³⁸ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 281.

- *když si účastníci osvojují společně sdílený jazyk s omezenou slovní zásobou, jež jim stačí, a v tomto směru se ovlivňují navzájem;*
- *když mají komunikující nedostatečně kultivovanou slovní zásobu;*
- *když jazyk využívají jako gesta, výrazu odporu a vymezení se vůči konformním uživatelům spisovného či knižního jazyka.* ³⁹

Výsledkem internetové komunikace je už jakýsi slang či jak ho nazývá Vybíral⁴⁰ – analogový žargon. Snaha vyjádřit ve virtuálním prostředí i emoce, vedla k vytvoření souboru jakýchsi šifer, kterým ostatní obecně rozumí. Nejznámější podobou jsou „smajlíci“ nebo ikony pro emoce. Psaný text je přeci jen trochu tvrdý a nedá se z něj vyčíst, co normálně při osobním kontaktu vyčteme z neverbální komunikace, neumí uchopit například ironii, proto se tato tvrdost dá ikonami emocí upřesnit.

Nejčastěji používané šifry:

☹ - smutek, problém, trápení

☺ - úsměv, „ber to s humorem“

:-D – velký úsměv, pobavení

;-) – mrknutí, „ber to s rezervou“, sarkasmus

Do psaného virtuálního projevu už také patří anglikanismy, které se začínají vkrádat i do běžné konverzace.⁴¹ V dnešní době, kdy je běžné mluvit už od základní školy anglicky a pokud chcete vidět nejnovější filmy, stahují se zásadně v původní jazykové verzi, angličtina prostě patří k životu. A tak jste „bussy“, místo zaneprázdněn, jste v „pressu“ (pod tlakem) a všechno je „ok“ (v pořádku).

V neposlední řadě se komunikace změnila v důsledku zvýšeného užívání zkratk, které prostě v rychlé komunikaci šetří čas. Vybíral (2005) je nazývá internetismy. Některé internetismy jsou vlastně akronymy, kdy se jedná o shluk počátečních písmen. Tak v sms (textové zprávě na mobilu) nebo rychlé zprávě na Facebooku sdělujeme „ILY“ (I love you), „ATB“ („All the best – vše nejlepší), „ASAP“ (as soon as possible – tak rychle, jak je to možné), tyto podoby fungují už i v češtině, kdy je možné se setkat např. s „MTM“ (miluji Tě moc).

³⁹ Tamtéž

⁴⁰ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 283.

⁴¹ EGERMAIEROVÁ, Václava. *Virtuální komunikace a její využití v rámci nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, Katedra psychologie. Vedoucí práce PhDr. Ing. Marie Lhotová, Ph.D. Dostupné z: <http://theses.cz/id/apd15v/>.

3.2 Rysy internetové komunikace

Mezi nejčastěji skloňované projevy virtuální komunikace jsou anonymita, disinhibice a multiplicita.⁴²

- Anonymita – chrání uživatele před identifikací. Nabízí mu to možnost jednat směleji nebo jinak, než by jednal při plné identifikaci. Zároveň ale uživatelé nechtějí být zcela anonymní, vytvářejí si nové identity nebo vystupují pod přezdívkami a chtějí se aktivně zapojovat do diskusí. Riziko je v tom, že jako anonym nepřebírám zodpovědnost za své jednání či výroky ve světě internetu, netrpím za své jednání výčitkami svědomí a může to dojít až do disociačního stavu.
- Disinhibice – vyjadřuje to odložení zábrán, uživatel ztrácí nesmělost a plachost. Tento jev patří k nejtypičtějším rysům virtuální komunikace. Je to vlastně jedna z největších výhod internetu pro nesmělé jedince. Na této „komunikační statečnosti“ se podílí šest faktorů. Anonymita, kdy mohu skrýt svou identitu, a druhý neví, kdo jsem, a tudíž mám možnost jednat jinak než tvářím v tvář. Neviditelnost, protože komunikující na druhé straně neví, jak vypadám. Asynchronicita komunikace, kdy si reakci mohu v klidu promyslet. Neutralizace statusu, což znamená, že je vlastně jedno, jakou roli hrají komunikující v reálném světě. Solipsistické introjekce, kde solipsismus je termín z filosofie, kdy je člověk přesvědčen, že veškerý okolní svět je jen jeho představa. Což ve virtuálním světě znamená, že jen já si ve své fantazii utvářím, jak druhý komunikující vypadá, jaký má hlas – utvářím si o něm nějakou představu, která je jen moje a nemusí odpovídat realitě. Naposled zbyla samotná interakce.
- Multiplicita – komunikace s více lidmi najednou je typická pro sociální sítě nebo různé chaty. Zvládnutí více linií komunikace (narácí), může uživatele cvičit ve schopnosti zvládat více věcí najednou, zlepšuje pohotovost a zrychluje myšlení. Naopak může přinést pocity nervozity, multiplicita klade na uživatele zvýšené nároky na psychiku, oslabuje pozornost komunikujícího a konverzace může být povrchnější.

Z posledních výzkumů z USA přicházejí s nadužíváním sociálních sítí i specifické psychické poruchy:

- **Obsesivní jednání** – to se vyznačuje nepříjemným stálým nutkáním dívat se na mobilní telefon a kontrolovat přijaté zprávy. Nahmatávají ho neustále v kapse, v restauracích či jednáních mají telefon vyndaný na stolech, aby nezmeškaly jedinou

⁴² Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*, s. 272-274.

zprávu, která je upozorní na sms, e-mail či zprávu na Facebooku. V těžké fázi již dochází ke sluchovým halucinacím, kdy uživatel slyší vyzváněcí melodii, aniž by to bylo skutečné.

- **Narcismus** - je spojený s přílišným užíváním sociálních sítí. Uživatel dává na odiv svoji výjimečnost a tak sdílí nepřeborné množství informací a materiálů o vlastní osobě. Denně zahrnuje sociální síť svými čerstvými fotkami, připomínkami a postřehy, pocity. Je rád středem pozornosti a své fotografie už cíleně pořizuje tak, aby byly vhodné pro umístění na Facebook – typickým příkladem nyní moderní „selfies“.
- **Poruchy pozornosti a hyperaktivita** – nadměrné užívání sociálních médií je spojeno již s výše uvedenou multiplicitou jako rysem virtuální komunikace. Provádění několika věcí najednou (seminární práce, vyřizování e-mailu, komunikace na Facebooku, chat) se říká multitasking. Uživatelé v provozování těchto činností rychle přecházejí od jedné k druhé a tříští jejich celkovou koncentraci.⁴³(str. 4)

4. Výzkum

V rámci svého výzkumu jsem se věnovala monitoringu užívání sociálních sítí žáků II. stupně základních škol v Českých Budějovicích. Aby informace byly komplexní, definovala jsem v rámci teorie nejprve sociální síť a cílovou skupinu, které se výzkum týkal. Dále jsem se zabývala sběrem dat o virtuální komunikaci a jejich specifikách, protože bylo nutné nastínit různá rizika a etické otázky, které způsob této komunikace přináší. V rámci praktických výstupů ze svého šetření jsem pak mohla provádět přímé srovnání s daty získanými z analýzy různých zdrojů. Cílem práce je nastínění problematiky bezpečného užívání sociálních sítí a případných následků, které nestřídmost a nezodpovědnost v užívání žáky může přinést.

⁴³ ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s. MK ČR E 10548. Dostupné z: http://www.uouu.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542

4.1 Cíl výzkumu

Praktická část mé práce je zaměřena na monitoring užívání sociálních sítí žáky základních škol v Českých Budějovicích. Tato práce by měla okrajově reflektovat i účinnost prevence v oblasti kyberprostoru a míru odpovědnosti žáků jako uživatelů sociálních sítí. Výzkumné šetření bude směřovat k naplnění následujících dílčích cílů:

- Verifikace obecné statistiky užívání sociálních sítí v komparaci s místně příslušnou cílovou skupinou uživatelů
- Zjistit časová specifika využívání sociálních sítí (konkrétně FB)
- Zmapovat míru odpovědnosti a uvědomování si následků svého jednání cílovou skupinou na FB
- Zjistit míru vědomého zkreslování dat o sobě samém na FB (ve vztahu k cílové skupině)
- Sumarizace možných rizik a etických otázek týkajících se dalšího života materiálů zveřejněných cílovou skupinou na FB

4.2 Základní výzkumné otázky a hypotézy

Problém, který ve svém výzkumu řeším, je přílišná svoboda nabízená sociálními sítěmi versus nezralost sociální sítě užívajících žáků II. stupně základních škol v Českých Budějovicích.

Hlavní výzkumnou otázkou tedy je:

- Jsou žáci II. stupně základních škol v Českých Budějovicích dostatečně vyzrálí na rizika spojená s užíváním sociálních sítí?

Podotázkami, kterými podpořím hlavní výzkumnou otázku, jsou:

- Jsou žáci II. stupně ZŠ ve svém věku vyzrálí po psychické, biologické a sociální stránce?
- Užívají žáci II. stupně ZŠ sociální sítě?
- Jaká je časová náročnost užívání sociálních sítí žáky II. stupně ZŠ?
- Jaká jsou rizika užívání sociálních sítí?
- Uvědomují si žáci II. stupně ZŠ rizika spojená s užíváním sociálních sítí?
- Dělají žáci II. stupně něco proto, aby tato rizika omezili?

Stanovenými hypotézami jsou:

H1: Míra svobody nabízená sociálními sítěmi neodpovídá míře odpovědnosti žáků II. stupně základních škol v Českých Budějovicích.

H2: Žáci II. stupně si neuvědomují, kdo všechno má přístup k informacím, které na Facebookovém profilu zveřejňují a jaká je jejich životnost v internetovém prostředí.

4.3 Metody výzkumu⁴⁴

Ke svému výzkumu jsem, vzhledem k cílové skupině a potřebnému objemu dat, zvolila kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření a to z důvodu možnosti oslovit větší skupinu respondentů a zároveň zachovat anonymitu respondenta, čímž by se měla snížit touha „dělat se lepším“, jak to bývá v přímém kontaktu „face to face“. Negativem tohoto šetření je nemožnost se respondenta doptat na vysvětlení. Celkově je dotazníkové šetření jednou z méně nákladných metod a poskytuje vcelku jasně analyzovatelná data.

Dotazník obsahuje v úvodu základní identifikační otázky, jež umožní ověření požadovaného věku cílové skupiny, splnění podmínky docházky na základní školu a genderové rozdělení. Dotazník obsahuje 21 otázek. Celkově bylo vybráno 243 vyplněných dotazníků ze čtyř základních škol v Českých Budějovicích. Školy jsou cíleně anonymizovány z důvodu požadavku vedení jednotlivých škol. Všichni respondenti byli ze 7. až 9. tříd. Pro ověření svých dat jsem rozdala i dotazníky v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež V. I. P. a Jiloro pro děti ze 7. až 9. tříd. Z těchto zařízení se mi vrátilo celkem 25 vyplněných dotazníků. Cílovou skupinou těchto zařízení jsou děti ohrožené sociálním vyloučením.

4.4 Výběr cílového vzorku - adresáti dotazníkového šetření

V rámci dotazníkového šetření jsem oslovila ředitele základních škol v Českých Budějovicích, aby mi povolili výzkum na problematiku užívání sociálních sítí na jejich školách. Celkem bylo pomocí e-mailu s příloženým dotazníkem osloveno 9 základních škol, orientovala jsem se podle webových stránek Magistrátu města České Budějovice, sekce

⁴⁴ MIŠOVIČ, J. *V hlavní roli otázka. Průvodce přípravou otázek v sociologických a marketingových výzkumech.* Praha, 2001. ISBN 80-238-6500-5.

vzdělávání a věda, kde je seznam základních škol. Cíleně jsem vybírala školy, o kterých je mi ze zkušenosti známo, že žáci jsou z různých sociálních poměrů. Nakonec se dotazníkového šetření byly ochotny zúčastnit čtyři základní školy, které jsou na přání vedení škol anonymizovány.

Adresáty dotazníkového šetření byly děti ve starším školním věku, čili 12- 15 let (II. stupeň). Celkově se mi vrátilo 243 vyplněných dotazníků. Zajímavé je, že ačkoliv jsem školy oslovila se žádostí o vyplňování dotazníků žáky II. stupně, což jsou žáci od 6. do 9. tříd, dotazníky se mi vrátily vyplněny žáky od 7. do 9. tříd. Cíl a otázky výzkumu to však neovlivnilo. Dotazníkové šetření bylo spuštěno v listopadu 2013. Jako kontrolní vzorek ke svému monitoringu jsem ještě dotazníky rozdala v nízkoprahových zařízeních Jiloro a V. I. P. Českých Budějovicích, které pracují s dětmi ohroženými sociálním vyloučením. Chtěla jsem potvrdit domněnku, že při užívání sociálních sítí nezáleží na sociálním statusu rodiny (nefunguje tak markantně digital-divide=digitální propasti). Sociální sítě užívají všichni žáci bez rozdílu, pouze jsou limitovány jejich časové možnosti.

5. Kdo a proč nás sleduje

Samostatnou kapitolou v mé práci je monitoring subjektů, které dále pracují s daty získanými z našich Facebookových diskuzí a profilů, aniž bychom o tom byli nějak zvlášť informováni.

V první řadě s našimi daty operuje již sám Facebook, dle zprávy B. H. Batallera⁴⁵ právníci vykládají některé pasáže „souhlasu s užíváním“ jako postoupení práv k bezpodmínečnému využívání všeho, co uživatel na svém profilu vytvoří, což si naprostá většina z uživatelů neuvědomuje (takže vše, co na FB vyvěsíte, je ve skutečnosti majetkem FB). Když si například zrušíte profil, tak tam ale kdesi ve vzduchoprázdnu Facebooku stále visí.

Naše účast na sociálních sítích je výborným zdrojem dat pro marketingové pracovníky a analytiku v oblasti brand monitoringu a poslední dobou i pro neziskové a vládní

⁴⁵ HERNÁNDEZ BATALLER, B. EVROPSKÝ HOSPODÁŘSKÝ A SOCIÁLNÍ VÝBOR. *Úřední věstník Evropské unie C 351/31: Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k zodpovědnému používání sociálních sítí a předcházení souvisejícím problémům (stanovisko z vlastní iniciativy)*. 15.11.2012. Brusel, 19.9.2012. Dostupné z:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:351:0031:0035:CS:PDF>

organizace.⁴⁶ Všechny tyto subjekty se snaží využít toho, že lidé se čím dál více na internetu zapojují, protože dnes je internet dostupný všude (tablety, mobilní telefony). Cílem těchto subjektů je získat informace. Ať už se jedná o zjišťování reakcí veřejnosti na nějaký produkt nebo o sledování nežádoucích činností bezpečnostními složkami.

Monitoring může být buď pasivní, kde se jedná spíše o sběr informací od veřejnosti, nebo aktivní, kde se již aktivně hledají např. klíčová slova, různé cílené kampaně. Důvodů ke sběru dat ze sociálních médií může být hned několik. Můžete si zaplatit analýzu sociálních médií, aby se firma lépe rozvíjela, k monitoringu současných či budoucích trendů, k výhodě v konkurenčním boji, jako nástroj marketingu.⁴⁷ Nebo si to můžete zaplatit jen tak. Využít to pak ke sledování kohokoliv a čehokoliv, špionáži. Počet konspirativních teorií, které se tu nabízí, je tu nepřehledný.

5.1 Monitoring sociálních médií – firmy a nástroje

Firmy zabývající se monitoringem sociálních médií v Čechách jsou například NEWTON Media, Socialbakers, Ataxo (služba Klábosení, Obrazení), MicroMedia (Zoomsphere), eMerite, dále nové platformy jako Buzzboot⁴⁸ a v neposlední řadě si svoje nástroje k monitoringu vyvíjejí i samotní provozovatelé sociálních sítí (Facebook, Twitter). Pomocí nástrojů, placených (částky od 3500Kč) i poskytovaných zdarma, nabízených výše zmíněnými agenturami si pro svou soukromou firmu nebo kohokoliv jiného můžete zajistit sledování Vámi požadovaných dat na internetu, která byste pro svůj případně firemní vývoj potřebovaly. Obrazení například umí mapovat i dosud těžko monitorovatelný Instagram⁴⁹. Vždy se nemusí sběr dat týkat jen rozvoje firem, zaměstnavatelé například často chtějí program, který sleduje, na jaké internetové stránky chodí v pracovní době jejich zaměstnanci (zcela běžné u státních firem).

Rozvoj monitoringu sociálních médií rychle roste, největší rozmach zaznamenal za poslední dva roky. Agentury pomocí svých nástrojů sledují naše stahování, komentáře, „lajky

⁴⁶ NAVAROVÁ, T. *Monitoring sociálních médií*. [online]. Inflow © 2007 – 2013 [cit. 2014–11-03]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/monitoring-socialnich-medii>

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ NAVAROVÁ, T. *Monitoring sociálních médií*. [online]. Inflow © 2007 – 2013 [cit. 2014–11-03]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/monitoring-socialnich-medii>

⁴⁹ **Instagram** je volně dostupná aplikace pro platformu [iOS \(Apple\)](#), [Android](#) a [Windows Phone 8](#), která svým uživatelům umožňuje sdílení [fotografií](#). (Wikipedia)

(like)“, diskuze, přihlášení k odběru, počty fanoušků, čas strávený na konkrétních stránkách, uskutečněné nákupy, registrace.⁵⁰ Aktivně se vyhledávají klíčová slova či témata, dokonce se monitoruje i přepínání kanálů na interaktivní televizi. Alespoň že monitoring našich diskuzí trochu ztěžují v Čechách tolik oblíbené sarkasmy a ironie, které zkreslují smysl napsaného a také méně početné zamčené profily na FB. Dokonce, i když nemáte založený uživatelský účet na Facebooku, již na vaší IP adrese je potencionálně připraven na založení, protože se sleduje, jaké odkazy na svém počítači používáte, a vše se ukládá v digitální stopě⁵¹. Je to pozorovatelné v reklamách, které vám při spuštění internetu naběhnou na otevřené stránce. To už je totiž reklama cílená přímo na vás nebo na konkrétní IP adresu. Když si pak profil na Facebooku založíte, propojí se vám automaticky se všemi odkazy a aplikacemi podporovanými Facebookem, které jste kdy v minulosti využili.

5.2 Specifické situace a etické otázky

Etickou otázkou je, zda se mají sledovat všechny naše kliknutí na internetu? Přemýšlíme při každém kliknutí o tom, kdo všechno ho vidí nebo „lajkuje“ zcela bezmyšlenkovitě? Kdo skutečně hlídá ochranu našich soukromých dat? Monitorovací nástroje totiž někdy nabízejí i seznamy jmen, IP adres a uživatelských profilů. Navarová⁵² ve svém článku zmiňuje případ vykázaní britských turistů z USA na základě „nevhodné zprávy“ na jejich uživatelském profilu na Facebooku, který zaznamenaly ve svém monitoringu americké bezpečnostní orgány. Po teroristických útocích v USA i jinde na světě rádi jako průměrní občané slyšíme, že nás někdo v pozadí chrání a hlídá „nevhodné obsahy“, avšak jen do té doby, než se nás tato omezení nějak dotknou, ať už při různých rentgenových kontrolách na letišti, nebo právě sledováním dat z našich sociálních sítí. Co jsou ony „nevhodné obsahy a kdo to určuje? Občas

⁵⁰ PEW RESEARCH CENTER. Privacy management on social media sites [online]. 2012, 20 s. [cit. 2013-16-12]. Dostupné z:

<http://pewinternet.org/~media/Files/Reports/2012/PIP_Privacy_management_on_social_media_sites_022412.pdf>.

⁵¹ PEW RESEARCH CENTER. Privacy management on social media sites [online]. 2012, 20 s. [cit. 2013-16-12]. Dostupné z:

<http://pewinternet.org/~media/Files/Reports/2012/PIP_Privacy_management_on_social_media_sites_022412.pdf>.

⁵² NAVAROVÁ, T. *Monitoring sociálních médií*. [online]. Inflow © 2007 – 2013 [cit. 2014-11-03]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/monitoring-socialnich-medii>

totiž něco píšeme ve vtipu či s velkou nadsázkou (protože na internetu býváme většími hrdiny, než když se nevyjadřujeme přímo tváří v tvář), ale tu analýza (jak jsem již uvedla výše) nerozklíčuje.

Tak se třeba dozvíme z analýzy Facebooku firmy Socialbakers, že nejoblíbenějším logem v ČR je logo „Brigády“, že mezi nejoblíbenější média patří Evropa 2 a pak Prima Cool, nebo že mezi top deset značek patří ŠKODA.⁵³

V článku Václava Větvíčky se řeší americká studie, kde na základě toho, co lidé „lajkovali“ (kliknutím na políčko „like“ například na Facebooku), pokoušeli vyvinout algoritmus, který definoval jejich záliby, sklony i vlastnosti. Závěry této studie, která se týkala 58 000 Američanů, jsou děsivé. S překvapivou přesností se dala odhadnout sexuální orientace, věk, pohlaví, rasa, užívání drog i třeba politická příslušnost, rodinný stav a IQ. Větvíčka však tuto studii i napadá ohledně věrohodnosti, protože u autora studie (David Stillwell) mohlo dojít ke střetu zájmů a zkoumali se dobrovolníci ne náhodně vybraní uživatelé, což mohlo zkreslit data.⁵⁴

Může se tedy stát, že o nás z našich „lajkování“ bude mít přehled kdokoliv, kdo si tento algoritmus zakoupí. A skutečně o něco takového stojíme? Kolikrát něco komentujeme nebo hodnotíme a ani nemáme komplexní data, hodnotíme zprávu vytrženou z kontextu, časem přeci i můžeme na danou problematiku změnit názor, ale naše původní „kliknutí“ už bude někde v nějaké statistice a digitální stopě nenávratně zaznamenáno, nebo ještě hůř – při změně politického režimu bude toto naše kliknutí shledáno jako nevhodným a monitorovací nástroje dovedou zadavatele sledování až k našim IP adresám. Nabízí se zde i velmi velký prostor k manipulaci ze strany médií (zkreslování dat, podávaných pouze jednostranně, vytržení z kontextu) i ze strany firem, které nám třeba prodávají produkty. Kdo kontroluje, zda počet „lajků“ nedělá jen omezený počet osob, které tak zvednou statistickou analýzu, ale vlastně to neodpovídá pravdě, protože data byla navýšena cíleně samotným zadavatelem?

5.3 Reflexe monitoringu cílovou skupinou

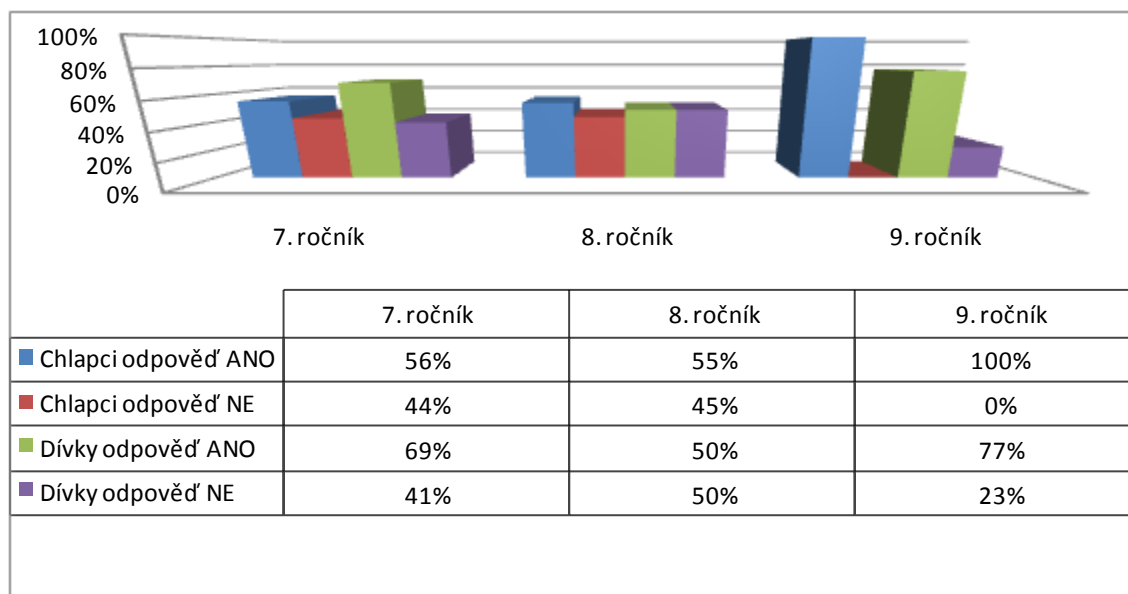
Z grafu k otázce, zda si žáci myslí, že jejich „lajkování“ může sledovat provozovatel sítě či „třetí osoba“ vyšlo najevo, že přes 50% dotázaných ze 7. a 8. Ročníků si uvědomuje, že jejich chování na sociální síti může někdo monitorovat. Což je na jednu stranu znepokojující

⁵³ Viz příloha č. 2

⁵⁴ VĚTVIČKA, V. Co říká vědecká studie o tlačítku To se mi líbí. In: *DSL.cz* [online]. © 2003 - 2014 DSL.cz [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.dsl.cz/clanek/2853-co-rika-vedecka-studie-o-tlacitku-to-se-mi-libi>

výsledek, protože si stále hodně žáků neuvědomuje, že jsou svým způsobem sledováni, ale na stranu druhou těch více jak 50% poukazuje na dobrou práci školy v oblasti školení na kyberšikanu či dobré prevence rodičů. Radikální změna je vidět až v 9. třídě, kde si většina dotazovaných už určitou míru monitoringu sociálních sítí uvědomuje.

Graf č. 4 - Myslíte si, že Vaše diskuze a „lajkování“ může sledovat provozovatel sociální sítě nebo třetí osoba? (ot. 19)

Spekulativní však je, že si to sice možná uvědomují, přesto to nijak neřeší a neomezuje je to. Možná by bylo vhodné udělat nějaký podrobněji zaměřený výzkum na to, co vlastně žáci „lajkují“, jak často a jestli se zabývají tím, proč vůbec „lajkují“. Protože vzhledem k tomu, co jsem uvedla ohledně agentur výše, může se stát, že v mladické nerozvážnosti (zvláště revoltující chlapci) mohou „lajkovat“ stránky ultrapravicového hnutí s nějakou rasistickou tématikou nebo dokonce teroristickou tématikou. A pak mohou (a nemusí) teoreticky nastat dvě situace, buď tuto informaci zachytí vládní bezpečnostní složky a o tyto jedince se začne zajímat BIS⁵⁵, Policie ČR a nepustí je třeba na dovolenou do USA (viz výše). Nebo se po třicítce stanou například vedoucím vězeňské stráže a nepřející kolega vystrachá nerozvážnosti mládí z hlubin internetu a máte po slibné kariéře, protože v ozbrojených složkách nesmíte být s rasovou předpojatostí spojován.

⁵⁵ BIS – Bezpečnostní informační služba

6. Bezpečnostní rizika užívání Facebooku

Užívání Facebooku nabízí uživatelům mnoho pozitiv. Můžete být v kontaktu s někým na druhé straně země, komunikovat s více lidmi najednou, sdílet velké množství dat a hlavně je to „bezbariérové“, nezáleží tady na kráse ani hendikepech. Zvláště mladí lidé v tomto prostoru mohou sdílet své problémy a podpořit se navzájem v jejich řešení. Opadáva tady stud z přímého osobního požádání o pomoc. Při sdílení choulostivých témat chrání uživatele do jisté míry anonymita. Facebook nabízí svobodu slova, vytváření a propojování internetových společenství. Zároveň přispívá i podpoře produktů a služeb.⁵⁶

Druhou stranou mince je skutečnost, že Facebook skýtá i mnoho nástrah a to jak ze strany případných zneuživatelů, příživníků, hackerů, aktérů sociálního inženýrství i samotných provozovatelů nebo monitorovacích agentur, ale hlavně ze strany samotného uživatele. Na sociálních sítích je třeba stále reflektovat jednu jedinou věc, že ne všichni zde komunikují se stejně „dobrým“ úmyslem.

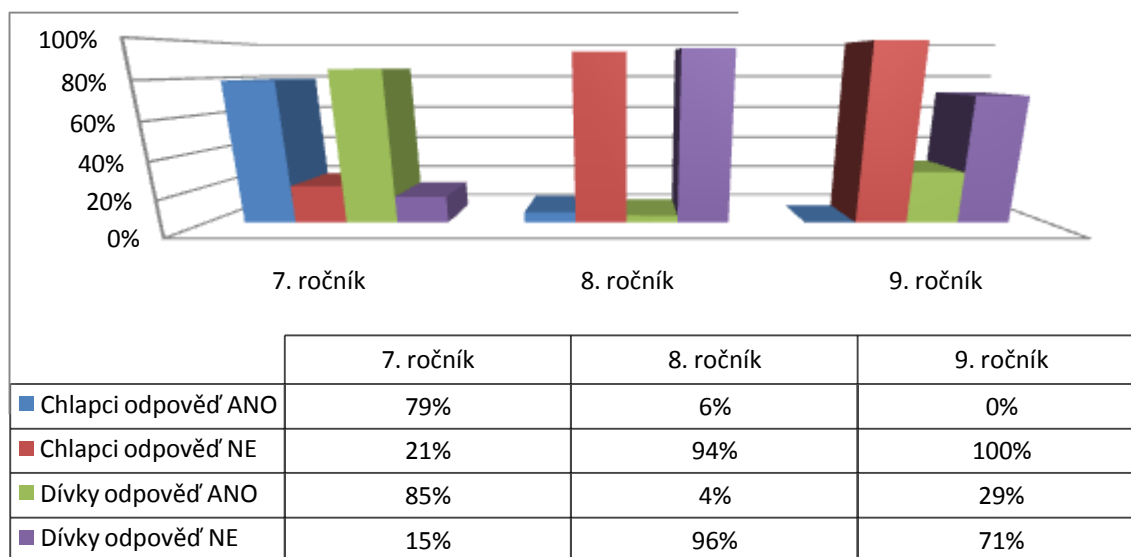
Z bezpečnostního hlediska se na Facebooku skrývá několik typů rizik. Prvním a hlavním rizikem je sám uživatel, který je nebezpečím hlavně sám sobě. Ohrožuje se svou neznalostí a nevyužitím všech dostupných ochranných zabezpečení svého profilu. Začíná to okamžikem zaregistrování. Málokdo si důkladně přečte podmínky užívání, které se k této službě vážou. Což vyplývá i z výsledků mého šetření v grafu č. 5 k otázce č. 16, zda četli „Souhlas s podmínkami užívání“. V 7. třídách je ještě vidět snaha se s Facebookem seznámit, chlapci i dívky zde četli „Souhlas“ z 80%, je to možná důsledkem rodičovské prevence nebo se prostě chtějí v síti lépe vyznat a naučit se ji používat. V 8. a 9. třídách oproti tomu upřímně přiznávají, že nic o podmínkách užívání nečetli. Není proto ani zvláštní, že na Facebooku jsou registrovány děti mladší než 13 let, které úmyslně falšují data narození, aby službu mohly využívat.⁵⁷

⁵⁶ HERNÁNDEZ BATALLER, B. EVROPSKÝ HOSPODÁŘSKÝ A SOCIÁLNÍ VÝBOR. *Úřední věstník Evropské unie C 351/31: Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k zodpovědnému používání sociálních sítí a předcházení souvisejícím problémům (stanovisko z vlastní iniciativy)*. 15.11.2012. Brusel, 19.9.2012. Dostupné z:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:351:0031:0035:CS:PDF>

⁵⁷ ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s. MK ČR E 10548. Dostupné z: http://www.uouu.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542

**Graf č. 5 Četli jste „Souhlas s podmínkami užívání“ při přihlašování do sociálních sítí?
(ot. 16)**

Je třeba si uvědomit, že k veškerému obsahu a informacím, které na svém profilu žáci uvádí, dávají výhradní právo k využívání společnosti Facebook. Toto právo je bezúplatné, převoditelné, přenosné a celosvětové. Dále všechno postupujete i všem ostatním, kteří jsou přítomni na síti, záleží na míře zabezpečení profilu. Vše co s někým „sdílíte“ žije již na internetu vlastním „nekonečným“ životem.⁵⁸

Diskutovanou otázkou je poslední dobou hojně užívaná GPS (záznam Vaší aktuální polohy). Pokud máte „chytrý telefon“ a jste na Facebooku přihlášení i na svém mobilu a nastavili jste si službu určování své aktuální polohy, může Vás sledovat kdokoliv, koho máte například v přátelích. Může pak dojít k situaci, kdy žák je oficiálně nemocen, ale pedagog či rodiče mohou vidět jeho bezstarostný pohyb po městě. Stejně tak Vás může sledovat i zaměstnavatel, pokud nemáte svůj profil dostatečně zabezpečen a pokud tuto aplikaci využíváte. Je to aplikace nebezpečná v kombinaci se stalkery a žárlivými partnery.

Myslet je třeba i na fotografie, které zveřejňujeme, kde je focen dům, byt a vybavení. Pachatelé trestné majetkové činnosti se už naučili využívat Facebook jako zdroj informací pro

⁵⁸ ČEPSKÝ, P. Facebook a Twitter: největší hrozbou jsme my!. Lupa.cz [online]. 2011[cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <<http://www.lupa.cz/clanky/facebook-a-twitter-nejvetsi-hrozbou-jsme-my/>>.

tipování objektů k vykradení. Podpoří-li to Vaše dítě informací, že jedete na týden na dovolenou, je vloupání již jednoduché.⁵⁹

Druhou rizikovou skupinou jsou nepravdivé informace a falešné profily.⁶⁰ Na Facebooku platí, že i když působí velmi osobně a sdělované informace mohou být až intimní, nemusí být každá osoba na něm vystupující reálná. Kriminalista Karel Kuchařík⁶¹ uvádí hned dvě možné varianty zneužití profilu. Tou první je třeba založení stránky s informací, že každý týden bude losování mezi členy této stránky o mobilní telefon. S touto vidinou se hlásí noví a noví uživatelé. Po získání dostatečného počtu členů, změní tato stránka status a můžete zjistit, že jste celou dobu podporovali nějakého politika či extrémistickou propagandu. Druhou variantou je vytvoření podvrženého profilu za účelem zesměšnění člověka, za kterého se vydávají nebo se falešný profil využije k vylákání peněz a finančnímu profitu.

Třetí ohrožující skupinou jsou hackeři, využívající hackerských technik nebo sociálního inženýrství, kteří mohou zneužít či ovládnout profil cizí osoby. Přes podvodně získané heslo se dostane k vašim osobním informacím a přes vaše odkazy až do vaší banky. Pachatel po vás může vyžadovat výkupné za navrácení profilu nebo bude jménem poškozeného činit podvodná jednání. Je třeba mít na paměti, že soukromí na sociálních sítích neexistuje a vše, co na Facebook vkládáme, může být kopírováno a šířeno způsobem, který se nám nebude líbit.⁶²

Je tedy vhodné se před každou registrací alespoň teoreticky seznámit s možnými riziky, která užívání Facebooku i jiných sociálních sítí přináší. Zde musím opět zmínit obrovský přínos v různých preventivních školeních na problematiku etiky na internetu či kyberšikany.

⁵⁹ ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s. MK ČR E 10548. (str. 14) Dostupné

z: http://www.uoou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542

⁶⁰ BRAUN, B., C. PÖHLS, H. Authenticity: the missing link in the social semantic web [online]. 2008, 6 s. [cit. 2013-08-15]. Dostupné z:

<http://web.sec.unipassau.de/papers/2008_braun_poehls_authenticity_missing_link_in_social_networks.pdf>.

⁶¹ ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s. MK ČR E 10548. (str. 15) Dostupné

z: http://www.uoou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542

⁶² ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s. MK ČR E 10548. Dostupné

z: http://www.uoou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542

Obecná doporučení pro užívání sociálních sítí zveřejnila společnost Inteco ve své zprávě „O soukromí osobních dat a bezpečnosti informací na sociálních sítích“.⁶³ V souhrnu tato zpráva obsahuje, že sociální sítě mají zpřístupňovat informace o svých službách jasně a srozumitelně. Tyto informace by měly být dostupné v jazyce každé země, kde se sociální síť užívá. Důležitým doporučením je možnost, mít na sociální síti jasné instrukce, jak řešit zneužití uživatelských práv. Zajímavým, i když nepraktikovaným doporučením je ověřovat věk registrovaných formou elektronického podpisu či monitoringu návštěvnosti jednotlivých webových stránek, které by pomohly lépe odhadnout věk uživatele, čímž by se mělo zamezit přístupu dětí na sociální sítě (FB je od 13 let). Což už zase trochu varuje nálepkou přílišného sledování. Skutečně potřebné by bylo najít dostatečně silné nástroje k znemožnění stahování zveřejněných informací jiným uživatelem.

6.1 Časová náročnost

Původně jsem ve své práci chtěla řešit rozdíl v přístupnosti k Facebooku u dětí s vyšším sociálním standardem v rodině a dětmi ze sociálně vyloučených lokalit, ale z šetření se ukázalo, že na Facebooku jsou všechny děti bez rozdílu. Pedagogové ze základních škol i kolegyně z nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM - jež jsou určeny právě pro děti ohrožené sociálním vyloučením) mi potvrdili⁶⁴, že děti si najdou příležitost, jak se k počítači dostat, ať už je to ve škole, knihovně, u kamaráda nebo přímo v NZDM. Děti s vyšším sociálním statusem využívají hlavně „chytré telefony“, takže mohou být na Facebooku neustále, pedagogové si mi stěžovali, že někteří žáci využívají připojení k sociální síti přes mobil i během výuky, což se potvrdilo i během mého výzkumu.

Díky chytrým telefonům již zcela neplatí domněnka, že nadměrné užívání sociálních sítí nějak omezuje aktivity dítěte (myšleno, že je jen u počítače a nechodí ven) a to právě z důvodu, že telefon může mít stále s sebou.

⁶³ INTECO. Study on the Privacy of Personal Data and on the Security of Information in Social Networks [online]. 2009, 143 s. [cit. 2013-12-16]. Dostupné z:

<http://www.inteco.es/Security/Observatory/Studies/estudio_redes_sociales_en>, str. 118.

⁶⁴ Dotazníky pro školy jsem pro ověření informací rozdala i v NZDM, abych si ověřila, že status dítěte „ohroženého sociálním vyloučením“ nemá na účast na sociální síti v mém výzkumu vliv. Všichni dotázaní (cca 25 osob ve věku 12- 15 let) byli uživateli sociální sítě Facebook a zároveň pouze jedna ze zkoumaných škol měla na svých školních počítačích zablokovaný přístup na sociální sítě.

V mé práci jsem zkoumala, kolik času denně tráví žáci II. stupně na sociální síti (tabulka č. 1). Na otázku kolik času denně jsou přihlášení na sociální síti, odpovídali respondenti různě v závislosti na třídě i na pohlaví. Celkem odpovědělo z 243 respondentů na možnost:

- a) méně než hodinu – 78 žáků
- b) více jak 2 hodiny – 43 žáků
- c) více jak 3 hodiny – 43 žáků
- d) stále – 79 žáků

Tabulka č. 1 – Odpovědi na otázku č. 4: Kolik času denně jste přihlášení na sociální síti?

- a) Méně než hodinu
- b) Více jak 2 hodiny
- c) Více jak 3 hodiny
- d) Stále

(modří jsou chlapci, žluté jsou dívky)

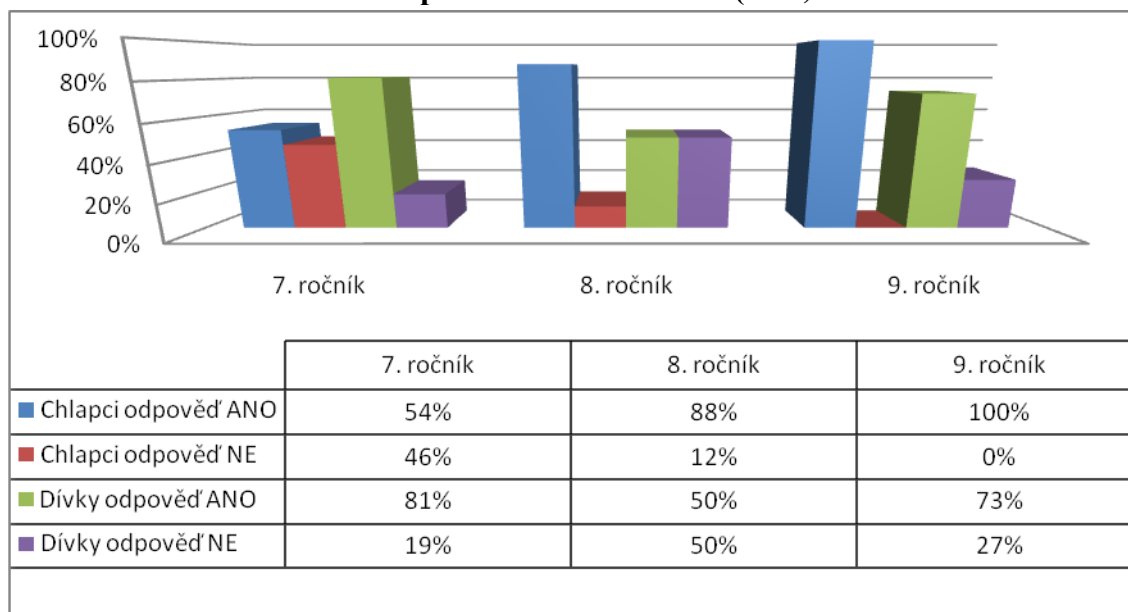
7. třída - cca 81 žáků			8. třída - cca 92 žáků				9. třída - cca 70 žáků			
17xb)	17xd)	5xa)	28xa)	6xd)			18xd)	3xc)		
32xa)	8xc)	2xb)	32xd)	20xb)	3xa)	3xc)	29xc)	10xa)	6xd)	4xb)

Z čehož vyplývá, že 165 žáků je na sociální síti více jak 1 hodinu denně. Z tabulky níže vyplývá, že chlapci ze 7. tříd jsou na sociální síti více jak 2 hodiny denně nebo stále oproti tomu dívky stejných tříd nejčastěji odpověděli, že jsou na sociální síti méně než hodinu denně. Situace se však v pohlaví obrací v třídě osmé, kde jsou dívky na sociální síti jednoznačně delší čas. V 9. třídě se již dalo očekávat, že nejčastěji budou zastoupeny nejdelší časy – z 21 chlapců jich 18 uvedlo, že na sociální síti jsou přihlášení stále. Prokazuje to již jistou revoltu ve vztahu k pravidlům a potřebu se sociálně sdružovat s vrstevníky, být neustále s někým v kontaktu. Zároveň to potvrzuje skutečnost, že s chytrými telefony mají přístup k sociální síti kdekoliv a kdykoliv.

Ke stejným výsledkům došlo i moje šetření v NZDM Jiloro a V. I. P., kde se ukázalo, že sociální status rodiny nemá na užívání sociálních sítí vliv. Z 25 vyplněných dotazníků se jako nejčastější odpověď ukázala odpověď „více než 2 hodiny“ a jen několikrát odpověď „stále“. Pracovnice NZDM uvádějí, že právě tyto děti mají velkou potřebu si hledat přátele na sociální síti (100% Facebook) a to z důvodů deprivace z běžného života.

Dalším indikátorem časové náročnosti je užívání sociálních sítí i po 22. hodině večerní, kdy je oficiálně ve většině městských částí Českých Budějovic „noční klid“. Vzhledem k tomu, že i když rodiče vypnou dětem počítač a pošlou je spát, mohou děti neomezeně surfovat po internetu na svých mobilech či tabletech, což prokazují výsledky výzkumu v grafu č. 6 k otázce č. 6.

Graf č. 6 Užíváte sociální sítě i po 22. hodině večerní? (ot. 6)

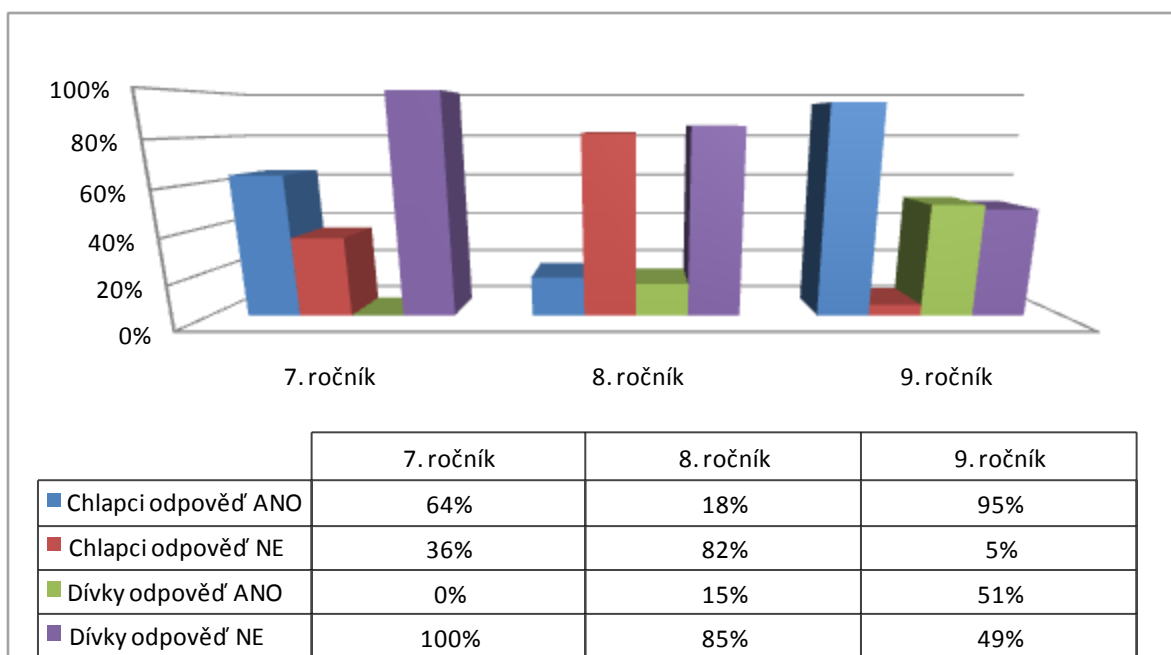
Opět jsou patrné rozdíly v jednotlivých ročnících i pohlavích. V 7. třídě jsou nočními uživateli spíše dívky (81%), kdežto v 8. a 9. třídě jednoznačně chlapci. I v oné 7. třídě je však jasně vidět, že 56 žáků z 81 je ještě po 22. hodině na sociální síti. Což pro rodiče asi znamená, nechat si odevzdávat děti před spaním mobil třeba do obývacího pokoje, protože jinak bude možnost rodičovské kontroly pohybu na internetu dosti mizivá.

Srovnávací šetření v NZDM ukázalo, že zde užívá sociální sítě po 22. hodině jen 8% dotázaných. Důvod tkví v tom, že nevlastní „chytré“ mobily, které jim umožní být na Facebooku kdekoli a kdykoli a tak jsou omezeni přístupem k počítači, který buď využívají ve škole či přímo v NZDM, popřípadě v rodině, kde je společný pro všechny členy domácnosti.

Na položení otázky ohledně využívání Facebooku při výuce mě přivedli samotní pedagogové, se kterými jsem během svého výzkumu mluvila. Pedagožka na nejmenované škole uváděla, že na svůj profil dala odkaz s výukovými materiály a během deseti minut měla odkaz „olajkován“ a stahován 58 žáky, kteří měli v tu dobu výuku. Další pedagog uváděl, jak obtížné je v dnešní době vést výklad, udržovat pozornost žáků a zároveň vypořádat

zneužívání mobilů v hodině. V českých školách ještě úplně nefunguje vybírání mobilů před hodinou, kantor za ně nechce nést zodpovědnost. Na vypnutí telefonů je pouze obligátně upozorní před hodinou. Někteří z pedagogů uvádějí, že žáci si běžně píšou přes Facebook, i když adresát vzkazu sedí přímo vedle nich.

Graf č. 7 Využíváte sociální sítě i během výuky? (ot. 5)

Jak je z grafu patrné, připojení na sociální síť i během výuky je relativně běžná věc. Rozdíly můžeme nalézt v jednotlivých ročnících, kdy v 8. třídě se žáci chovají více zodpovědně než v jiných ročnících. Patrné jsou i rozdíly v pohlaví, kdy chlapci jsou mnohem častěji Ti, kdo porušují pravidla, což odpovídá i charakteristice tohoto pohlaví v období pubescence ve vývojové psychologii, kdy chlapci více revoltují a jsou obecně většími „hračičkami“ a není snadné udržet jejich pozornost.⁶⁵ V Americe již tuto problematiku řeší i odevzdáváním mobilů pedagogovi před výukou a na školních počítačích mají blokováné sociální sítě.

Shrnutí

Z šetření ohledně časové náročnosti vyplynulo, že v dnešní době díky vyspělé technice není problém být na sociální síti online takřka neustále. Žáci jsou přihlášení online na sociálních sítích minimálně hodinu denně, z 243 dotazovaných žáků je jich na síti stále 79, což potvrzuje předchozí větu. Žáci jsou již natolik sebevědomí, že jsou online na Facebooku i při výuce (dříve mívaly děti v lavicích komiksy, dnes tablety a mobily). V 9. třídách užívají skoro

⁶⁵ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 368s. ISBN 80-247-1284-9.

všichni Facebook i po 22. hodině, z čehož lze vyvodit, že rodiče mají díky vyspělé technice, která je tzv. „do kapsy“, sníženou možnost kontroly pohybu svých dětí na internetu. Tyto možnosti jsou však vázány na ekonomickou situaci rodiny, což se potvrdilo u žáků z NZDM, kde po 22. hodině k využívání sociálních sítí ani ve výuce nedocházelo (protože nemají nové technologie z důvodu cenové náročnosti jejich pořízení).

6.2 Virtuální identita versus pravdivé informace

Velmi diskutovanou otázkou je pravost profilů na Facebooku. Braun a Henrich (2008) ve své práci o autenticitě upozorňují na riziko nepravých profilů a poukazují na riziko, které se týká lidí, kteří na sociálních sítích registrováni nejsou. Protože někdo může vytvořit profil na jejich jméno a připravit je tak o identitu. Autoři chtějí profily vázat se specifickými znaky identity a v práci je dále rozebírají.⁶⁶ Na existující rizika vytváření smyšlených totožností, tzv. falešných identit, poukazuje i Schenone (2009)⁶⁷.

Prvním pravidlem Facebooku v jeho seznamu povinností uživatele⁶⁸ je: „Neposkytnete na Facebooku falešné osobní informace ani bez povolení nevytvoříte účet pro někoho jiného.“ Což je v přímém rozporu s tím, že prokazatelně falešné identity existují. Už jen skutečnost, že Facebook je přístupný od 13 let a z mého dotazníkového šetření vyplynulo, že nejčastěji si žáci zakládají Facebook v 11 letech (140 dotázaných). Celkově si profil na Facebooku založilo před dovršením 13 let 223 žáků z 243 dotázaných. Což koresponduje i s názornou ukázkou Evy Bělohlové⁶⁹ v informačním bulletinu ÚOOÚ. Ptají se zde žáka, od kolika let využívá Facebook. Žák uvádí, že od 12 let. Pedagog se ho ptá, jak je to možné, když povoleno

⁶⁶ BRAUN, B., C. PÖHLS, H. Authenticity: the missing link in the social semantic web [online]. 2008, 6 s. [cit. 2013-08-15]. Dostupné z:

<http://web.sec.unipassau.de/papers/2008_braun_poehls_authenticity_missing_link_in_social_networks.pdf>.

⁶⁷ SCHENONE, R. Facebook wants to authenticate who you really are. Lockergnome [online]. 2009 [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: <<http://www.lockergnome.com/blade/2009/10/13/facebook-wants-to-authenticatewho-you-really-are/>>.

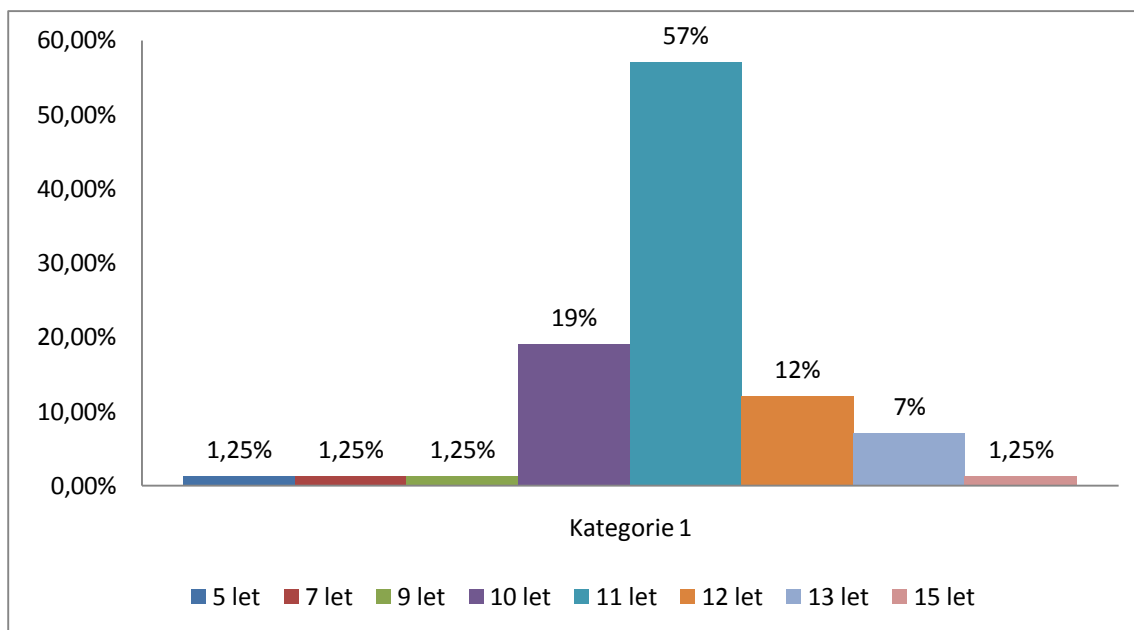
⁶⁸ Facebook: Prohlášení o právech a povinnostech. Facebook [online]. [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/legal/terms>>.

⁶⁹ ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s. MK ČR E 10548. Dostupné z: http://www.uouu.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542

je to od 13 let. Žák odpovídá, že si tam dal věk 36 let, protože takhle to dělají všichni. Což dokazuje, že nikdy s jistotou nevíte (pokud osobu osobně neznáte), kdo se za profilem skrývá ve skutečnosti.

V grafu je uveden i věk 5 let, zde je to odpovědnost rodičů, kteří dnes dělají Facebook i čerstvým miminkům a zveřejňují na něm jejich fotky, aby je jaksi uvítali do světa.

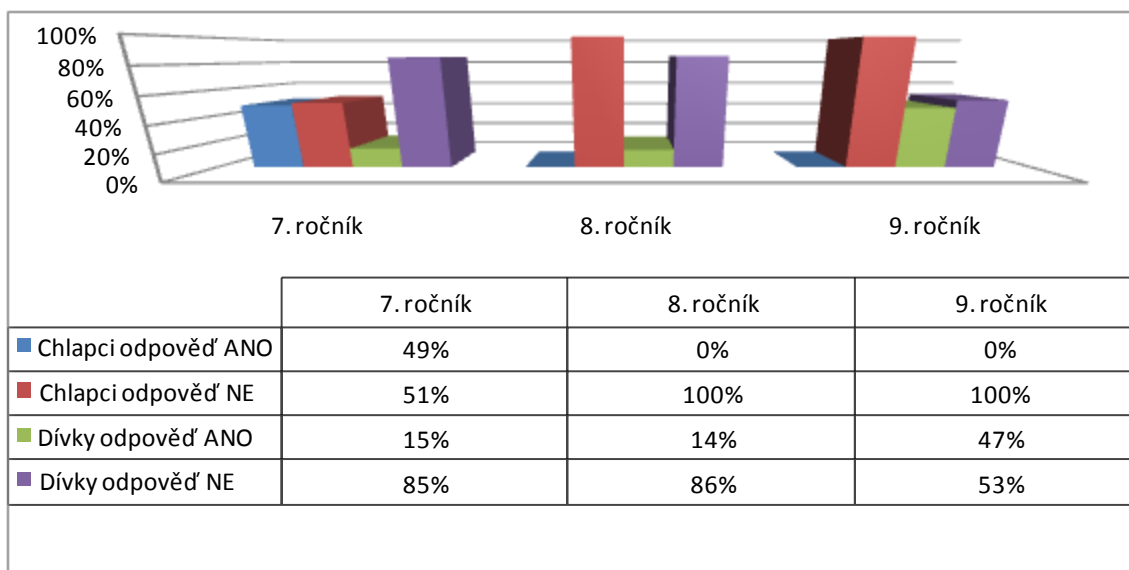
Graf č. 8 Od kolika let užíváte Facebook nebo jiné sociální sítě? (ot. 3)

Zajímavé je srovnání odpovědí na otázku číslo 3 s otázkou číslo 7, kde se ptám, zda o sobě žáci vždy uvádí na sociální síti pravdivé údaje. Vzhledem k výsledkům je patrné, že žáci, jež odpověděli, že o sobě uvádí jen pravdivé informace, lhali, protože z grafu výše vyplynulo, že z 243 respondentů je 223 na Facebooku zaregistrováno dříve než v povolený věk (13). Takže hned při první registraci falšovali věk a vědomě uváděli nepravdivé údaje. Čímž porušili hned dvě povinnosti zadané provozovatelem Facebooku.⁷⁰

⁷⁰ Facebook: Prohlášení o právech a povinnostech. Facebook [online]. [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/legal/terms>>.

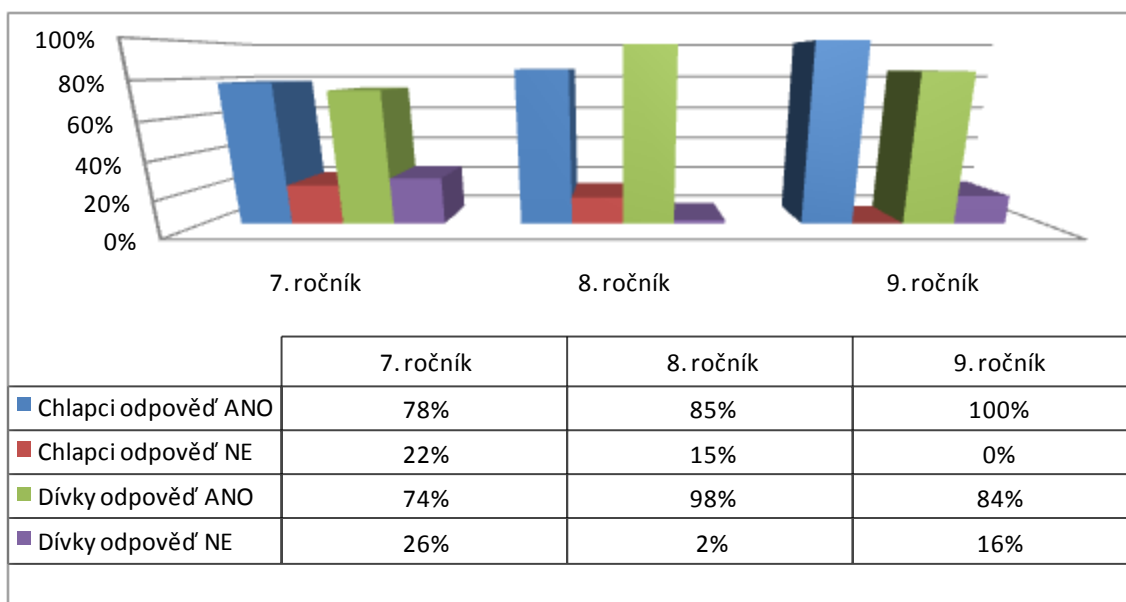
Graf č. 9 Uvádíte o sobě na sítích vždy jen pravdivé údaje? (ot. 7)

Ačkoliv se tato otázka může zdát jako „znepokojivá“, protože atakuje sebe obraz tázaného, dává zcela jasné odpovědi. Z grafu vyplývá, že ještě v 7. třídě panuje snaha uvádět o sobě spíše pravdivé informace nebo popřípadě v dotazníku na otázku ohledně hodnoty jako je „pravda“ reagovat lživě. Ve vyšších ročnících už se nezdráhají na rovinu přiznat, že sami informace o sobě zkreslují. V šetření je patrné, že daleko otevřenější a zároveň uvědoměle nepravdiví jsou chlapci. Vlastně proč se neudělat hezčími, silnějšími nebo tvrdšími v očích druhého, pokud nám to sociální síť umožňuje?

Na to hned navazuje skutečnost zjištěná z otázky č. 8 (Máte zkušenost s tím, že o sobě někdo zkresloval údaje?), která výše uvedené informace potvrzuje. Protože viditelně převažuje odpověď, že žáci zkušenost se zkreslováním údajů mají. Jak by také neměli, když vědomě zkreslují informace sami hned u vstupního přihlášení v kolonce datum narození.

Graf č. 10 Máte zkušenost s tím, že o sobě někdo zkresloval údaje? (Dělal se mladší, hezčí...) (ot. 8)

Shrnutí

Palčivou otázkou při užívání sociálních sítí je autenticita uživatelských profilů. Facebook ani jiná sociální síť ji nejsou schopni zajistit. Respondenti výzkumu přiznali, že drtivá většina z nich porušila pravidla Facebooku hned při první registraci, kdy falšovali datum narození, aby mohly sociální síť využívat. Oficiálně je totiž až od 13 let. Uváděli, že cíleně o sobě na Facebooku uvádějí nepravdivé údaje a již se i setkali s tím, že je o sobě uváděl i někdo jiný. Chlapci v uvádění nepravdivých informací mají nad dívkami převahu. Touha zkreslovat o sobě údaje roste dle výzkumu s věkem respondentů (či spíše s vyšším ročníkem). Možná je to touhou zalíbit se, udělat se lepším, když mám roušku určité anonymity. Každopádně zkreslování je většinový prvek a respondenti ho berou na vědomí a reflektují skutečnost, že tak vystupuje i druhá strana.

Druhou stranou falešných identit je jejich cílené zneužívání k páčání podvodné či sexuálně motivované činnosti. Jak už se ukázalo, je snadné vydávat se za někoho jiného, a získat si mezi dospívajícími důvěru.

6.3 Kyberšikana

Kyberšikana (cyberbullying) je „**zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho**

záměrně vyvést z rovnováhy“, jedná se o opakované útoky. Je to tedy jedna z forem šikany.⁷¹

Projevy kyberšikany:

- Pomlouvání, zastrašování, urážení, zesměšňování nebo jiné ztrapňování (prostřednictvím e-mailu, SMS zpráv, v chatu nebo v diskuzi). Sem patří například flaming nebo trolling, což jsou online útoky pomocí elektronických zpráv s urážlivým a vulgárním obsahem, jejich cílem je oběť provokovat a vtáhnout ji do stejného způsobu komunikace, někdy se užívá i tzv. „tapetování“, kdy donekonečna vkládají do diskuze stejný text.
- Pořizování zvukových záznamů, videí či fotografií, jejich upravování a následné zveřejňování s cílem poškodit zachycenou osobu. Sem patří například fyzické napadení oběti spojené s natáčením videozáznamu. Jednou z forem je například „happy slapping“ což je nečekané fyzické napadení osob spojené s nahráváním na mobilní telefon nebo kameru.
- Vytváření internetových stránek, které urážejí, pomlouvají či ponižují konkrétní osobu.
- Zneužívání cizího účtu (e-mailového, diskusního apod.).
- Vydírání pomocí mobilu nebo internetu.
- Obtěžování a pronásledování voláním, psaním zpráv nebo prozváněním⁷² - kyberstalking, sexting (zprávy, videa, fotografie se sexuálním obsahem)

6.3.1 Informovanost cílové skupiny o kyberšikaně

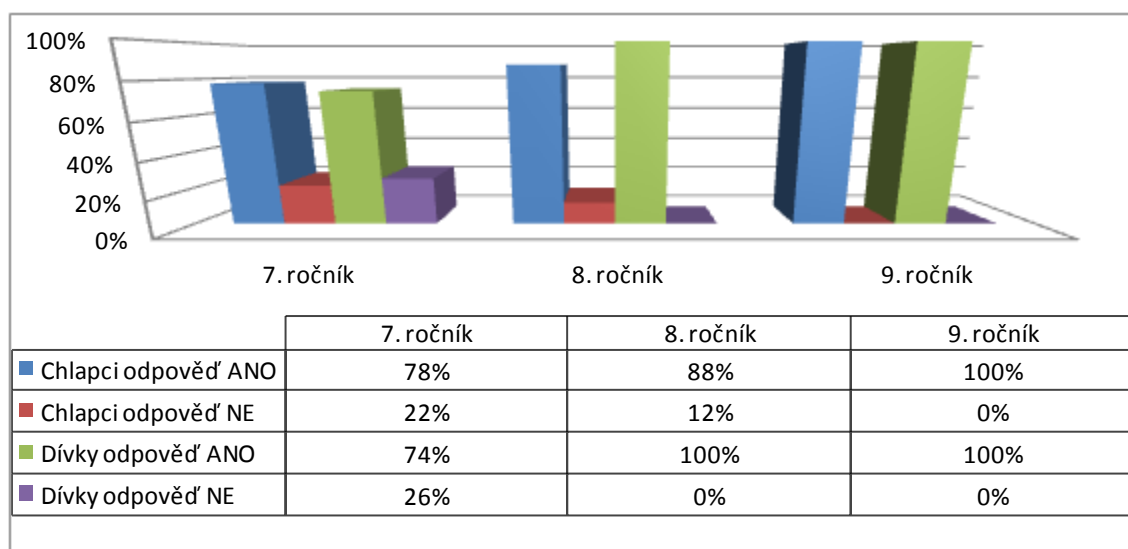
V dotazníku jsem se ptala žáků, zda ví, co je kyberšikana. Mým cílem nebylo zjistit, zda skutečně přesně umí pojem kyberšikany vyložit. Cílem bylo zjistit obecné povědomí o tomto pojmu. Pokud odpovím, že vím, co je kyberšikana, znamená to, že mám pod tímto názvem konkrétní představu. Z níže uvedeného grafu je patrné, že majoritní počet dotazovaných se už

⁷¹ REDAKCE. Co je kyberšikana?. KREJČÍ, V. a KOPECKÝ, K. *E-Bezpečí: Nebezpečné komunikační praktiky* [online]. (c) Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, 2010 [cit. 2014-03-27]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/14/39/lang,czech/>

⁷² REDAKCE. Co je kyberšikana?. KREJČÍ, V. a KOPECKÝ, K. *E-Bezpečí: Nebezpečné komunikační praktiky* [online]. (c) Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, 2010 [cit. 2014-03-27]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/14/39/lang,czech/>

s pojmem kyberšikana setkal. V 9. ročníku bylo zastoupení odpovědi „ANO“ 100% u obou pohlaví. Ve všech školách, které se účastnily výzkumu, se žáci školí na problematiku kyberšikany od vstupu na II. stupeň. Tuto prevenci spatřují za velice přínosnou. Vidím to i v reálném životě, že děti mých vrstevníků si daleko lépe uvědomují možnosti i rizika užívání sociálních sítí, než dnešní třicátníci, čtyřicátníci, kteří jsou touto prevencí „neposkrvnění“ a do virtuálního světa vpadli takřikajíc „ex post“. Nicméně, děti si rizika uvědomují, ale podle výsledků mého šetření je moc neřeší.

Graf č. 11 Víte co je kyberšikana? (ot. 9)

6.3.2 Zkušenost cílové skupiny s jakoukoliv formou obtěžování

Často slýcháváme příběhy o obtěžování dětí na sociální síti. Na tuto problematiku upozorňují různé webové portály se zaměřením na kyberšikana⁷³ a dokonce už i Evropský hospodářský a sociální fond ve stanovisku zveřejněném v Úředním věstníku Evropské unie⁷⁴. Ten se

⁷³ Např: Centrum prevence rizikové virtuální komunikace PdF UP (PRVoK) (www.prvok.upol.cz), Online poradna Centra prevence rizikové virtuální komunikace PdF UP (www.napisnam.cz), Pomoc online – linka bezpečí online (www.pomoconline.cz), Poradenská linka pro pedagogy (www.rspp.cz), Kybergrooming (www.kybergrooming.cz), Kyberstalking (www.kyberstalking.cz), Sexting (www.sexting.cz), Konference E-Bezpečí (konference.e-bezpeci.cz), Národní centrum bezpečnějšího internetu (www.saferinternet.cz)

⁷⁴ HERNÁNDEZ BATALLER, B. EVROPSKÝ HOSPODÁŘSKÝ A SOCIÁLNÍ VÝBOR. *Úřední věstník Evropské unie C 351/31: Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k zodpovědnému používání sociálních sítí a předcházení souvisejícím problémům (stanovisko z vlastní iniciativy)*. 15. 11. 2012. Brusel, 19. 9. 2012. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:351:0031:0035:CS:PDF>

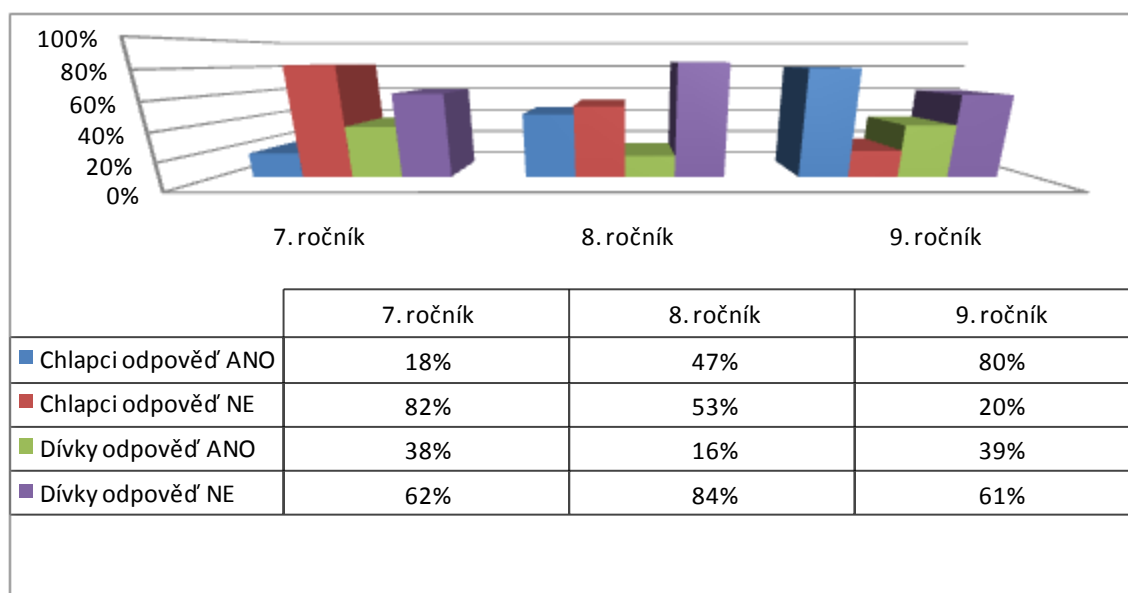
zmiňuje o nejrůznějších rizicích pro nezletilé uživatele sociálních sítí. Uvádí například psychologická traumata z urážek přenášených těmito médii; sexuální obtěžování dětí (internetové obtěžování); internetová šikana; grooming (podvodné získávání důvěry dětí), což je například i problém webkamer; opakované psychické obtěžování z pozice autorit; ukazování fotografií a videí nahých či polonahých adolescentů, které uveřejnili sami, nebo třetí osoba (sexting); inzeráty na prostitutky (eskort); předčasná sexualizace dětí na sociálních sítích; opakované narušování soukromí, cti a osobní důstojnosti; útoky na fyzické i psychické zdraví uživatelů; vyzývání k násilí, rasismu a xenofobii; šíření totalitních ideologií fašistického charakteru či ideologií schvalujících nacismus; sebevraždy mladých v důsledku šíření určitých intimních situací prostřednictvím sociálních sítí.⁷⁵ Jako obtížný faktor se dá mimo kontext uvést i to, že Světová zdravotnická organizace (WHO) již pracuje i s daty, souvisejícími s nadměrným užíváním sociálních sítí jako s diagnózou, která se bude řadit mezi netoxické závislosti. Závislost zde není charakteristická typem chování, ale je určena formou vztahu, který s ní uživatel naváže.

Na každé z těchto témat by se dala napsat samostatná práce. Mě jde o to, že už je někde jasně pojmenované, že obtěžování na sociální síti existuje a někdo ho už oficiálně pojmenoval.

Z výsledku mého šetření je na grafu č. 10 patrné, že s obtěžováním se někteří žáci setkali. Rozdíl lze pozorovat mezi třídami a i mezi pohlavími. Kde majoritní zkušenost s jakoukoliv formou obtěžování mají žáci 9. tříd. Druhý aspekt, který mne překvapil je genderový. Protože větší zkušenost s obtěžováním (alespoň jak ho vnímají sami žáci) mají chlapi.

⁷⁵ HERNÁNDEZ BATALLER, B. EVROPSKÝ HOSPODÁŘSKÝ A SOCIÁLNÍ VÝBOR. *Úřední věstník Evropské unie C 351/31: Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k zodpovědnému používání sociálních sítí a předcházení souvisejícím problémům (stanovisko z vlastní iniciativy)*. 15. 11. 2012. Brusel, 19. 9. 2012. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:351:0031:0035:CS:PDF>

Graf č. 12 Už Vás po internetu někdo obtěžoval? (ot. 10)

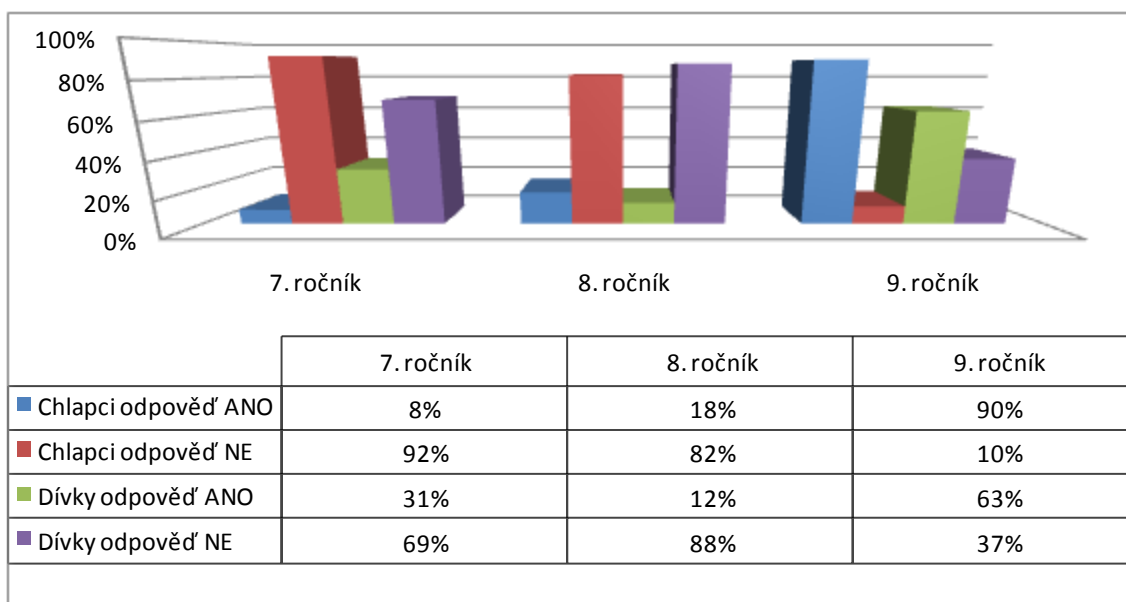

Z celkového počtu 243 zkoumaných žáků (kde tři sociální sítě nevyužívají) jich 84 uvedlo, že je někdo po internetu již obtěžoval. Z toho z 94 chlapců bylo obtěžováno 40 (což je skoro polovina) a ze 149 dívek bylo nějakou formou na internetu obtěžováno 44. Z komparativních výsledků z šetření v NZDM vyplynulo, že z dotázaných dětí ohrožených sociálním vyloučením se s obtěžováním setkala 80% z nich.

Další zajímavým zdrojem dat byla otázka, zda o nich někdo na internetu zveřejnil nějaký obsah, jenž se jim nelíbil a nesouhlasili s tím (fotky, inzeráty, videa). Na grafu č. 8 je jasně patrné, že v 7. a v 8. třídách s touto problematikou nemají příliš velkou zkušenost. V sedmé třídě se s tímto jevem setkaly spíše dívky (31%). Změna však přichází v 9. ročníku, zde mají většinovou zkušenost s obtěžujícím materiálem chlapci (90%), ale i dívky zde již odpověděly „ano“ z 63%. Je to právě doba vymezování se vůči rodičům, takže jsou zde experimenty se zakázanými látkami, a i když žáci zakoušejí nové zážitky, pravděpodobně neprahnu po oficiální dokumentaci o jejich konání. Také se jedná o dobu prvních lásek i zlomených srdcí, kdy nepříjemné materiály mohou zveřejňovat Ti zhrzení. To už jsou však spíše spekulace a jednalo by se o konkrétní kazuistiky.⁷⁶

⁷⁶ Srovnání s šetřením v NZDM: zde otázka na nepříjemný zveřejněný obsah koresponduje s otázkou na setkání se s obtěžováním, kde většina dotázaných se již se zveřejněním nepříjemných materiálů o vlastní osobě setkala (jedná se z většiny o chlapce). Z dotazníků vyplývá, že se s nimi setkali i ti, kteří to ještě nepovažovali za „obtěžování“.

Graf č. 13 Zveřejnil o Vás někdo na internetu materiály (fotky, videa, inzerát), které se Vám nelíbily a s nimiž jste nesouhlasil/a? (ot. 11)

Shrnutí

Když jsem tento výzkum začínala dělat, myslela jsem si, že s obtěžováním nebude mít příliš dotazovaných zkušenost. Opak byl pravdou. Nějakou formu obtěžování zažila v 9. třídě dokonce většina chlapců. V nižších ročnících jsou čísla menší, ale přesto ne tak malá, aby se jimi nemělo zabývat. Genderovou zajímavostí je vyšší zkušenost chlapců s touto problematikou. Stejně vyhlíží i statistika otázky reflektující výskyt nepříjemného materiálu (subjektivně vnímáno) zveřejněného o žácích na sociálních sítích. V nižších ročnících je zkušenost nízká, ale v 9. třídách rapidně roste. Opět s tím mají větší zkušenost chlapci. I šetření v NZDM prokazuje, že se zde děti (ohrožené sociálním vyloučením) také setkali s obtěžováním na internetu. Dokonce vyšší procento než vychází ze šetření ve školách. Což poukazuje na vyšší ohroženost těchto dětí, jež si deprivaci přinášejí již ze svého domácího prostředí a tak se účastní sociálních sítí s ještě větší naivitou.

6.4 Zabezpečení profilu

O zabezpečení Facebookového profilu jsem již psala podrobně v kapitole „Zabezpečení Facebooku“. Z výše uvedených materiálů vyplývá, že správné ošetření svých soukromých dat a dobrá znalost lidí, se kterými tyto informace sdílíte, je klíčové. Pokud už dojde k porušení práv, je třeba se ihned obrátit na provozovatele Facebooku a informovat je o nastalé situaci. Ti

pak profil zablokují. Dále je dobré se obrátit na jakoukoliv stránku zabývající se bezpečností na internetu jako je třeba „e-nebezpečí“ či „prvok“.⁷⁷

6.4.1 Míra informací sdělovaných na FB

Na sociálních sítích existuje pro mladé lidi spousta zábavy. Můžete si zde povídat, zveřejňovat statusy (sdělení o čem dotyčný právě přemýšlí), sdílet fotky, videa, události nebo odkazovat na další stránky). Kliknutím oslovíte všechny, kterým chcete něco sdělit, všechno můžete také ohodnotit „lajkem“ (tlačítko like – líbí se), což je vlastně doporučení pro ostatní. Takto si žáci udržují přehled o životě svých přátel a přátelé o životě jejich. Žáci prostě rádi sdílejí informace a ukazují, co se jim líbí.⁷⁸ Všechno tohle se dělo i před sociálními sítěmi třeba formou fotoalb a plakátů na koncert. Ve virtuálním světě je však všechno rychlejší a bez nutnosti fyzického kontaktu. Obecně si toho žáci na sociálních sítích sdělují moc. Někdy si žáci mezi sebou píší, i že jdou na toaletu.

Problémem při sdělování informací je, komu je sděluji a co všechno mu řeknu. Průměrně mají uživatelé Facebooku 190 přátel⁷⁹. Z této hodnoty je jasně patrné, že všechny přátele nemohou osobně znát. Všichni tito lidé mají přístup ke všem našim zveřejněným materiálům a mohou s nimi dále volně nakládat – kopírovat, přeposílat, ukládat. Je potřeba reflektovat i skutečnost, že naši přátelé mají také přátele a ti znovu mohou všichni ty materiály sdílet. Takto se například informace o podvodu při písemce může dostat až k učiteli⁸⁰ a žák ji přitom sdělil jen svým přátelům. Nebo to naopak může o žákovi napsat nějaký jiný spolužák ze třídy a následek je stejný. Proto je důležité dětem stále připomínat, aby přemýšlely nad tím, co na Facebook píší, a aby přemýšlely nad tím, co tam zveřejňují o ostatních. Mohou jim nechtěně zkomplikovat život.

⁷⁷ E-nebezpečí – dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz>

Prvok - Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. Dostupné z: <http://prvok.upol.cz>

⁷⁸ ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s. MK ČR E 10548. Dostupné

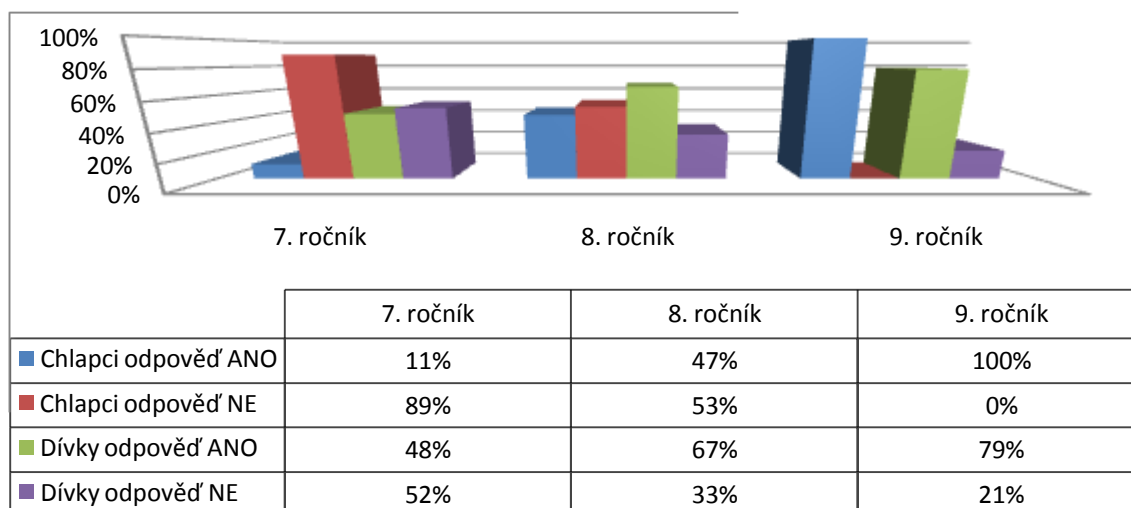
z: http://www.uouu.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542

⁷⁹ Anatomy of Facebook. *Facebook* [online]. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/notes/facebook-data-team/anatomy-of-facebook/10150388519243859>>.

⁸⁰ ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s. MK ČR E 10548. Dostupné

z: http://www.uouu.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542

Graf č. 14 Dáváte si do seznamu svých přátel i lidi, co osobně neznáte? (ot. 12)

Na grafu je dobře vidět, že žáci byli více zodpovědní v 7. třídě, kde chlapci z 89% neměli ve svém seznamu přátel cizí osoby. Dívky jsou v 7. i 8. třídě zodpovědné méně. Rostoucí touha po kontaktech a nových přátelích se zrcadlí v odpovědích z 9. tříd, kde 100% chlapců a 79% dívek u vádí, že v přátelích mají i lidi, které osobně neznají. Celkově z 243 dotázaných jich 123 odpovědělo ve prospěch lidí, které osobně neznají. Je to dost vysoké číslo vzhledem k tomu, že na všech zúčastněných školách probíhá prevence v oblasti užívání virtuálních médií a kyberšikany.

Z grafu je jasně patrné, že žáci si do seznamu svých přátel dávají lidi, které osobně neznají. Což nepřináší jen výše zmíněná rizika o zveřejnění nechtěných informací, ale i fakt, že se mezi jejich přátele může infiltrovat pachatel trestné činnosti. Za čtrnáctiletým chlapcem se může skrývat šedesátiletý pedofil i zloděj.

Dobře je to vidět na konkrétní ukázce⁸¹, kterou školitelé v oblasti prevence ukazují, kdy se před školením infiltrují na Facebooku mezi žáky, které budou školit. Většinou jim stačí nějaká záminka typu: „sháním učebnici“. Vystupují jako čtrnáctiletí chlapci. Šokem pro zúčastněné je představení „čtrnáctiletého nového přítele“, kdy se ukáže, že se jedná o skoro padesátiletého školitele či školitelku.

Obrovským nebezpečím je rozmach s podvody na webkamerách, jež někdy bývá součástí i tzv. groomingu⁸². Útočník s dítětem naváže kontakt a pak ho požádá o online kontakt přes webkameru, sám pouze zasílá podvodnou záznamovou smyčku, na které je zachyceno nějaké dítě. Je otázkou času, kdy komunikující dítě požádá o nějakou formu

⁸¹ Školení na kyberšikanu vedené organizací Portus Prachatice, o.p.s.

⁸² Grooming- podvodné získávání důvěry dětí

erotického odhalení. Tyto záznamy pak útočnickovi neslouží pouze k sebeuspokojení, ale mohou se šířit i dále po internetu jako dětská pornografie.⁸³ Pak mohou následovat pokusy o osobní schůzku.

Na nebezpečí sdělování příliš mnoha informací poukazuje i graf k otázce 13, jež reflektuje sdělování místa pobytu. Novodobí pachatelé majetkové trestné činnosti si již zvykli pracovat s Facebookem jako zdrojem cenných informací. Z fotek dobře vidí, jaké mají žáci doma vybavení, jaký je sociální status rodiny⁸⁴. Podle informací zveřejňovaných na síti si dokážou stanovit časový harmonogram rodiny a pak přijde i bonus ve formě sdělení, kdy a kam jede celá rodina na dovolenou. Pro pachatele zpráva, že dům bude volný a u vykrádání nebudou nikým rušeni.

Nebo situace, kdy vysokou mírou sdělených informací a intimnějších fotek s „přáteli“ se může uživatel s některým z nich ve zlém rozejít a on pak intimní informace a fotky zneužije a rozešle je všem ostatním „přátelům“ či je nechá přístupné pro všechny a tyto informace už putují internetem navždy. Není výjimkou, že se v dnešní době dívky rády fotí spoře oděny pro své chlapce.

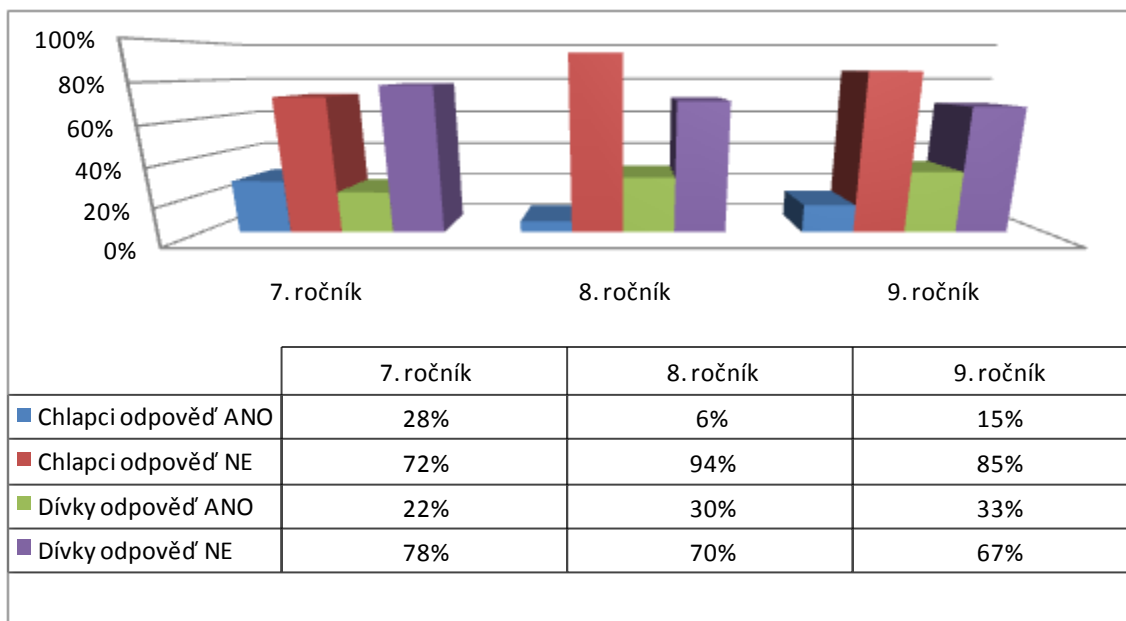
Dalším problémem je neodhlašování z uživatelských účtů na počítačích, které sdílí více uživatelů. To se pak může stát, že vaším jménem někdo cizí napíše na váš uživatelský profil něco urážlivého, ponižujícího či vám tam například vyvěsí inzerát na seznámení (citovaná zkušenost). Přitom profil a heslo k němu si má každý bedlivě střežit.⁸⁵

⁸³ REDAKCE. Co je kyberšikana?. KREJČÍ, V., KOPECKÝ, K.. *E-Bezpečí: Nebezpečné komunikační praktiky* [online]. (c) Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, 2010 [cit. 2014-03-27]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/14/39/lang,czech/>

ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s. MK ČR E 10548. Dostupné z: http://www.uouu.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542

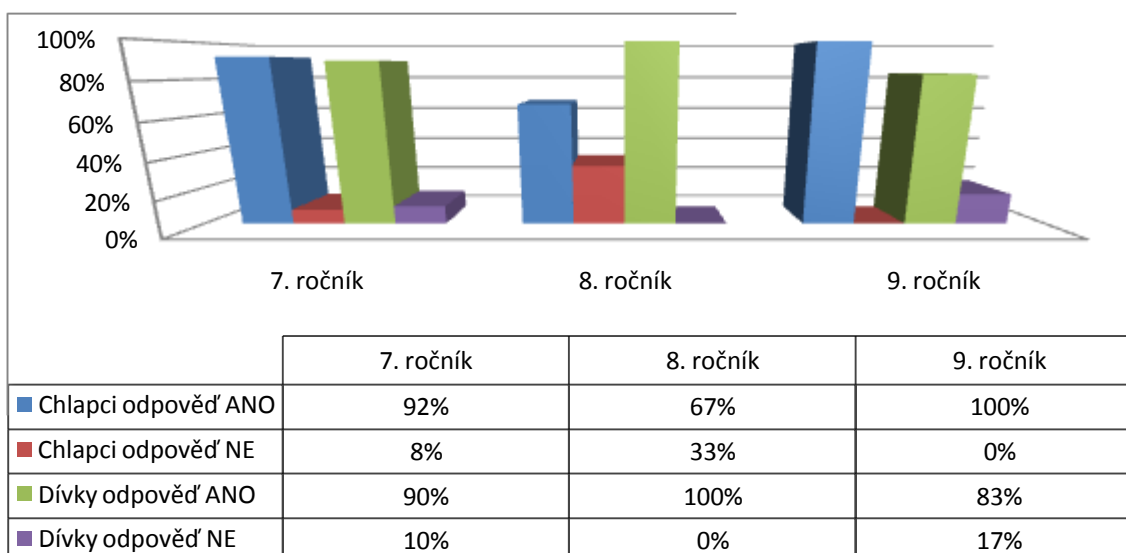
⁸⁴ ULBERTOVÁ KARÁSKOVÁ, Z. 2012. Rodič, vychovatel a dítě na internetu: Preventivní kroky-co můžeme udělat pro snížení rizik. In: *Sdružení Linka bezpečí 2012. Děti a online rizika*. Praha: Sdružení Linka bezpečí. ISBN 978-80-904920-3-5.

Graf č. 15 Sdělujete na sociálních sítích, kdy a kam jedete na dovolenou či kde se právě nacházíte? (ot 13)

Z šetření je patrné, že zde měla prevence na školách a od rodičů přínosný efekt. Ve všech ročnících si vysoké procento žáků uvědomuje nevhodnost sdělení o odjezdu na dovolenou či využití aplikace k určení přesné polohy (tu možná nevyužívají, aby rodiče neměli přehled, kde se právě nachází). Celkem z 243 dotázaných tyto informace sděluje celkem 58 žáků, z toho je 42 dívek.

Graf č. 16 Dáváte na sociální sítě svá videa a fotky? (ot. 14)

Žáci ve svých výpovědích na otázku týkající se zveřejňování svých fotek a videí v naprosté převaze uváděli, že videa a fotky na sociální sítě dávají. Celkem jich z 243 dotázaných zveřejňuje své fotky a videa 217, to je přes 89%. Zajímavý by byl výzkum týkající se

množství a druhu zveřejňovaných fotografií dospívajícími. Zda by potvrdil sklony k narcistickému chování dospívajících na internetu či by objevil nové etické otázky.

Shrnutí

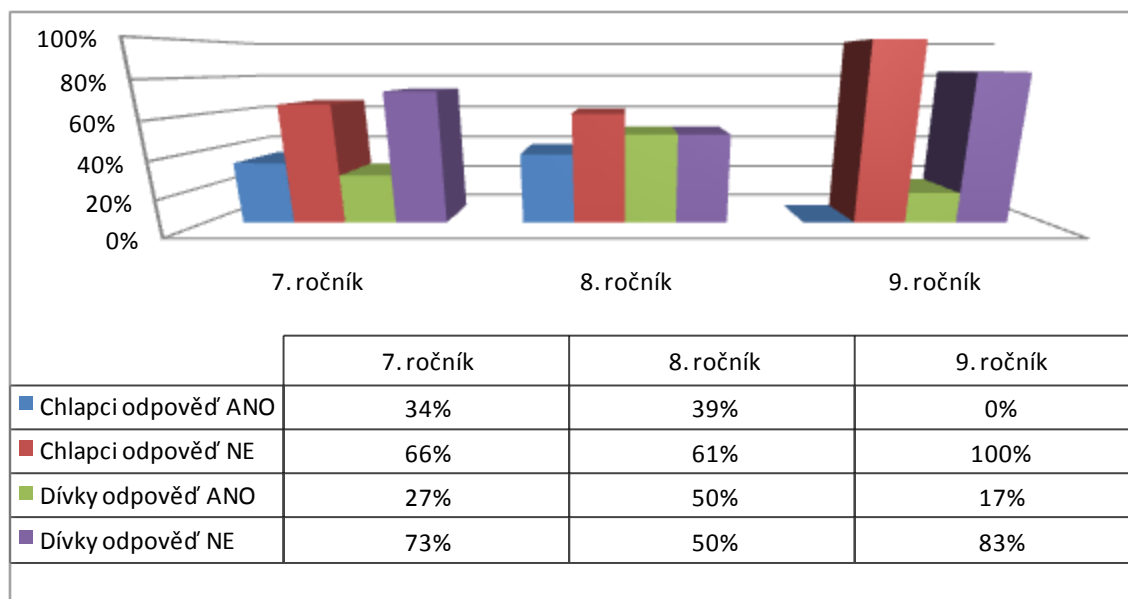
Žáci II. stupně o sobě sdělují příliš informací a to je pro ně také největším rizikem. Ačkoliv v předchozí kapitole bylo zjištěno, že mnoho z dotázaných se již setkalo s obtěžováním a zveřejňováním nepříjemného materiálu o své osobě, přesto si na sociálních sítích dávají do přátel lidi, které osobně neznají. Nejmarkantnější je to v devátých třídách. Stejně neuvážené vyvěšují na Facebook i svá videa a fotky, zde není znatelný rozdíl mezi ročníky ani pohlavími, fotky prostě vyvěšují skoro všichni. Z těchto údajů vyplývá, že dospívající mohou skutečně být snadným cílem pro různé útočníky a podvodníky. Reflexe odpovědnosti vlastní ochrany zde nehraje příliš významnou roli.

Relativně pozitivním výsledkem bylo malé procento uživatelů, kteří na Facebooku sdělují informace ohledně odjezdu na dovolenou či o svém aktuálním pohybu. Tyto informace sděluje vyšší procento dívek, zde hodnoty dosáhly až 33%. Na tyto skutečnosti už upozorňovala nejedna výše zmíněná publikace od zprávy Úřadu pro ochranu osobních údajů počínaje, po publikace o kyberšikaně až po stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru konče. Tímto je obava všech autorů stvrzena i žáky II. stupně ZŠ v ČB.

6.4.2 Omezení přístupu k osobním údajům cílovou skupinou

Výsledky odpovědí na otázku, zda rodiče kontrolují žákům pohyb na internetu, mě zarazily. Očekávala jsem u takto mladých dětí daleko větší míru kontroly. I když výsledky mohou být relativní, třeba jsou rodiče natolik diskrétní a děti si kontroly nepovšimly. Z šetření vyplynulo, že více kontrolovanou skupinou jsou žáci nižších ročníků, více uvedly kontrolu dívky než chlapci. V 9. třídách již můžeme pozorovat naprostou převahu odpovědi „NE“, čili nejsme kontrolováni. Celkem z 243 dotazovaných se 169 žáků domnívá, že rodičovské kontrole nepodléhají. Zajímavé by bylo v nějakém šetření zjistit, na základě čeho tak usuzují a zda s rodiči o pohybu na internetu mluví.

Graf č. 17 Kontrolují Vaši rodiče Váš pohyb na internetu? (ot. 17)

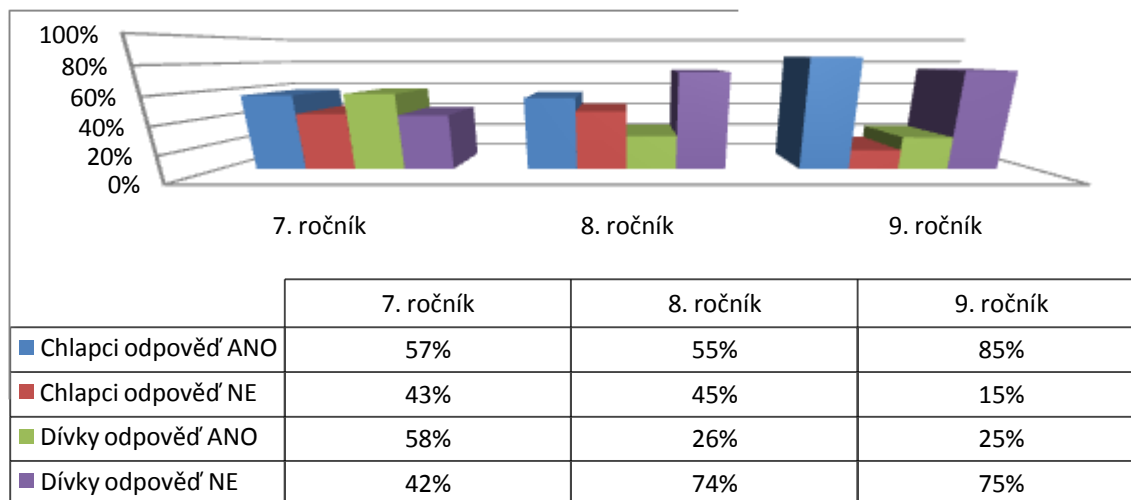

Srovnávacím šetřením v NZDM vyšla najevo ambivalence s výsledky ze škol. Žáci odpovídající v NZDM uvedli v 92% kontrolu pohybu na internetu svými rodiči. Pravděpodobně je to dle sociálních pracovníků NZDM způsobeno tím, že pohyb těchto dětí (ohrožených sociálním vyloučením) na sociální síti je omezen přístupem k pevnému počítači. Chybí jim „chytré telefony“ z důvodu pro ně cenové nedostupnosti. Takže přístup na sociální síť využívají někde, kde na nich jsou kontrolováni – ať už v rodině či NZDM.

Na školách se žákům snaží vštěpit správné zásady užívání internetu, jak jsem již zmínila, všechny dotazované školy nabízejí různé formy školení na kyberšikanu, kde se právě pracuje i s informacemi o bezpečnosti užívání sociálních médií. Výsledek z mého šetření tomu však neodpovídá, vztáhnou-li to k výsledkům otázky č. 18. Od počátku své práce již po několikáté zmiňuji důležitost zabezpečení svých osobních dat na uživatelském profilu. A je to tedy skutečně aktuální problém a dokola to potvrzuje tvrzení, že největším nebezpečím je uživatel sám.⁸⁶ Zároveň to potvrzuje mou hypotézu, že žáci II. stupně nejsou dostatečně odpovědní k míře svobody, kterou jim sociální síť nabízejí.

⁸⁶ Česká republika. Zákon o ochraně osobních údajů. In: 101/2000Sb. 2000. Dostupné z: <http://www.sbirkazakonu.info/zakon-o-ochrane-osobnich-udaju/>

Graf č. 18 Máte nějak pro cizí osoby omezen přístup k Vaším údajům či fotkám, diskuzím? (ot. 18)

V 7. třídách má jakoukoliv formou omezen přístup ke svým údajům kolem 58%žáků, nejsou tady viditelné rozdíly mezi dívkami a chlapci. V 8. a 9. třídě se však situace u dívek zhoršuje a až 75% jich nemá přístup profilu zabezpečen žádným způsobem. Oproti tomu chlapci zabezpečení svých profilů deklarují z 85%. Celkově má nějak omezený vstup na svůj profil 110 žáků, z nichž většina jsou chlapci. Komparativní šetření z NZDM výsledky potvrzuje, zde je nezabezpečení profilů ještě vyšší, z 25 respondentů jich 21 nemá přístup ke svým údajům nijak omezen.

Tyto výsledky mohou být relativní. Na jednu stranu je pro rodiče výhoda, že se na profil svého dítěte mohou bez problémů podívat a zkontrolovat tak jeho činnost. Z výsledků výše však vychází, že rodiče kontrolní činnost moc neprovádí. Žáci, kteří si vstup na svůj profil nějak omezili, to možná právě udělali, aby omezili kontrolu rodičů na jejich uživatelském profilu. Na stranu druhou to sděluje negativní informaci o možnosti shlížení profilů takto mladých dětí kýmkoliv a otvírá to opět diskusi nad mírou bezpečnosti a ochranou dat na Facebooku i jiných sociálních sítích.

Shrnutí

K omezení přístupu či lepší ochraně soukromí vybízí Facebook hned při registraci, dokonce v posledních letech nastavení soukromí dost zlepšil.⁸⁷ Dokola se v mé práci opakuje, že dobré

⁸⁷ DOČEKAL, D. Facebookem oznámené "zlepšení" soukromí a zadávání statusů nepřináší nic prospěšného. Lupa.cz [online]. 2011[cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <<http://www.lupa.cz/clanky/facebookemoznamene-zlepseni-soukromi-a-zadavani-statusu-neprinasi-nic-prospesneho/>>.

nastavení soukromí, je klíčový krok.⁸⁸ Přesto ve výsledcích z dotazu poukazujícího na omezení přístupu k obsahu profilů je vidět, že žáky II. stupně tato problematika zase tak nezajímá. Chlapci jsou sice v omezení přístupu k informacím důslednější a v 9. třídách jich toto činí celých 85%. Dívky oproti tomu ze 75% uvádí, že přístup ke svým profilům nijak omezený nemají. Bohužel není patrná příčina, napadá mě jen menší počítačová gramotnost, ale to bych byla generově nekorektní.

Vzhledem k výsledkům, kde je patrné, že žáci si profily dostatečně nezabezpečují, sdělují příliš informací a dávají si do přátel i lidi, které neznají. Není příliš povzbudivá výsledovka v otázce mířené na kontrolu ze strany rodičů.⁸⁹ Žáci uvádějí, že jejich pohyb na internetu není kontrolován, i v sedmých třídách si to myslí 66% chlapců a 73% dívek v devátých třídách dokonce 100% chlapců a 83% dívek. Což nesouhlasí s postoji a preventivními opatřeními, které navrhuje Ulbertová Karásková (2012) i jiné preventivně zaměřené publikace či webové stránky. Oproti tomu z výsledků šetření v NZDM vyplývá, že tyto děti jsou na internetu kontrolovány. Je to z důvodu přístupu na sociální sítě přes pevné počítače, tyto děti nemají většinou k dispozici „chytré telefony“.

6.5 Životnost údajů zveřejněných na Facebooku

Zajímavou informací je přehled o archivování informací o uživateli samotných Facebookem (Dědková, Macháčková in ÚOOÚ, 2013).⁹⁰ Tato sociální síť neukládá pouze informace, které o sobě žáci i ostatní zveřejní sami. Schovává i informace o tom, jaké fotky a profily ostatních uživatelů sledujete, na jaké všechny odkazy a webové stránky se díváte, sbírá informace o souborech, které na Facebooku sdílíte. Pokud máte aktivovanou aplikaci GPS, zaznamenává Facebook váš pohyb, vaši polohu i IP vašeho počítače. Pokud jste přihlášení na Facebooku a na jiném panelu prohlížíte stránky, jež jsou s Facebookem propojeny, Facebook si tuto návštěvu uloží a příště vám na tuto stránku nabídne odkaz. Takto

⁸⁸ JANOUŠKOVÁ, V. *Teorie sítí a sociální média*. Brno, 2012. 74 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce PhDr. Michal Lorenz, Ph.D.

⁸⁹ ULBERTOVÁ KARÁSKOVÁ, Z. 2012. Rodič, vychovatel a dítě na internetu: Preventivní kroky-co můžeme udělat pro snížení rizik. In: *Sdružení Linka bezpečí 2012. Děti a online rizika*. Praha: Sdružení Linka bezpečí. ISBN 978-80-904920-3-5.

⁹⁰ ÚSTAV PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s.

MK ČR E 10548. Dostupné

z:http://www.uouu.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542

získaná data se nesmažou ani vymazáním profilu. Facebook je ukládá: „*po dobu, která je nezbytná pro poskytování produktů a služeb vám a jiným osobám...*“⁹¹. To znamená i napořád. Na tyto informace získává Facebook nevýhradní, převoditelnou, přenosnou, celosvětovou neúplatnou licenci, takže s našimi informacemi může nakládat, jak uzná za vhodné, klidně je i prodat. Již výše jsem zmiňovala existenci různých agentur a expertů na marketing sociálních sítí, které se právě obchodem s těmito informacemi živí.⁹²

Malá povědomost o tomto faktu byla zřejmá i z výsledků odpovědí dotazovaných na otázku týkající se životnosti dat na internetu. Z 243 respondentů uvedlo 185 žáků odpověď, že informace jsou zveřejněny, dokud je sami nesmažou (odpověď a). Stejně dopadlo i kontrolní šetření mezi žáky využívajícími NZDM, tady z 25 respondentů uvedlo odpověď a) 23 žáků. Což se opět vrací k tomu, že je nutné ještě zvýšit prevenci v této oblasti, protože povědomost o tomto problému je stále nízká.

S tímto výsledkem vyvstává i etická otázka, zda je správné, že konečný uživatel nemá tuto informaci (vlastně má, protože je uvedena v přihlašovacích formulářích Facebooku, ale to většina uživatelů nečte a nijak s tím nepracuje) a nemůže se k ní nijak vyjádřit. Zda je v pořádku, že o takto mladých dětech se již ukládají digitální stopy, které budou zanechávat celý život. Jak už jsem uvedla v kapitole o monitoringu sociálních médií, netýká se tato informace jen Facebooku, ale celého internetu. A znovu je třeba upozornit, že na trhu existuje množství agentur, které se živí tím, že vaše digitální stopy sbírají a prodávají jejich analýzy.

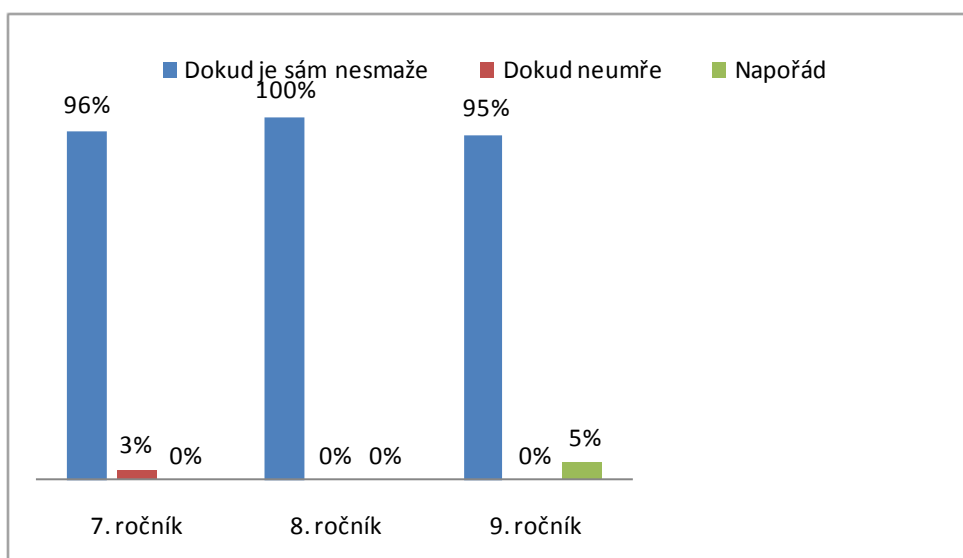
Graf č. 19 Označte tvrzení, se kterým souhlasíte: (ot. 20)

Veškeré materiály, které člověk zveřejní na internetu, zůstanou veřejné:

- **Dokud je sám nesmaže**
- **Dokud neumře**
- **Napořád**

⁹¹ ÚSTAV PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s. MK ČR E 10548. Dostupné z:http://www.uouu.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542

⁹² STERNE, J. *Měříme a optimalizujeme marketing na sociálních sítích*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011, s. 37. ISBN 978-80-251-3340-8.

7. Svoboda slova v síti Facebook versus odpovědnost za ně žáky II. stupně

Velice se mi líbily dva citáty ohledně svobody, které jsem našla na webových stránkách „Citáty slavných“. Jeden byl od papeže Jana Pavla II: „Svobodu nelze jenom mít, nelze ji jenom užívat. Je potřeba ji stále nabývat a vytvářet ji pravdou.“⁹³ Což přesně koresponduje s názvem této kapitoly. Ve světě Facebooku je svoboda téměř neomezená, ale z etického hlediska je svoboda kvalitní pouze pokud stojí na základech pravdy. Jinak bude čelit mnohým pokušením a svoboda bez odpovědnosti a dodržování obecných mravních zásad spěje k myšlenkám nihilismu. Nekoresponduje k tomu ale skutečnost, že Facebook je plný nepravdivých identit, že nelze zajistit autenticitu jeho uživatelů. Svoboda slova je zakotvena už v samotné Listině práv a svobod⁹⁴, ale kam až ta svoboda sahá? V prostředí, které navždy zanechává digitální stopu o všem, co jste kdy napsali nebo shlédli, nemůže být svoboda absolutní. Důležitá je dostatečná reflexe sdělovaného a pravdivost obsahu. Užívání svobody by mělo být odpovědné. Společenská povaha lidí a tedy i žáků II. stupně potřebuje svobodně vyjadřovat pocity a myšlenky a s někým je sdílet a na to je Facebook skutečně ideální místo.

⁹³ Citáty slavných osobností: Výroky, myšlenky, přísloví a aforismy. In: *Citáty slavných osobností: Největší sbírka citátů, přísloví a Murphyho zákonů* [online]. © 2007-2013 Martin Svoboda [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <http://citaty.net/>

⁹⁴ Česká republika. Listina základních práv a svobod. In: *2/1993 Sb.* 1993. Dostupné z: <http://www.sbirkazakonu.info/listina-zakladnich-prav-a-svobod/>

Jen při svobodě vyslovených slov, myšlenek a názorů potřeba neustále pamatovat na to, že za některé názory a sdělované myšlenky můžeme v budoucnu nést zodpovědnost.

Druhým citátem bylo: „Svoboda je otroctví“⁹⁵, což je z knihy 1984 od George Orwella. Svoboda se otroctvím stává dle mého názoru právě tehdy, když postrádá aspekt pravdy

a solidarity. Člověk pak chce být tak moc svobodný, až neuznává žádné mravní mantinely a jeho hon za svobodou se stává otroctvím.

Závěrem bych zrevidovala výše dosažené výsledky z výzkumu, na kterých se odráží, že žáci II. stupně základních škol nejsou dostatečně odpovědní k míře nabízené svobody na sociálních sítích. A je to podmíněno už samotným věkem dotyčných⁹⁶ a skutečností, že dospívají a potřebují teprve získat zkušenosti, na jejichž základě se budou správně rozhodovat a stanoví si sami nějaké mantinely. Mají prostě metodu pokus/omyl.

7.1 Sebereflexe užívání Facebooku u cílového vzorku

Z dosud zjištěných výsledků provedených šetření vyplývá, že míra sebereflexe při užívání sociálních sítí je u žáků nízká. Například již zmíněná ambivalence v odpovědích na otázku o uvádění pravdivých informací o sobě samém. Našli se žáci, jež odpověděli, že osobě uvádějí pouze pravdu. Ale to bylo popřeno výsledky z otázky číslo 3, kde uváděli vstup do sociální sítě Facebook v nižším než přípustném věku, takže falšovali úmyslně data. Zároveň ale většina přiznávala nepravdivost informací úmyslně uváděných na svých uživatelských profilech a prokázala i reflexi, že ani druzí nemusí o sobě pravdivé informace uvádět, což dokázala četnost zkušeností se zkreslenými profily druhých.

Dalším protichůdným výsledkem jsou data o povědomosti o kyberšikaně a setkáním se s obtěžováním. Naprostá většina respondentů znala pojem kybešikana, značná část těchto žáků se i setkala s nějakou formou obtěžování. Přesto si stále dávají do přátel lidí, které osobně neznají a nemají dostatečně zabezpečené profily (komparace otázek 12 a 18). Paradoxem je, že s vyšším věkem se jaksí snižuje míra zabezpečení a vnímání rizik u těchto žáků.

⁹⁵ Citáty slavných osobností: Výroky, myšlenky, přísloví a aforismy. In: *Citáty slavných osobností: Největší sbírka citátů, přísloví a Murphyho zákonů* [online]. © 2007-2013 Martin Svoboda [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <http://citaty.net/>

⁹⁶ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 368s. ISBN 80-247-1284-9.

V otázkách budoucnosti vybraná cílová skupina ve vyšších ročnících v majoritní míře reflektovala možnost kontroly svých profilů budoucím zaměstnavatelem či výběrovou školou. Jak jsem již uvedla, je diskutabilní, zda s těmito vědomostmi nějak cíleně pracuje. Pokud by s těmito informacemi cíleně pracovali, mohli by již od vstupu utvářet obraz svojí budoucí kariéry. Z profilu by pak škola či zaměstnavatel vyzoroval zájmy, brigády, kulturní přehled, jazykovou vybavenost. Bylo by patrné, zda se skutečně hodí pro daný obor. Byla by na to zajímavá studie, domnívám se, že by se prokázalo, že v tomto věku žáci takto s informacemi nepracují. Navíc i přes veškerou snahu škol o řádnou prevenci v oblasti bezpečnosti virtuálního světa si skoro všichni respondenti myslí, že životnost dat zveřejněnými jimi na internetu je v jejich rukou a záleží pouze na tom, kdy je oni sami smažou. Což dle dostupných informací a varování Ústavu pro ochranu osobních údajů není pravda.

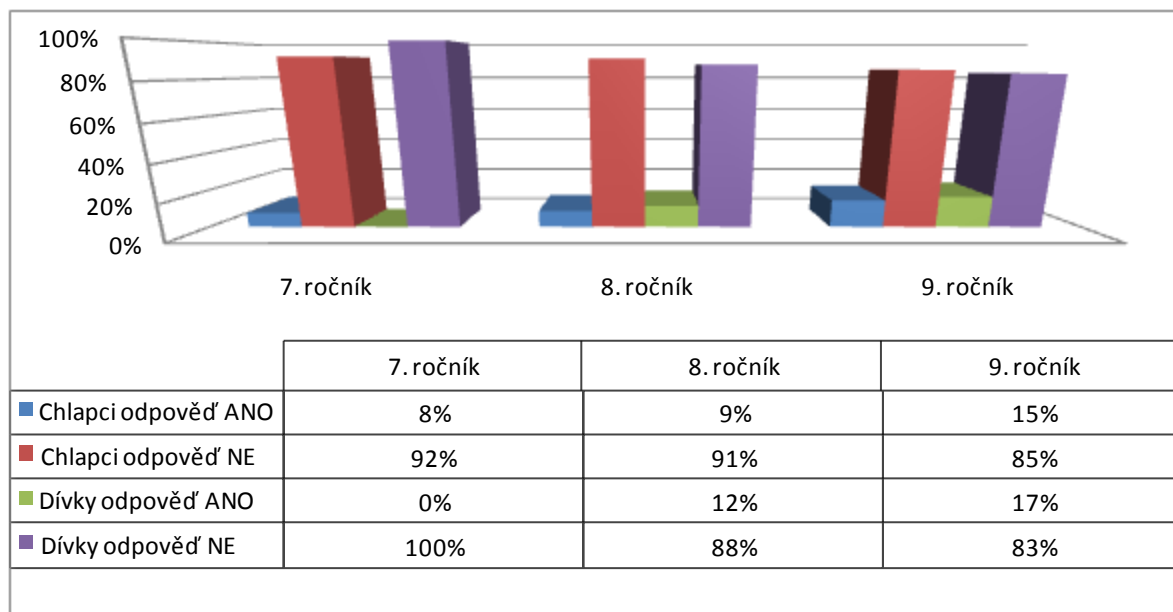
7.2 Zodpovědnost cílové skupiny

„Následky každého činu jsou obsaženy v činu samotném.“(George Orwell)⁹⁷

Typickému uživateli Facebooku přijde normální zveřejňovat fotografie druhých, aniž by se jich zeptal, zda jim to nevádí. Pokud nejde o nějaké choulostivé materiály, tak to nikdo neřeší. Pokud to s žáky rozebíráte v rámci prevence, zjistíte, že každý z nich vnímá otázku soukromí jinak. Někomu například skupinové fotky nedělají problém a jejich vystavování považuje za normální, ale někdo naopak nechce být na skupinovém fotu (třeba z diskotéky) identifikován (protože měl být doma), po sdílení fotografie všemi „přáteli“ je však cesta zpět nevratná.

⁹⁷ Citáty slavných osobností: Výroky, myšlenky, přísloví a aforismy. In: *Citáty slavných osobností: Největší sbírka citátů, přísloví a Murphyho zákonů* [online]. © 2007-2013 Martin Svoboda [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <http://citaty.net/>

Graf č. 20 Dáváte na sociální síť fotky a videa svých přátel, aniž byste se jich ptal/a? (ot. 15)

V grafu k otázce č. 15 můžeme pozorovat vysokou míru zodpovědnosti žáků vůči svým přátelům. Chlapci i dívky bez rozdílu uvádějí ve více než 80%, že fotky svých přátel bez jejich svolení nepoužívají. Hodnoty trochu klesají v 9. třídě. Stejně dopadlo i šetření mezi dětmi v NZDM, také odpovídali, že nesdílejí fotky bez předchozího souhlasu těch, kterých se fotka týká. Ale jak jsem již uvedla výše, je diskutabilní, zda skupinové fotky na kterých jsou sami, považují za nutné ke schválení ostatními. Možná zde hraje úlohu i určitá forma narcismu, kdy žáci vystavují fotky hlavně sebe sama.

Zde platí obecně známé pravidlo: „...co nechceme, aby nám činili druzí, nečinně my jim...“⁹⁸. Jen ve virtuálním světě to v překladu znamená: „Co nechceš, aby jiní zveřejňovali o Tobě, nezveřejňuj ty o nich.“

7.2 Odpovědnost provozovatele Facebooku

Při přihlašování je důležité dobře si přečíst informace o poskytované službě. Seznámit se se svými právy, ale i povinnostmi. Zde uvádím citaci přímo z Facebookových stránek:

Prohlášení o právech a povinnostech:

„Uživatelé služby Facebook poskytují svá skutečná jména a informace, a má-li to tak zůstat,

⁹⁸ Život z víry: překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé (vydala Německá biskupská konference 1995). Vyd. 2. Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2005, 353 s. ISBN 80-7040-809-X.

potřebujeme Vaši pomoc. Dále uvádíme několik Vašich povinností vůči nám týkajících se registrace a zajištění bezpečnosti Vašeho účtu:

1. Neposkytnete na Facebooku falešné osobní informace ani bez povolení nevytvoříte účet pro někoho jiného.
2. Nebudete vytvářet více než jeden osobní účet.
3. Nebudete jako úvodní obrázek nahrávat kontaktní informace nebo neunikátní či propagační obsah.
4. Pokud Váš účet deaktivujeme, nevytvoříte bez našeho svolení jiný.
5. Nepoužijete svůj osobní profil Timeline ke svému komerčnímu obohacení (například prodeji svých aktualizací stavu inzerentovi).
6. Nebudete službu Facebook používat, pokud je vám méně než 13 let.
7. Nebudete službu Facebook používat, pokud jste odsouzeným sexuálním delikventem.
8. Své kontaktní informace budete udržovat přesné a aktuální.
9. Nesdělíte nikomu své heslo (nebo v případě vývojářů svůj tajný klíč), neumožníte nikomu přístup ke svému účtu ani nepodniknete žádné jiné kroky, které by mohly ohrozit bezpečnost vašeho účtu.
10. Nepřenesete svůj účet (včetně jakékoli stránky nebo aplikace, kterou spravujete) na jiného uživatele bez našeho předchozího písemného svolení.
11. Pokud vyberete pro svůj účet nebo stránku uživatelské jméno nebo jiný identifikátor, vyhrazujeme si právo jej odebrat nebo opakovat vznesení nároku, pokud jej budeme považovat za nevhodný (například v případě stížnosti vlastníka ochranné známky na uživatelské jméno, které nemá přímý vztah ke skutečnému jménu uživatele).⁹⁹

Podtržené povinnosti jsou diskutabilní. Povinnosti porušují uživatelé hned v úvodní větě, protože je mnoho uživatelů, kteří na Facebooku nevystupují pod vlastními jmény

a většina metodiků na kyberšikanu apeluje, ať na sociální sítě svá pravá jména neuvádíte a vystupujete raději pod přezdívkou. Další ambivalence je hned v první povinnosti – neposkytnete falešné osobní informace a ani nevytvoříte účet pro někoho jiného. O falešných informacích jsem již psala. Je ale naprosto běžné, že dnešní rodiče zakládají Facebook svým čerstvě narozeným dětem, kde umisťují jejich fotky a informují o jejich pokrocích. A toto je ta lepší varianta, i když představa, že už navždy kolují internetem mé fotografie z batolecího věku, není příjemná a ani budoucím adolescentům asi příjemná

⁹⁹ Facebook: Prohlášení o právech a povinnostech. Facebook [online]. [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/legal/terms>>.

nebude. Závadnější forma je, když vytvoří účet někdo na vaše jméno, s úmyslem vás nějak poškodit, například v rámci vyřizování účtů.

Dalším sporným bodem je: „Pokud Váš účet deaktivujeme, nevytvoříte bez našeho svolení jiný.“ Jak je to ošetřeno? Závísí to pouze na dodržování výše uvedených povinností, ale to není v prostředí Facebooku nijak vymahatelné. Facebook sice sleduje pomocí svých algoritmů „klíčová slova“ či obrázky a na základě toho hodnotí případný nevhodný obsah, na jehož základě zablokují účet.¹⁰⁰ Ale jak je tedy ošetřeno, že se nevytvoří účet nový?¹⁰¹

Již v předchozích kapitolách vyšlo z šetření jasně najevo, že bod 6: „nebudete službu Facebook používat, pokud je vám méně než 13 let“, je pouhou frází, která u žáků postrádá jakýkoliv respekt. Mnoho odborníků na virtuální problematiku se snaží tuto skutečnost vyřešit, jak už jsem zmiňovala třeba pomocí sledování oblíbených stránek, na jejichž analýze by ověřovali věk.¹⁰² V bodě 7 a 8 nastává ten samý problém. Jak Facebook zajistí, že se na Facebook nepřihlásí sexuální delikvent? V USA existují volně přístupné seznamy sexuálních delikventů, má to být ochrana pro veřejnost (diskutabilní), v České republice však takové seznamy neexistují, ctí se tu právo na soukromí. Je tedy nezjistitelné, jestli jako sexuální delikvent mám účet na Facebooku či nemám. Navíc nikde nejsou zveřejněny jasné postupy v případě, že by se něco takového odhalilo. Zruší se účet, ale postih nenásleduje.

A konečně bod 8 – požadavek na udržování aktuálních kontaktů a informací. Ten je zcela nevymahatelný, je jen na uživateli, jak aktuální informace o sobě uvádí.

Shrnutím výše uvedených informací vyplývá, že na Facebooku máme mnoho možností a poskytuje nám velkou míru svobody vyjadřování, ale musíme počítat s tím, že povinnosti pro užívání stanovené Facebookem nemusí dodržovat všichni a že Facebook v této oblasti nenesé žádnou zodpovědnost.

¹⁰⁰ V médiích kdysi probíhala aféra, kdy Facebook zrušil účet britské uživatelky na základě profilové fotky, na níž jí koukala ňadra z vany, jak se ale ukázalo při uživatelky odvolání, byla to kolena.

¹⁰¹ SCHENONE, R. Facebook wants to authenticate who you really are. Lockergnome [online]. 2009[cit. 2014-03-16]. Dostupné z: <<http://www.lockergnome.com/blade/2009/10/13/facebook-wants-to-authenticatewho-you-really-are/>>.

¹⁰² PEW RESEARCH CENTER. Privacy management on social media sites [online]. 2012, 20 s. [cit. 2013-16-12]. Dostupné z: <http://pewinternet.org/~media/Files/Reports/2012/PIP_Privacy_management_on_social_media_sites_022412.pdf>.

7.3 Následky užívání Facebooku v budoucím životě

Je důležité pracovat s faktem, že cokoliv na internetu o své osobě zveřejníme, bude tam navždy a může se to znovu objevit v nejméně vhodnou dobu. Při tvoření dotazníku se mě vedoucí práce ptala, proč se tak malých dětí ptám na zaměstnavatele, když se jich to ještě netýká. A v tom je právě ten důvod, proč jsem tam otázku ohledně prohlížení Facebookových profilů zaměstnavatelem dala. Žáci ve starším školním věku se teprve připravují na střední školu či nějaký učební obor a vůbec se nezabývají otázkou, kde jednou budou pracovat. V této době se potýkají s problémy, jež přináší dospívání a hledají svou vlastní identitu. K tomu patří i vymezování se vůči různým autoritám a zkoušení nových zážitků.¹⁰³ Nepřemýšlejí nad tím, že fotografie z párty s „jointem“ v ruce nebo polonahé fotografie v podnapilém stavu se jednou nebudou hodit. Nezkoumají, zda je vhodné sdílet extremistické dokumenty a šířit je dál, prostě dají „like“ tom, co jim v jejich věku připadne zajímavé. Nezajímá je, co budou dělat ve třiceti, že až budou například úspěšnými sociálními pracovníky v oblasti prevence drog, fotka s jointem jim může zkazit reputaci.

Je v dnešní době běžnou praxí, že účastníte-li se nějakého výběrového řízení na pracovní pozici, zaměstnavatel nebo i personální agentura si Vás „prověří“ na sociálních sítích.¹⁰⁴ Sama jsem si uchazeče o pozici v mém pracovním týmu prověřila. Je to etické? Možná není, ale sociální sítě tuto možnost nabízejí. Zaměstnavatel se z Facebooku dozví více o skutečných zálibách uchazečů a o jejich osobnosti než z „nacvičeného“ chování u pohovoru. Navíc, to co na sociální síti uvidí zaměstnavatel, může vidět i případný budoucí klient. Vezmeme-li v úvahu například sociální služby nebo pozice v ozbrojených složkách. Nebylo by dobré, aby klient třeba probační a mediační služby věděl, kolik má dětí jeho kurátor, kde bydlí, jaká je jeho oblíbená restaurace.

Etickým problémem zde je fakt, že pokud uchazeč o práci nemá zabezpečený profil, dozvíte se i spoustu soukromých informací, na které se oficiálně při pohovoru ptát nesmíte. Například kolik máte dětí, kolik Vám je let, jste-li ženatá/vdaná, sexuální orientaci. Tyto informace Vás potom mohou při výběru diskriminovat. Může nastat například situace, že na

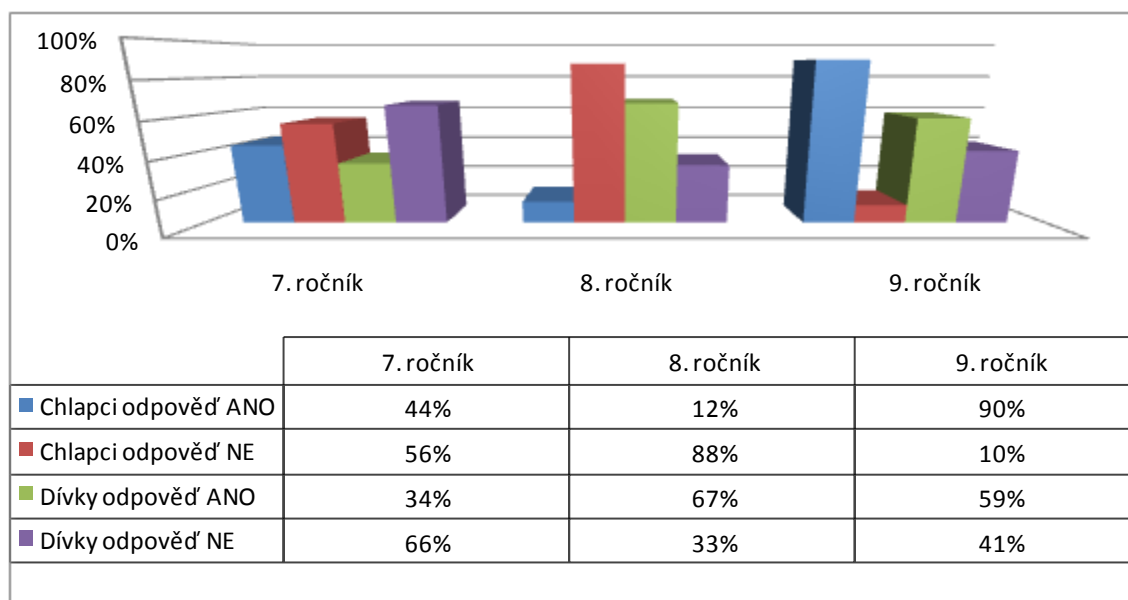
¹⁰³ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 368s. ISBN 80-247-1284-9.

¹⁰⁴ ÚSTAV PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s. MK ČR E 10548. Dostupné z: http://www.uoou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542

Facebook napíšete, že zítra jdete na pohovor k tomu „nemožnému šovinistovi“ a zmiňovaný si to v rámci přípravy na pohovory na Vašem profilu přečte. Jaké budou šance, že zůstane nestranný?

Zeptala jsem se proto žáků, zda si myslí, že zaměstnavatel prohlíží Facebook uchazečům o práci. V sedmých třídách je v odpovědích vidět už určitá reflexe doby budoucí a přes 40% odpovídalo, že si myslí, že zaměstnavatel Facebook prohlíží. V 9. třídě už 90% chlapců odpovídá „ANO“, dívky jsou ještě z poloviny přesvědčené, že Facebook zaměstnavatele nezajímá. Zajímavý je protiklad výsledků u chlapců z 8. tříd oproti chlapcům z 9. tříd. Kdy v osmé třídě jsou ještě většinově přesvědčeni, že zaměstnavatel sociální síť nekontroluje. Když jsem tuto otázku kladla, mé očekávání bylo, že většina respondentů odpoví, že zaměstnavatel sociální sítě neprohlíží, popřípadě na ni ani neodpoví. V celku vysoká uvědomělost žáků mě překvapila. Opět zůstává nezodpovězeno, pokud tuto informaci vědí, jestli s ní v tomto věku nějak pracují a berou na to při svém počínání ve virtuálním světě ohledy.

Graf č. 21 Myslíte si, že zaměstnavatel prohlíží např. Facebook uchazečům o práci? (ot. 21)

Ze srovnávacího šetření v NZDM si 90% žáků uvědomovalo, že v budoucnu jim může zaměstnavatel Facebook prohlížet. Tento výsledek přikládám tomu, že v NZDM se s dětmi často o otázkách internetu mluví a zajišťují se jim různá školení na kyberšikanu. Zajímavé bylo srovnání s odpovědí na otázku ohledně životnosti dat na sociálních sítích (ot. 20), kde 98% respondentů uvedlo, že veškerá data jsou na síti, dokud je sami nesmažou. Takže si žáci

jsou vědomí, že jim někdo může profily někdy v budoucnu prohlížet, ale myslí si, že životnost zveřejněných osobních dat mají ve vlastních rukou.

Diskuse

Sociální sítě jsou již přirozenou součástí života dospívajících. Jejich neuvěřitelná expanze během posledních let zasáhla celý svět. Vývoj těchto sítí i mobilních technologií je tak rychlý, že ho nestíhá reflektovat etika užívání. Což dokazují mnohé diskuze na otázku etiky informačních technologií, omezování svobody slova a hlavně ohledně nastavení ochrany soukromí.¹⁰⁵ Již v roce 2002 vydala Papežská rada¹⁰⁶ stanovisko k užívání internetu a poukazovala na jeho klady i rizika. V mnohých datech je toto stanovisko aktuální, i když bylo vydáno ještě před vznikem Facebooku. Stejně jako jiné dokumenty chválí okamžitost, bezprostřednost, pružnost a decentralizaci internetu. Všechny tyto vlastnosti jdou aplikovat i na Facebook. Rizika, která jsou uvedena v tomto dokumentu, znějí také stále aktuálně. Apelují na odpovědné užívání svobody, kterou prostředí internetu nabízí. Varují před individualizací, která má zisk a zákony trhu za absolutní hodnotu. Dále před odcizením a egocentrismem.

Již léta existuje pro internet speciálně vytvořená etiketa, čili správné chování na internetu, nazývané „netiketa“. Pravidla jsou i po letech stále aktuální, jen se nějak čím dál méně dodržují. Celou touto prací se prolíná otázka bezpečnosti soukromých dat¹⁰⁷ na Facebooku a mírou vyspělosti dospívajících k užívání sociálních sítí.

Nejprve vyhodnotím data sebraná k tématu bezpečnost na sociálních sítích, protože jde o velmi diskutovanou otázku. Byla jsem překvapena, kdo všechno s našimi daty nakládá a kde

¹⁰⁵ PEW RESEARCH CENTER. Privacy management on social media sites [online]. 2012, 20 s. [cit. 2013-16-12]. Dostupné z:

<http://pewinternet.org/~media/Files/Reports/2012/PIP_Privacy_management_on_social_media_sites_022412.pdf>.

¹⁰⁶ FOLEY, J. P. Dokument: Etika na Internetu: Papežská rada pro sdělovací postředy 22.2.2002. *Pastorace.cz: Podklady pro pastorační a duchovní život* [online]. 2002. vyd. 2002 [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: <http://www.pastorace.cz/tematicke-texty/dokument-etika-na-internetu-papezska-rada-pro-sdelovaci-postredky-2222002.html>

¹⁰⁷ Česká republika. Zákon o ochraně osobních údajů. In: *101/2000Sb.* 2000. Dostupné z: <http://www.sbirkazakonu.info/zakon-o-ochrane-osobnich-udaju/>

je všude může sbírat. V Čechách se mnoho agentur (Ataxo, Socialbakers...) zabývá monitoringem sociálních sítí, které popisují v kapitole „Kdo a proč nás sleduje“. Jedná se o vysoce expanzivní obor, protože od těchto společností získaná data mohou pomoci zacílit na spotřebitele lépe reklamou.¹⁰⁸ Podrobně se tím zabývá hned několik citovaných autorů – Bednář, Sterne, Buštková, Navarová, ve všech těchto pracích se píše, jak z cílové skupiny uživatelů sociálních sítí dostat relevantní data ke kvalitnímu monitoringu. Sledují se naše diskuze, zprávy, odběry, stahování, odkazování, „lajky“ a veškerá tato data vedou přímo k vaší IP adrese. Stálo by za povšimnutí, co vám při otevření internetu či Facebooku běhá po stranách za reklamy, jsou totiž cílené přímo pro vás. Pokud vás doma sdílí více lidí jeden počítač, poznáte podle reklam, na jaké odkazy se dívají vaši blízcí, když zrovna nejste doma. Máte v nabídkách knihy, boty, parfémy či erotické pomůcky? Díky zisku z reklam může sociální síť Facebook fungovat pro uživatele zdarma.

A tyto fakta nabízejí hned několik eticky sporných bodů. Je dobré, že nás někdo takto podrobně zkoumá? Kam až to zkoumání může zajít? Je etické, aby brand managementu byly podrobovány i naše děti? Důležité je sdělit skutečnost, několikrát v mé práci potvrzenou, že veškeré vaše počínání na internetu a sociálních sítích zanechává nesmazatelnou digitální stopu. Před čímž vás varuje Ústav pro ochranu osobních údajů, každá webová stránka zaměřená na bezpečí na internetu či kyberšikanu a dokonce i sám Facebook. Všechno, co kdy na sociálních sítích zveřejníte, se už nedá vymazat a může se vám vrátit v nejméně vhodné době. Tento problém je ožehavý právě ve vztahu k cílové skupině této práce, čili žákům II. stupně základních škol. V době dospívání, kdy si teprve utvářejí svoji identitu a zkoušejí různé cesty formou pokus/omyl, jsou skutečnými „pokusnými králíky“ internetu. Zahlcení často protichůdným množstvím informací nemají ještě dost zkušeností, aby některé nevhodné materiály včas správně vyhodnotili. Sociální sítě nabízí tolik možností jak s někým sdílet své názory a trápení, což je na jednu stranu přínos, na stranu druhou riziko, kdy se třeba po sociálních sítích podporují děti s mentální anorexií (sdílejí návody, jak lépe nejíst) či se navzájem podporují v úmyslu spáchat sebevraždu (extrémní příklad).

Může se tedy stát, že nezvolí na čas správnou cestu, a i když se pak poučí, tato chyba je zaznamenána v sociálním médiu navždy. Takže se v mládí stane chlapec členem skinheads,

¹⁰⁸ STERNE, J. *Měříme a optimalizujeme marketing na sociálních sítích*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011, s. 37. ISBN 978-80-251-3340-8.

aktivně bude „lajkovat“ statusy těchto extremistů, je mladý, má nárok se ještě hledat. Časem pochopí, že toto bylo sejití z cesty. Jde na vysokou školu, má výborné výsledky, stane se jedním z vysokých představitelů např. Policie ČR a najednou se z hlubin internetu vynoří fotografie, na níž je v kožené bundě s rasistickým heslem v ruce. Nadřazení a veřejnost pravděpodobně nenajdou pochopení pro mladickou nerozvážnost a hodnost půjde dolů. Na druhou stranu to nabízí otázku, zda je etické prohlížet uchazečům o práci jejich Facebookové profily a zasahovat jim tak do soukromí? Výstupem z těchto situací je zřejmě utilitární přístup. Je třeba se na sociální síti od počátku chovat tak, aby mé dnešní jednání nemělo žádné negativní důsledky v době budoucí.

Ve výzkumu se prokázalo, že žáci sice mají povědomost o tom, že jejich pohyb na internetu může monitorovat „třetí osoba“, ale ukázalo se, že s tímto faktem nijak nepracují. Ačkoliv na všech školách účastnících se výzkumu probíhají pravidelně preventivní školení na bezpečné chování na internetu a kyberšikanu, přesto většina žáků uvedla, že své profily nijak nezabezpečuje (omezení přátel dělá až ve vyšším věku), že sdílí fotky i videa a že mají v „přátelích“ i lidi, které osobně neznají. Čím byli tito žáci starší, tím méně na obecnou bezpečnost dbali. Paradoxem je, že mnoho z nich se již setkala s nějakou formou obtěžování ve virtuálním prostředí. Překvapivé bylo, že se více jednalo o chlapce. Při srovnání s publikacemi prevence kyberšikany je patrné, že i pachatelé trestné činnosti dosti v počítačové gramotnosti dožrali a umí fenomén sociálních sítí využít ve svůj prospěch.

Další zajímavou ambivalencí ve výsledcích výzkumu bylo, že si sice žáci uvědomují možnost zájmu budoucího zaměstnavatele o jejich profily, ale zároveň jsou přesvědčeni, že osud zveřejněných materiálů mají ve svých rukou. Převážná většina respondentů si myslela, že jimi zveřejněné materiály jsou na sociální síti pouze, dokud je nesmažou. Přitom jsou tam navždy. V momentě, kdy materiály sdílí byť jen jediný „přítel“, už nemáte nad sdíleným obsahem žádnou moc.

Jasně se tedy potvrdilo, že žáci II. stupně základních škol v Českých Budějovicích nejsou dostatečně zodpovědní ve svém počinání na sociálních sítích. Přesto není nikde právně ani eticky ošetřeno, aby jejich užívání sociálních sítí a internetu nebylo nikým „třetím“ sledováno a nezanechávalo trvalou digitální stopu.

V případě těchto monitoringů sociálních sítí, když vidíte z přílohy č. 2, co všechno se o vás dá vygenerovat (a je to jen náznak) a že se vyvíjejí algoritmy, které podle Facebooku

dokážou určit, kdo jste zač (myšleno psychologický profil)¹⁰⁹, je čas na diskusi ohledně míry tohoto sledování. Nemůže se stát, že instituce s původním cílem poskytovat svobodu slova a volného vyjádření myšlenek, bude zneužita nějakým totalitním režimem jako nástroj kontroly? Když už nyní různé bezpečnostní složky kontrolují „nevhodný obsah“ Facebooku, kdo jednou určí, co znamená „nevhodný“? Již jsou známy případy vykázání cizinců z USA na základě zveřejňovaného „nevhodného obsahu“ na Facebooku. Proto je dobře, že se etická stránka užívání sociálních sítí řeší na všech platformách a nahlas se o ní mluví i v Evropském hospodářském a sociálním výboru či na půdě Papežské rady. Stálým diskutováním a voláním po dodržování obecně platných etických zásad se budeme chránit, že z Facebooku, který má spojovat lidi a nabízet jim svobodné vyjádření, se nestane „Facebook, který Tě sleduje“.

Nejvíce diskutovanou otázkou také je autenticita na sociálních sítích. Z šetření této práce vyplynulo, že majorita žáků falšuje údaje o datu narození hned při prvním vstupu na Facebook. Zároveň přiznávají, že úmyslně upravují na profilu nepravdivě fakta o vlastní osobě a i očekávají, že to dělají jiní. To však neodpovídá požadavku Facebooku¹¹⁰ a ani stanoviskům církve, kteří vyžadují na sociálních sítích pravdu a solidaritu. Je prostě potřeba vždy pracovat se skutečností, že na Facebooku i jiných sociálních sítích jsou a budou falešné profily a že všichni neužívají sociální sítě s úmyslem, chovat se na nich „dobře“ a že provozovatelé autenticitu prozatím nejsou schopni ověřit ani zajistit.

Při zpracovávání této práce jsem se nejdříve doslova děsila toho, s čím vším se dnešní děti musejí učit bojovat a jaká rizika na ně ve virtuálním světě, ve kterém jsou jako doma, čekají. Napadla mě pak ale idea možné budoucnosti. Například, když se dívka vyfotí napůl svlečená pro svého chlapce a dá to Facebook nebo se nechá vyfotit s marihuanou v ruce na večírku a v budoucnu se jí tyto fotografie vrátí obloukem v nejméně příhodnou dobu a stanou se předmětem vydírání její osoby. Pak jsem si uvědomila, že to může být analogie k jiné dnešní situaci. Dříve byli potetovaní jen vězni, námořníci nebo prostitutky, dnes jsou zvláštností lidé, kteří ještě žádné okrasné tetování nemají. Říkalo se, netetujte se, ve stáří vaše tetování nebude vhodné. A nyní už máme celou generaci budoucích potetovaných seniorů. Stalo se to relativně normálním. Třeba to s choulostivými daty na internetu bude stejné. Jednou prostě nastane doba, kdy každý z dospělých bude mít nějakou tu choulostivou fotku či

¹⁰⁹ NAVAROVÁ, T. *Monitoring sociálních médií*. [online]. Inflow © 2007 – 2013 [cit. 2014-11-03]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/monitoring-socialnich-medii>

¹¹⁰ *Facebook: Prohlášení o právech a povinnostech* [online]. Facebook © 2013, [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <http://www.facebook.com/legal/terms>.

informaci z mládí a již nebude možné jimi kohokoli vydírat, budou je mít totiž skoro všichni. A proto cestu etickými nástrahami sociálních sítí beru jako takové „dobrodružství idejí“¹¹¹, protože důležitá je ta cesta a nové zkušenosti a normy, které přinese.

¹¹¹ WHITEHEAD, A. N. *Dobrodružství idejí*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2000, 291 s. Oikúmené. ISBN 80-7298-009-2.

Závěr

Tato diplomová práce se věnovala etickým aspektům spojenými s užíváním sociálních sítí žáky II. stupně základních škol v Českých Budějovicích. Jedná se o reakci na stále rostoucí fenomén sociálních sítí, které zasahují do každodenního života. Zvláště pro dospívající se virtuální svět stává naprosto přirozeným prostředím, ve kterém se pohybují stylem „pokus/omyl“.

Teoretická část práce byla rozdělena na několik částí. Jednak definovala vybranou cílovou skupinu žáků II. stupně z několika úhlů pohledu. Z nichž vyplynulo, že tyto děti jsou v rámci svého fyzického vývoje v období pohlavního zrání. Současně s biologickým zráním se uskutečňuje i zrání psychologické, jež je v tomto věku typické projevy emoční lability a zároveň nástupem formálně abstraktního myšlení. Složitou složkou je i sociální zrání, kde dochází k mnoha výrazným změnám v oblasti vymezování sociálních rolí i sociálního statusu.

Práce se pak dále zabývá definováním pojmu sociální sítě a konkrétně popisuje síť Facebook. Zabývá se jak statistikami s Facebookem spojenými, kde se prokázalo, že Facebook je nejužívanější sociální sítí v České republice a potvrdilo to i samotné šetření mezi žáky na základních školách v Českých Budějovicích. Podrobněji jsem se zabývala také možnostmi zabezpečení Facebooku a použila jsem tyto informace ve svém výzkumu.

Vzhledem k nadužívání sociálních médií bylo nutné specifikovat i nejčastější rysy internetové komunikace a zohlednit jazykové proměny, které do komunikace přineslo virtuální prostředí.

Hlavními hypotézami mé práce, které jsem se snažila potvrdit, byly:

H1: Míra svobody nabízená sociálními sítěmi neodpovídá míře odpovědnosti žáků II. stupně základních škol.

H2: Žáci II. stupně si neuvědomují, kdo všechno má přístup k informacím, které na Facebookovém profilu zveřejňují a jaká je jejich životnost. Obě hypotézy byly výzkumem potvrzeny.

Okrajově jsem se zabývala současným obchodním hitem, kterým je monitoring sociálních médií. Z analýzy různých zdrojů vyplynulo, že na českém trhu funguje již mnoho firem a agentur, které se zabývají prodejem speciálních programů, pomocí kterých může konečný spotřebitel dostat ze sociálních sítí data, která potřebuje například k SWOT analýze či rozvoji firmy, služeb. Monitoring sociálních médií provádějí i různé vládní organizace, které tím řeší otázku bezpečnosti. Tyto programy fungují například na základě vyhledávání

klíčových slov v diskuzích, chatech, zprávách, monitorují „kliknutí“ na tlačítko „like“ nebo „líbí se mi“, sledují využití internetových odkazů. Ukázalo se, že etika v tomto obchodním odvětví je teprve na začátku a dostatečně nereflektuje možná rizika spojená se sledováním a narušením osobních dat.

Ze samotného šetření mezi žáky vyplývá, že si uvědomují možnost, že jejich sdílení informací, fotek, videí či diskuzí, může sledovat i provozovatel nebo třetí osoba. Není však jasné, zda si dokážou představit, kdo onou třetí osobou je. V 7. a 8. třídách je to však stále polovina žáků, kteří ani nemají povědomí, že se něco takového může stát.

Velkou kapitolou v této práci je problematika bezpečnostních rizik při užívání sociálních sítí žáky II. stupně ZŠ. Největším rizikem při užívání sociálních sítí je uživatel sám. Pokud si dostatečně zabezpečí uživatelský profil a bude cíleně pracovat se zkušeností, že na internetu neexistuje soukromí a tomuto faktu přizpůsobí obsah svých sdělení, měl by být většiny rizik uchráněn. Takový uživatel není cílovou skupinou v sociálním inženýrství ani v hledáčku pachatelů trestné činnosti.

Z dotazníkového šetření na časovou náročnost užívání Facebooku vyplynulo, že z 243 žáků jich 165 tráví na sociálních sítích více jak hodinu denně, 79 respondentů uvedlo, že jsou online přístupní stále. Dalším časovým specifíkem je vysoké procento užívání Facebooku po 22 hodině, výrazné je to hlavně ve výsledcích 9. tříd. Žáci již nejsou omezeni počítači či notebooky a mají Facebook jako jednu z aplikací na svém mobilu. Ze srovnávacího výzkumu v NZDM, kde jsem dotazníkové šetření použila pro potvrzení, že i děti ohrožené sociálním vyloučením, jsou nedílnou součástí virtuálního světa, vyplynulo, že po 22 hodině využívá Facebook jen 8% dětí. Logickým důvodem je absence „chytrých telefonů“ z důvodu sociálního postavení rodiny.

Sami pedagogové mě navedli na otázku užívání sociálních sítí i během výuky. Jejich tvrzení se potvrdila. V 9. třídách je již na sociální síti i během výuky 95% chlapců a 51% dívek. Je tu patrný generový rozdíl, kdy dívky spíše dodržují pravidla než chlapci.

Tato práce řešila dále etickou otázku falešných identit a uvádění pravdivých informací. Z výzkumu vyplývá, že ačkoliv je Facebook oficiálně přístupný až od 13 let, 223 dotázaných z 243 bylo na Facebooku registrováno dříve, než dosáhli požadovaného věku. Nejčastěji uváděný věk první registrace byl 11 let (140 žáků). Odpovědi na otázku, zda o sobě žáci uvádějí vždy jen pravdivé informace, nekorespondovaly s výsledky otázky na věk. Protože ještě v sedmých třídách přes 49% chlapců a 15% dívek (dívků v 9. třídě 47%) uvedlo, že o sobě podávají jen pravdivé údaje, přitom předtím uvedli, že neuvedli pravdivý věk při první registraci do sociální sítě. Pojem pravdivé informace je tak pro ně různě vykladatelný.

Ve vyšších ročnících už však nepokrytě většina žáků tvrdí, že o sobě pravdu neuvádí a z dalších dat jednoznačně vyplývá, že už se sami setkali s tím, že ani ostatní o sobě pravdu neuvádí a dělají se na sociálních sítích lepšími.

To že už nějaký čas na školách fungují různé formy prevence virtuální bezpečnosti je patrné z výsledků dotazování ohledně kyberšikany. Už v 7. třídách více jak 70% žáků uvedlo, že ví, co je kyberšikana. V 9. třídách byla znalost pojmu stoprocentní.

Ve výzkumu mi nešlo o to, aby žáci uměli pojem kyberšikana vysvětlit, ale aby pod tímto pojmem měli alespoň konkrétní představu, což se potvrdilo. Zarážející byla zkušenost cílové skupiny s nějakou formou obtěžování na internetu. Z celkového počtu dotazovaných jich 84 již zkušenost s obtěžováním mělo. Není to malé číslo, když si uvědomíme, že se jedná o děti do 15 let. Překvapující byla skutečnost, že větší zkušenost s obtěžováním po internetu mají chlapci. Srovnávacím šetřením v NZDM vyplynulo, že tyto děti se setkaly s obtěžováním již v 80%. Se zveřejněním nepříjemných materiálů o své osobě se setkalo v 9. třídách 90% chlapců a 63% dívek. Významný rozdíl je v jednotlivých ročnících, kdy v 7. a 8. třídách se jednalo spíše o minoritní problematiku.

V oblasti povědomí o nakládání s informacemi se prokázala rizika, která byla uvedena v otázkách bezpečnosti porušované samotným uživatelem. Z šetření vyplynula znepokojivá informace, kdy 100% dotazovaných chlapců a 79% dívek z 9. tříd si dává do „seznamu přátel“ i osoby, které osobně neznají. Opět je znatelný rozdíl v jednotlivých ročnících i pohlavích. S rostoucím věkem nezodpovědnost v této oblasti roste a je větší ochota sdílet „cokoliv s kýmkoliv“. Přitom majorita dotazovaných dává na sociální sítě videa i fotky. Určitou sebereflexi měli žáci při sdělování informací ohledně odjezdu na dovolenou, kde většina respondentů uvádí, že nesdělují informace, kdy a kam jedou na dovolenou.

V oblasti prevence chování na sociálních sítích mají žáci stále velké rezervy a z výzkumu vzešla jasná potřeba tuto prevenci ještě zvýšit, jak ze strany školy, tak zejména rodičů. Většina respondentů není dle jejich názoru na internetu rodiči kontrolována. Tak buď jsou rodiče v kontrole tak diskrétní nebo je čas ke kontrole přistoupit. Protože je patrné, že stále ještě velké množství žáků nemá dostatečné zkušenosti s omezením přístupu ke svým osobním informacím na Facebooku. Paradoxem, který z výzkumu vzešel, je nižší zabezpečení profilů u žáků vyšších ročníků než u těch mladších.

V otázce zodpovědného chování žáků při užívání sociálních sítí je reflektována i odpovědnost za sdílení informací o další osobě. Chlapci i dívky bez rozdílu uvádějí ve více než 80%, že fotky svých přátel bez jejich svolení nepoužívají. Hodnoty trochu však klesají v 9. třídě. Absolutní neinformovanost panuje u reflexe životnosti zveřejněných dat na

internetu. Naprostá majorita je přesvědčena, že informace, které o osobě zveřejní, jsou na internetu k dispozici pouze do té doby, než je smažou. Ve skutečnosti jsou ta data uložena v hloubi internetu napořád, což je u těchto médií hlavní, ale prozatím neřešitelný problém. Příkladem k tomuto tvrzení je právě budoucnost, která nyní žáky II. stupně netrápí a nezabývají se jí. Nicméně se jich jednou, třeba právě ve formě kontroly Facebookového profilu budoucím zaměstnavatelem, týkat bude. Přes 90% chlapců a 59% dívek z 9. ročníků si sice uvědomuje, že zaměstnavatel může prohlížet Facebookové profily uchazečů o práci, je ale relevantní, zda je toto vědomí v jejich „surfování po síti“ nějak omezuje.

Ze všech sebraných dat vyplývá, že sociální sítě jsou pro naše děti sice již přirozeným prostředím, ale kromě pozitiv jim (a nejen jim) přináší i velká negativa. Sociální sítě totiž nabízejí obrovskou svobodu a škálu možností, ale každá svoboda má svou plnou hodnotu teprve na základě pravdy. Ve virtuálním světě bez pravidel a pravdivých informací je svoboda stále zkoušena skrytými podmíněnostmi. A pokud se nestanoví pevná a oficiálně závazná etická pravidla užívání těchto médií, může se stát ze sítě, jež má spojovat přátele „Velký bratr“, který Tě sleduje.

Zdroje

Legislativní

1. Česká republika. Listina základních práv a svobod. In: *2/1993 Sb.* 1993. Dostupné z: <http://www.sbirkazakonu.info/listina-zakladnich-prav-a-svobod/>
2. Česká republika. Zákon o ochraně osobních údajů. In: *101/2000Sb.* 2000. Dostupné z: <http://www.sbirkazakonu.info/zakon-o-ochrane-osobnich-udaju/>
3. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění platném k 10. 1. 2013. Dostupný online např. na <http://aplikace.mvcr.cz>.

Tištěné:

4. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Vyd. v tomto překl. 3., V nakl. Academia 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, 292 s. ISBN 80-200-0953-
5. BARABÁSI, A. *V pavučině sítí*. Vyd. 1. V Praze: Paseka, 2005, 274 s. ISBN 80-7185-751-3.
6. BEDNÁŘ, V. *Marketing na sociálních sítích: prosad'te se na Facebooku a Twitteru*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011, 197 s. ISBN 978-80-251-3320-0.
7. KOPECKÝ, K., KREJČÍ, V. *Rizika virtuální komunikace: (příručka pro učitele a rodiče)*. 1. vyd. NET UNIVERSITY, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-254-7866-0.
8. KOPECKÝ, K.; SZOTKOWSKI, R.; KREJČÍ, V. 2012. *Nebezpečí internetové komunikace 3*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-3088-1.
9. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 368s. ISBN 80-247-1284-9.
10. LOVE, Russell J. *Mozek a řeč*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 372 s. ISBN 978-80-7367-464-9.
11. MIŠOVIČ, J. *V hlavní roli otázka. Průvodce přípravou otázek v sociologických a marketingových výzkumech*. Praha, 2001. ISBN 80-238-6500-5.
12. NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha 2: Academia, 2004, 590 s. 7938. ISBN 80-200-1290-7.
13. PAVLÍČEK, A. *Nová média a web 2.0*. Vyd. 1. V Praze: Oeconomica, 2007, 118 s. ISBN 978-80-245-1272-3.
14. STERNE, J. *Měříme a optimalizujeme marketing na sociálních sítích*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011, s. 37. ISBN 978-80-251-3340-8.

15. ŠRAJER, J., MUSIL, L. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. 1. vyd. České Budějovice: ALBERT, 2008, 152s. ISBN 978-80-7326-145-0.
16. TAYLOR, Ch. *Etika authenticity*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2001, 134 s. Morální a politická filosofie, sv. 9. ISBN 80-700-7150-8.
17. ULBERTOVÁ KARÁSKOVÁ, Z. 2012. Rodič, vychovatel a dítě na internetu: Preventivní kroky-co můžeme udělat pro snížení rizik. In: *Sdružení Linka bezpečí 2012. Děti a online rizika*. Praha: Sdružení Linka bezpečí. ISBN 978-80-904920-3-5.
18. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-717-8998-4.
19. WHITEHEAD, A. N. *Dobrodružství idejí*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2000, 291 s. Oikúmené. ISBN 80-7298-009-2.
20. *Život z víry: překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé (vydala Německá biskupská konference 1995)*. Vyd. 2. Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2005, 353 s. ISBN 80-7040-809-X.

Elektronické:

21. Anatomy of Facebook. *Facebook* [online]. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/notes/facebook-data-team/anatomy-of-facebook/10150388519243859>>.
22. BRAUN, B., C. PÖHLS, H. Authenticity: the missing link in the social semantic web [online]. 2008, 6 s. [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://web.sec.unipassau.de/papers/2008_braun_poehls_authenticity_missing_link_in_social_networks.pdf>.
23. BUŠTÍKOVÁ, L. Analýza sociálních sítí. *Sociologický časopis*, 1999, 35 (2). Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/42a6c78198cacdc20c3a2da286e0c226ef935606_210_193BUSTI.pdf
24. Citáty slavných osobností: Výroky, myšlenky, přísloví a aforismy. In: *Citáty slavných osobností: Největší sbírka citátů, přísloví a Murphyho zákonů* [online]. © 2007-2013 Martin Svoboda [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <http://citaty.net/>
25. ČEPSKÝ, P. Facebook a Twitter: největší hrozbou jsme my!. *Lupa.cz* [online]. 2011 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <<http://www.lupa.cz/clanky/facebook-a-twitter-nejvetsi-hrozbou-jsme-my/>>.

26. Český statistický úřad [online]. © Český statistický úřad, 2013, aktualizováno 8. 3. 2013 [cit. 8. 3. 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.czso.cz>>.
27. DOČEKAL, D. Facebookem oznámené "zlepšení" soukromí a zadávání statusů nepřináší nic prospěšného. Lupa.cz [online]. 2011[cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <<http://www.lupa.cz/clanky/facebookemoznamene-zlepseni-soukromi-a-zadavani-statusu-neprinasi-nic-prospesneho/>>.
28. DOČEKAL, D. Nové nastavení soukromí na Facebooku nechává vše při starém. Lupa.cz [online]. 2010[cit. 2014-02-27]. Dostupné z:< <http://www.lupa.cz/clanky/nove-nastaveni-soukromi-na-fb-vse-pristarem/>>.
29. DOČEKAL, D. Rizika sociálních sítí a Webu 3.0 v praxi. [online]. 2010[cit. 2014-01-15]. Dostupné z: <<http://www.lupa.cz/clanky/rizika-socialnich-siti-a-webu-3-0-v-praxi/>>.
30. DOČEKAL, D. Sociální sítě si podmanily svět (fakta a čísla hlavně o Evropě). In: *Lupa.cz: server o českém internetu*. [online]. 26. 9. 2011 [cit. 2013–11-04]. Dostupné z:<http://www.lupa.cz/clanky/socialni-site-si-podmanily-svet-fakta-a-cisla-hlavne-o-evrope>.
31. DOČEKAL, D. Uživatelé Facebooku dbají více na své soukromí. JustIT.cz [online]. 2012[cit. 2014-03-09]. Dostupné z: <<http://www.justit.cz/wordpress/2012/02/23/uzivatele-facebooku-dbaji-vice-na-svesoukromi>>
32. DOČEKAL, D. *Infografika: Typologie uživatelů sociálních médií*. In: *JustIT.cz* [online]. 8. 6. 2011, (c) 2012 [cit. 2013–11-04]. Dostupné z: <http://www.justit.cz/wordpress/2011/06/08/infografika-typologie-uzivatelu-socialni-medii/>.
33. DUFFKOVÁ, P. *Comparative effectiveness analysis of social media monitoring tools* [online]. Praha, 2012 [cit. 2013-05-11]. Dostupné z: http://www.vse.cz/vskp/show_evskp.php?evskp_id=34650. Magisterská diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Vedoucí práce Libor Měsíček.
34. EGERMAIEROVÁ, Václava. *Virtuální komunikace a její využití v rámci nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, Katedra psychologie. Vedoucí práce PhDr. Ing. Marie Lhotová, Ph.D. Dostupné z: <http://theses.cz/id/apdl5v/>.
35. *Facebook: Prohlášení o právech a povinnostech* [online]. Facebook © 2013, [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <<http://www.facebook.com/legal/terms>>.

36. Facebook. *Britannica Online Encyclopedia* [online]. [cit. 2013-12-26]. Dostupné z: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1366111/Facebook>>.
37. FOLEY, John P. Dokument: Etika na Internetu: Papežská rada pro sdělovací postředky 22.2.2002. *Pastorace.cz: Podklady pro pastoraci a duchovní život* [online]. 2002. vyd. 2002 [cit. 2014-02-22]. Dostupné z: <http://www.pastorace.cz/tematicke-texty/dokument-etika-na-internetu-papezska-rada-pro-sdelovaci-postredky-2222002.html>
38. HANDL, J. *Jak nám sociální síť změnila komunikaci*. [online]. 11. 3. 2011 [cit. 2013–11-04]. Dostupné z: <http://www.tyinternety.cz/socialni-site/jak-nam-zmenily-komunikaci-3110>.
39. HERNÁNDEZ BATALLER, B. EVROPSKÝ HOSPODÁŘSKÝ A SOCIÁLNÍ VÝBOR. *Úřední věstník Evropské unie C 351/31: Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k zodpovědnému používání sociálních sítí a předcházení souvisejícím problémům (stanovisko z vlastní iniciativy)*. 15. 11. 2012. Brusel, 19. 9. 2012. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:351:0031:0035:CS:PDF>
40. INTECO. Study on the Privacy of Personal Data and on the Security of Information in Social Networks [online]. 2009, 143 s. [cit. 2013-12-16]. Dostupné z: <http://www.inteco.es/Security/Observatory/Studies/estudio_redes_sociales_en>, str. 118.
41. JANOUŠKOVÁ, V. *Teorie sítí a sociální média*. Brno, 2012. 74 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce PhDr. Michal Lorenz, Ph.D.
42. KADLECOVÁ, J., HLAVOVÁ, M., NECHUTNÁ, D. a kol. *Rodičům aneb o rizikovém chování*. 5. přeprac. vyd. Plzeň: Statutární město Plzeň za přispění Nadace ČEZ, 2007.
43. MATOUŠEK, K., DOLEŽAL, J. *Analýza portálů sociálních sítí pro vědu, výzkum a inovace* [online]. Praha 6: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta elektrotechnická, katedra kybernetiky, 2010, 223 s. [cit. 19.3.2014]. Dostupné z: http://www.sosirecr.cz/download/CVUT_matousek-analyza-portalu-socialnich-siti-pro-vedu-vyzkum-a-inovace.pdf.
44. NAVAROVÁ, T. *Monitoring sociálních médií*. [online]. Inflow © 2007 – 2013 [cit. 2014–11-03]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/monitoring-socialnich-medii>
45. PEAK, E. Social network privacy: Overcoming Facebook policies that put users at risk. *Army Communicator*. 2011.

46. PEW RESEARCH CENTER. Privacy management on social media sites [online]. 2012, 20 s. [cit. 2013-16-12]. Dostupné z: <http://pewinternet.org/~media/Files/Reports/2012/PIP_Privacy_management_on_social_media_sites_022412.pdf>.
47. REDAKCE. Co je kyberšikana?. KREJČÍ, V., KOPECKÝ, K. *E-Bezpečí: Nebezpečné komunikační praktiky* [online]. (c) Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, 2010 [cit. 2014-03-27]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/14/39/lang,czech/>
48. SCHENONE, R. Facebook wants to authenticate who you really are. Lockergnome [online]. 2009 [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: <<http://www.lockergnome.com/blade/2009/10/13/facebook-wants-to-authenticatewho-you-really-are/>>.
49. *Socialbakers* [online]. 2013 [cit. 2013-05-12]. Dostupné z: <http://www.socialbakers.com/>
50. ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. *Informační bulletin 1/2013*. Praha 7: ÚOOÚ, 2013, 36 s. MK ČR E 10548. Dostupné z: http://www.uoou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=4542
51. VĚTVIČKA, V. Co říká vědecká studie o tlačítku To se mi líbí. In: *DSL.cz* [online]. © 2003 - 2014 DSL.cz [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.dsl.cz/clanek/2853-co-rika-vedecka-studie-o-tlacitku-to-se-mi-libi>
52. WOLF, K. Soukromí a bezpečnost v sociálních sítích prakticky: Facebook díl 1. Lupa.cz [online]. 11.2.2009 [cit. 2013-12-25]. Dostupné z: <<http://www.lupa.cz/clanky/soukromi-v-socialnich-sitich-praktickyfacebook/>>.

Seznam příloh

- I. Dotazník pro žáky II. stupně základních škol v Českých Budějovicích
- II. Monitoring oblíbenosti českých produktů na Facebooku
- III. Leták proti kyberšikaně
- IV. Seznam internetových odkazů na online pomoc

Přílohy

I. Dotazník pro žáky II. stupně základních škol v Českých Budějovicích

Dotazník pro žáky II. stupně ZŠ v ČB

- Pohlaví: muž/žena
 - Věk
 - Třída ...

1. Užíváte sociální sítě?

- a) Ano
- b) Ne

2. Jaké sociální sítě užíváte

- a) Facebook
- b) Twitter
- c) Jiné ...

3. Od kolika let užíváte Facebook nebo jiné sociální sítě?

.....

4. Kolik času denně jste přihlášení na sociální síti

- a) Méně než hodinu
- b) Více jak 2 hodiny
- c) Více jak 3 hodiny
- d) Stále

5. Užíváte sociální sítě i během výuky?

- a) Ano
- b) Ne

6. Užíváte sociální sítě i po 22. hodině večerní?

- a) Ano
- b) Ne

7. Uvádíte o sobě na sítích vždy jen pravdivé údaje?

- a) Ano
- b) Ne

8. Máte zkušenost s tím, že o sobě někdo zkresloval údaje? (Dělal se mladší, hezčí...)

- a) Ano
- b) Ne

9. Víte co je kyberšikana?

- a) Ano
- b) Ne

10. Už Vás po internetu někdo obtěžoval?

- a) Ano
- b) ne

11. Zveřejnil o Vás někdo na internetu materiály (fotky, videa, inzerát), které se Vám nelíbily a s nimiž jste nesouhlasil/a?

a) Ano

b) Ne

12. Dáváte si do seznamu svých přátel i lidi, co osobně neznáte?

a) Ano

b) Ne

13. Sdělujete na sociálních sítích, kdy a kam jedete na dovolenou či kde se právě nacházíte?

a) Ano

b) Ne

14. Dáváte na sociální sítě svá videa a fotky?

a) Ano

b) Ne

15. Dáváte na sociální sítě fotky a videa svých přátel, aniž byste se jich ptal/a?

a) Ano

b) Ne

16. Četli jste „Souhlas s podmínkami užívání“ při přihlašování do sociálních sítí?

a) Ano

b) Ne

17. Kontrolují Vaši rodiče Váš pohyb na internetu?

a) Ano

b) Ne

18. Máte nějak pro cizí osoby omezen přístup k Vaším údajům či fotkám, diskuzím?

a) Ano

b) Ne

19. Myslíte si, že Vaše diskuze a „lajkování“ může sledovat provozovatel sociální sítě nebo třetí osoba?

a) Ano

b) Ne

20. Označte tvrzení, se kterým souhlasíte.

Veškeré materiály, které člověk zveřejní na internetu, zůstanou veřejné:

a) Dokud je sám nesmaže.

b) Dokud neumře.

c) Napořád.

21. Myslíte si, že zaměstnavatel prohlíží např. Facebook uchazečům o práci?

a) Ano

b) Ne

II. Monitoring oblíbenosti českých produktů na Facebooku¹¹²

Top 10 značek podle počtu českých fanoušků

Pořadí	Logo	Značka	Fanoušci	Fanoušci v Česku	% českých fanoušků
1.		Brigády	496 788	351 557	70,8%
2.		Milujem masáž	446 189	265 158	59,4%
3.		Xparfemy.cz – exclusive essential	355 086	260 411	73,3%
4.		Slevomat	287 948	256 480	89,1%
5.		Coca-Cola	73 325 952	250 922	0,3%
6.		Red Bull	40 236 320	249 931	0,6%
7.		Update Slovakia s.r.o.	521 861	246 575	47,2%
8.		Kofola	398 020	233 986	58,8%
9.		Monster Energy	23 622 611	228 748	1,0%
10.		Samsung Česko a Slovensko	404 407	216 790	53,6%

¹¹² VĚTVIČKA, V. Co říká vědecká studie o tlačítku To se mi líbí. In: *DSL.cz* [online]. © 2003 - 2014 DSL.cz [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.dsl.cz/clanek/2853-co-rika-vedecka-studie-o-tlacitku-to-se-mi-libi>

Top 10 médií podle počtu českých fanoušků

Pořadí	Logo	Médium	Fanoušci	Fanoušci v Česku	% českých fanoušků
1.		EVROPA 2	305 811	269 468	88,1%
2.		Prima COOL	286 568	250 027	87,2%
3.		Óčko	335 689	232 379	69,2%
4.		EVROPA 2 – Ranní show	199 516	182 909	91,7%
5.		TV Nova (oficiální)	172 291	155 475	90,2%
6.		ČT 24	87 916	81 168	92,3%
7.		JenProMuze.cz	93 774	76 641	81,7%
8.		Časopis 100+1	90 998	69 252	76,1%
9.		Bravo	124 039	63 496	51,2%
10.		Playboy	9 950 355	62 039	0,6%

Top 10 značek podle Engagement Rate příspěvků

Pořadí	Logo	Značka	Měsíční změna ER	Engagement Rate
1.		ŠKODA Česká republika	+ 52%	1,57%
2.		eStránky.cz	+ 18 814%	1,52%
3.		MIXIT.cz – NAMÍCHEJ SI SVOJE MŮSLI	+ 88%	1,42%
4.		Miňonky	+ 860%	1,26%

5.		Kofila	+ 6%	1,15%
----	---	------------------------	------	-------

Dej si pozor na síti !!!

Co je to kyberšikana?

Kyberšikana je zvláštní druh šikany. Kyberšikana je vědomé využívání internetu, mobilního telefonu nebo dalších informačních a komunikačních technologií s cílem poškodit jinou osobu.

Co dělat, když nastanou problémy?

1. Svěř se někomu.
2. Neodepisuj nebo nereaguj na útoky.
3. Schovej důkazy.
4. Nahlas nevhodný obsah na Horké lince.
5. Jestliže si nevíš rady, kontaktuj poradnu E-bezpečí nebo zavolej na Linku bezpečí.

Jak se jí bránit?

1. Zvol si správné heslo.
2. Zabezpeč si svoje účty.
3. Nesděluj o sobě příliš mnoho konkrétních informací.
4. Nereaguj na podezřelé vzkazy a zprávy
5. Seznam se s pravidly diskuze nebo chatu, který používáš.
6. Respektuj ostatní uživatele.
7. Dobře si rozmysli, co komu píšeš.
8. Pokud jsi na internetu narazil/a na něco zvláštního, svěř se.

Kde najdeš více informací?

www.internetembassy.cz
www.kybersikana.eu

¹¹³ REDAKCE. Co je kyberšikana?. KREJČÍ, V., KOPECKÝ, K. *E-Bezpečí: Nebezpečné komunikační praktiky* [online]. (c) Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, 2010 [cit. 2014-03-27]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/14/39/lang,czech/>

IV. Odkazy na pomoc při potížích ve virtuálním světě¹¹⁴

Projekt E-Nebezpečí pro učitele (www.e-nebezpeci.cz)

Projekt E-Bezpečí (www.e-bezpeci.cz)

Centrum prevence rizikové virtuální komunikace PdF UP (PRVoK) (www.prvok.upol.cz)

Online poradna Centra prevence rizikové virtuální komunikace PdF UP (www.napisnam.cz)

Pomoc online – linka bezpečí online (www.pomoconline.cz)

Poradenská linka pro pedagogy (www.rspp.cz)

Kybergrooming (www.kybergrooming.cz)

Kyberstalking (www.kyberstalking.cz)

Sexting (www.sexting.cz)

Policie ČR (www.policie.cz)

Úřad pro ochranu osobních údajů (www.uoou.cz)

Bílý kruh bezpečí (www.bkb.cz)

Konference E-Bezpečí (konference.e-bezpeci.cz)

Národní centrum bezpečnějšího internetu (www.saferinternet.cz)

¹¹⁴ KOPECKÝ, Kamil a Veronika KREJČÍ. *Rizika virtuální komunikace: (příručka pro učitele a rodiče)*. 1. vyd. NET UNIVERSITY, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-254-7866-0.

Abstrakt

NOVOTNÁ, V. *Etické aspekty užívání sociálních sítí u žáků II. stupně základních škol v Českých Budějovicích*. České Budějovice 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce J. Šimečková.

Klíčová slova: sociální sítě, Facebook, starší školní věk, bezpečnost, riziko, svoboda, odpovědnost

Práce se zabývá monitoringem užívání sociálních sítí žáky II. stupně základních škol neboli dětmi ve stadiu pubescence. Reflektuje možná rizika při užívání sociálních sítí (konkrétně Facebooku) ze strany samotných uživatelů, ale i poskytovatelů a firem zabývajících se monitoringem sociálních sítí kvůli marketingu. Diskutuje otázku užití etiky u těchto subjektů.

V teoretické části jsou vysvětleny pojmy jako sociální síť, Facebook a definována cílová skupina žáků II. stupně základních škol podle vývojové psychologie. Výzkum je zaměřen na konkrétní oblast Českých Budějovic, záměrně byly vybrány základní školy na sídlišti a v centru města, jež zahrnují různá etnika a sociální třídy.

Praktická část obsahuje dotazníkové šetření, které potvrzuje statistická fakta o Facebooku v ČR, dále monitoruje časovou náročnost užívání sociálních sítí u cílové skupiny a snaží se reflektovat, zda míra nabízené svobody odpovídá míře odpovědnosti. Dále se zabývá otázkami ohledně informovanosti cílové skupiny o zabezpečení profilů a dalším osudu sdílených dat.

Abstract

NOVOTNA,V. *Ethical aspects of the use of social networks by students of second level at primary schools in České Budějovice*. České Budějovice 2014. Diploma thesis. UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIA České Budějovice. Faculty of Theology. Department of ethics, psychology and charity work. Supervisor J. Šimečková.

Key words : social networking , Facebook, pre-teenage , safety , risk, freedom, responsibility

Work is primary aimed to use social networking by students of second level at primary schools or by kids at the stage of adolescence. It reflects the risks in using social networks (specifically Facebook) by the users themselves , but also the providers and companies aimed to the monitoring of social networks for marketing purposes. This thesis also discussing a question of use the ethics level in these subjects.

In theoretical part are explained terms such as social networking, Facebook and definition of target group students of second level at primary schools by developmental psychology. Research is aimed on a specific area of České Budějovice, purposefully has been selected primary schools on a housing estate in the city center which includes various ethnic groups, and social classes.

Practical part contains a survey that confirms the statistical facts about Facebook in Czech Republic, as well as monitoring the time-consuming use of social networks in target groups and try to reflect whether the degree of freedom corresponds to the rate offered responsibility. As next, this chapter deals with issues regarding awareness of the target group related to the profile security and future fate of the shared data.